Oktay Akbal

GEÇMİŞİN KUŞLARI

GÜNLÜK:2
(1968-1969)

CAN

GEÇMİŞİN KUŞLARI GÜNLÜK:2 (1968-1969) Oktay Akbal

Oktay Akbal

GEÇMİŞİN KUŞLARI

GÜNLÜK:2
(1968-1969)

CAN

TÜRK YAZARLARI

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1994)
Dizgi: Sevinç Uluağ

ISBN 975-510-486-0
© Oktay Akbal / Can Yayınları Ltd. Şti. (1992)

1968

1 Ocak Pazartesi / YILIN İLK SABAHINDA...

Bir yıl daha mı? Yaz çok uzak... 1968'de günler zor geçecek gibi. Dün gece odamda yalnızdım. Bir şişe şarap, ufacık bir radyo, bir yığın kitap. Benim tek kitapla dostluğum yok, hep birçok kitapla... Üç-dört kitabı birden okumayı severim. Hem de birbiriyle en ilgisiz olanlarını. Garip belki, ama böyle! Lise yıllarımda büyükbabamın kitaplığından üç-dört kitabı alır, çekilirdim odama. Bir bakmış büyükbabam, iki bakmış, dayanamadı bir gece, "Nasıl okuyorsun sen o kadar kitabı?" diye sordu. Hugo'lar, Lamartine'ler vardı o kitaplıkta daha çok. O alırdı bir kitabı bütün dikkatini vererek okurdu, satırların, sözcüklerin altını çizerek, notlar koyarak. Bazan düzeltmeler de yapardı. En çok Mallermé'yi düzeltirdi! Yanlış yazarmış, öyle derdi. "Fransız dilini bunlar altüst ettiler." Mallermé, Verlaine, Rimbaud dünkü çocuklardı onun gözünde. Baudelaire bile!.. Geçenlerde buldum büyükbabamın sevgili şiir antolojilerini. Eliyle yaptığı düzeltmeler duruyor orada.

Yeni yılın ilk sabahında gene daldım anılara... Anısız bir gün geçirmeyecek miyim? Belki. Ne zaman? Ölünce mi? Ölmek, anısız kalmaktır. İşte bir özdeyiş. Günü gelir alırlar bir kitaba belki!..

HEP O KÖY

Kızımla Kent Oyuncuları'na gittik, 'Küçük Devler'i gördük. Gene bir Anadolu köyü. Gene o bildik insanlar. Küçük devler de köyün ebesi ile 'hekim'i! Muhtar da, ka-

dınlar da, kızlar da, âşıklar da binlerce kez yazılan, okunan, bilinen, ezberlenen klişeler! Bıktım artık köy gerçeğini yazan oyunlardan, öykülerden, romanlardan! Basmakalıplaştı Anadolu gerçekçiliği. Nasıl Baykurt'lar, Makal'lar, Apaydın'lar bu gerçekçiliğe yeni, taze bir soluk getirdilerse, şimdi başka birileri de bunu yapmalı. Seyirci gülüyor hep! En acıklı yanlarımıza bile... Yeni yılın ilk gününü 'Küçük Devler'le geçirdim. Adını beğendim yalnız. Ama bu adla başka küçük devler de anlatılabilir. Ben olsam politika dünyasından seçerdim küçük dev'lerimi...

2 Ocak Salı / CHAPLIN'DEN RENOIR'A DEK...

"En çok sakındığım şeylerden biri aşırılığa düşmek ya da bir nokta üzerinde fazla durmaktır." Chaplin 1919'da yazmış... Bir sanatçı daha yolun başlangıcında böylesine bilinçli, böylesine yöntemli olursa elbet başarıdan başarıya koşar! Chaplin, yaşamı, sanatı, kişiliği üzerinde en çok durulacak bir çağdaşımız. Önceden görmüş, anlamış birçok şeyi. İşte biri: "Ben insanı inceledim, çünkü onu tanımadan mesleğimde hiçbir şey yapamazdım. Başlangıçta da söylediğim gibi, insanı tanımak bütün başarıların temelidir." Yüzyılımızın en önemli üç sanatçısını say deseler, biri Chaplin'dir derim ben...

Türk Dili Sinema Özel Sayısı'nı elimden düşürmüyorum. Chaplin'ler, de Sica'lar, Antonioni'ler, Fellini'ler, Resnais'ler, daha ötekiler... Sinema, özellikle çağdaş, güncel sinema üzerine birbirinden güzel ilginç yazılar. Renoir babanın oğlu Jean da büyük sanatçı olacaktı elbet. O da "Kısacası, işin özü bir öykü anlatmaktır, bir öyküyü anlatmanın en kestirme, en uygun yollarını bulmaktır" diyecekti. Şiir de, öykü de bütün sanatlarda baş yeri alır. Renoir Baba'nın tabloları ne denli şiirli ise, o denli de öykülerle doludur. O kırlar, dans edenler, eşsiz görüntüler öyküler

taşımaz mı bize? Oğul Renoir bir de şunu demiş yazısında, "Her kişinin bu evrenin bir parçası olduğunu düşünürüm." Gene başka bir sözü. "Bu dünyada kişi yapayalnız değildir, bunu göstermek de, oldukça ilginçtir." Sanatçılar olmasa yapayalnızdı kişi. Sanat diye bir şey bulunmasaydı, kişi yalnızlık denen kavramı, ruh halini bilmeyecekti, tanımayacaktı belki de! Yaşamı anlamca zenginleştiren de sanatçılar, anlamsızlaştıranlar da.

Sinema Özel Sayısı'ndaki her yazı okuru alıyor götürüyor uzaklara. Her sanatçının kendi evreni var ya, oraya... Chaplin'lerin, Bergman'ların, Clair'lerin birbirine hiç mi hiç benzemeyen evrenlerine.

9 Ocak Salı / BİR ŞAİRİN MEKTUPLARI

Kar yağıyor. Mallarmé'nin mektuplarını okuyorum. Hep şiirden söz açmış. Şiirmiş bütün evreni. Buna rağmen, ne kadar da az şiir bırakmış! 1865'de "23 yaşında bitmiş, tükenmiş olmak"tan yakınıyor. Kendini yaşlanmış sanıyor, aynalardan kaçıyor, beyaz kâğıtlara tek mısra konduramadığı için ağlıyor. "Çirkin bir ülke ortasında, doğadan uzakta, eşi benzeri olmayan bir yalnızlık içinde" duyuyor kendini. Günler, aylar geçiyor hep böyle. Bomboş, şiirsiz, yalnız... Mallarmé'nin bu gençlik mektupları hep gerçek şairin krizlerini, iç çekişmelerini, bunalımlarını taşıyor. Ama 51 yaşındayken canına kıymayı düşünen bir genç şaire şöyle seslenmiş: "Hayır, sevgili çocuk, sizin yaşınızda ölüm düşünülmez." Yıllardır çok istedim bu küçük kitabı çevirmeyi. Büyük çaba işi. Öyle cümleler var ki, anlamıyorum. Anladıklarımı da Türkçede başarıyla vermek çok güç, bazan da imkânsız. Bu gidişle kitap zamanın tozuyla eskiyecek. Arasıra bana seslenerek, Mallarmé'nin evrenine yalnız beni götürüp getirerek...

12 Ocak Cumı / MUTSUZLUK, MUTLULUK

'Mutluluk.' Agnès Varda'nın filmi. İki kadınla bir erkek. Film boyunca Mozart'ın kişiye mutluluk esintileri getiren müziği. Nedendir Mozart'ın mutluluk bestecisi oluşu? Oysa hiç de mutlu bir yaşamı yoktu. Ama müziği yaşamın mutluluklarla tıklım tıklım dolu olduğunu duyurur bize. Varda, Mozart'ın bu yanını anlamış. Mozart'sız bir 'Mutluluk' filmi bu denli etkileyici olmazdı. Bir bencillik midir mutluluk? Ama güzel bir bencillik! Dünyayı yaşanmaya değer bir şey saydıran bir duygu. Aldatıcı bir oyun. Mutlu olduğunu sanan tam akıllı değildir. Normal kişi düşünmez böyle şeyleri, yaşar gider yalnız... Filmi çok sevdim, yaşadım sanki. Bir de mutsuzluk var bu duygunun tam karşısında, onu düşündüm sinemadan çıkınca. Mutsuzluk daha ağır basıyor kişinin yaşamında. Bir de özdeyiş buldum kendi kendime. "Mutluluğun sonu mutsuzluktur." İki kez ikinin dört edişi gibi kesin bu. Bir yerde biter o aldatıcı duygu. Evet, mutluluğun sonu mutsuzluktur. Bir özdeyiş daha: "Mutsuzluğun sonu mutluluk değildir."

22 Ocak Pazartesi / BİR ROMANI OKURKEN...

'Devlet Ana'yı okumaya başladım. Yetmiş sayfadan sonra bıraktım kitabı bir yana. Dursun birkaç gün masanın üstünde. Ne çok övdüler! Hele dostum Alangu! Varlık Yıllığı'nda göklere çıkardı; çıkardı da indirmedi bir daha!.. 'Devlet Ana', ya çok yükseklerde, ben yetişemiyorum ya da bir balon bu, uçup gidecek, yitip yok olacak...

Şövalye geliyor hana, hancı delikanlıyla konuşuyor. Hancı delikanlı eşi benzeri olmayan bir bilgin. Ünlü deyimiyle bir 'allâme.' Tarih, coğrafya, toplumbilim, ruhbilim... Hepsi var! Nereden mi öğrenmiş o delikanlı bunları? Babasından... Hem de 'rahmetli babasından'. Hıristi-

yanlara toprağı bol olsun demek gerekmez mi? Böyle öğretmişlerdi bize çocukluğumuzda. Ama hancı delikanlıya şaştım kaldım! Yazar, o çağa ait neler öğrenmemizi istemişse hepsini o delikanlının ağzından anlattırmış. Öğretici bir roman bu. Tarih kitabı okurken sıkılanlara öğütlenebilir. Gerçi 'Devlet Ana'yı okumak da pek kolay değil ya, neyse!

Yetmiş sayfanın ilk izlenimi bu. Gerisini okuyabilirsem değişir mi bu izlenim? Okuyabilecek miyim! Okumam gerek mi?.. Türk romanında 'çığır' açan bir yapıtmış bu, Alangu böyle yazdı. Boş şeyler yazmaz Alangu. Ama şu yetmiş sayfa!.. 'Devlet Ana'yı elimin altında bir yere koyayım. Geceleri uykum kaçınca okurum gene...

22 Ocak Pazartesi / DUYMADAN BİLİNMEZ

Ne güzel söylemiş D.H. Lawrence: "Çok biliyoruz, ama az duyuyoruz." Çağımızın anlamı, özü biraz da bu sözde. Bilgiçlik, baştanbaşa bilgiçlik. Duyarlık, gerçek bir duygululuk çirkin, ayıp. Sonuç: duymadan bilinmez... Demek, ne biliyoruz, ne duyuyoruz!

25 Ocak Perşembe / ANNEMİN BAŞINDA

Üç gündür annem hasta. Günlerim hep Fatih'te geçiyor. Geceleri uyur uyanık. Soba sönüyor arada, kalkıp bir odun atıyorum. Üç sokağın birleştiği köşede bir lâmba rüzgârda sallanıyor. Kimseler yok dışarıda. Geceyarısından sonra kişi yalnızlığın da ötesine geçer. Nedir bu 'öte'? İnsan kendini bile duymaz, düşünemez, düş kuramaz. Bir otomat gibidir. Acıkan, susayan, konuşan, ama geçmişinden geleceğinden kopmuş. Annemin inlemesi uyarıyor beni. Uyuyor mu? Dalıp gitmiş daha çok. Gitmiş, dönecek mi geri? Bir bakarsın gider, gider de yok olur yaşamdan. Yaklaşıyorum, elini tutuyorum, alnını ovuyorum kolonya

ile. Yanındaki koltuktayım. Eski kitaplığım odanın bir duvarını kaplamış. Yıllardır el süremediğim kitaplar. Pek çoğu imzalı, ithaflı. Alt dolaplarda 1945-50 arasının Fransızca, Türkçe dergileri. Birtakım dosyalar, defterler. Bu oda, yeni bir oda, bir apartman odası. Anısız, yabancı. Ama eşyalar kırk yıllık dost. Koltuk, kanepe, duvardaki eski resimler, tablolar. Her şeyden uzaktayım. Tek dost, tek sevgili yok. Annem yatıyor ateşler içinde. Kent uyuyor beni tanıyanlarla tanımayanlarla, sevenlerle sevmeyenlerle. İşte budur gerçek yalnızlık bırakılmışlık. Sevilen bir hastanın başında duyuluyor bu.

1 Şubat Perşembe / BENCİLLİKLER

'Ben Ben Ben'. Blasatti'nin insanların bencilliği üzerine filmi. Bir yazar, çevresinde yalnız bencillik görüyor, bencillik duyuyor, bencillik kokluyor. Başta karısıdır 'ben ben' diyen. Beyinsiz, anlamsız bir kadın, yalnızca kadın olan bir yaratık. Gina'dan başkası olamazdı bu! Filmde herkes bencil. İstasyondaki telefonda ufacık çocuğuna 'çau' dedirtmek için telefonu kimseye kaptırmayan şişman kadından Papa'nın elini öperek madalya alan gazete başyazarına dek. Hatta filmin kahramanı yazar da bencilliğin örneklerini veriyor. Herkes önce kendini düşünür bu dünyada. Önce can sonra canan demiş atasözü. Hem cananı düşünmek de can için değil midir? Bencilliğin mutluluk vermediğini anlıyor o yazar. Kaçırmış mutluluğu, gerçekten sevmek sevilmek olanağını. İki yaşlı karıkocanın bir gezintisindeki mutluluğu bencillik dünyasının üstüne çıkıyor yalnız. Onları düşünüyor, dünyada mutlu kişiler olduğunu, yaşamın bir anlam taşıdığını. Oysa mutluluk, iki kişilik özel bir dünyanın bencilliği değil midir? Öyle az, öyle kısacık bir şey ki bu mutluluk duygusu. Bencilliğin ta kendisi, en son sınırı!

Cağaloğlu'ndan Beyoğlu'na dek yürüdük. Fahir Onger'le. Belki yirmi yıl var Fahir'le birlikte bu yolu geçmeyeli. Eminönü, Köprü, Tünel, İstiklâl Caddesi, pasajda iki üç duble bira, sonra sinema... 1943-50 arasındaki anıları yaşatmak olanaksız. Biz geçmişi değil yalnız bugünü düşünerek, konuşarak yürüdük. Hiç konuşmuyorduk eski günlerden. Ama arada bir, 1943-44 yıllarında bu yollar boyu Servetifünun dergisini dağıtarak geçişimizi hatırlıyorduk. İster istemez oluyor bu. Hatırlamak, yaşanan ana geçmek, sonra geri gitmek. Hepsi bir tek anın içinde. Tanpınar'ın dediği gibi *"Bir tek anın parçalanmaz akışında."*

Cavit, Özdemir, Fahir yüklenirdik yeni sayıları. Cağaloğlu, Sirkeci, istasyon, köprüaltı, Yüksekkaldırım, İstiklâl Caddesi. Sararmış eski sayıları çantaya doldurarak yeni sayıları dağıtarak. Topladığımız parayla Cavit bira ısmarlardı bize. Tuzlu leblebiyle bira ne hoştu! Önemli bir iş yaptığımıza inanıyor olmalıydık. 1943-44 güncesinde bugünleri uzun uzun yazmışım. Arada bir karıştırıyor, o günlerde buluyorum kendimi.

Ne iyidir yaşantıları günü gününe yazmak, yazabilmek. Yazmak yürekliliğini bulmak kendinde! Hele bir de yayınlamak yürekliliği de olursa, korkunç şey. Ben gerçek güncemi yayınlamıyorum ki! Kimse, hiç kimse gerçek güncesini yayımlayamaz, hatta yazamaz. Her duygu, her düşünce elle tutulur biçimler kazanmaz kafamızda. Duyulur duyulmaz bir şeydir o. Çoğu kez kendi içimizden geçenlerden kendimiz bile ürkeriz. O yıllarda da yaşantılarımın ancak dış kabuğunu belirtmişim defterlerimde. Şimdi de öyle ya!..

Fahir'le 'Firavun' filmini seyrettik. Bir Polonya filmi. Çok beğendik. Sinemadan çıktığımızda akşam olmuş. O

Bakırköy'e gidecek, ben Levent'e. Atladık ters yönlerde birer dolmuşa. Bu kadar gençlik günlerine dönüş, yeter bize!

5 Şubat Pazartesi / TOPLUMCU BİREYCİLİK

Hisar'da bir yazı. Belli ki takma bir ad: Bülent Nazif. Ben toplumcu bir sanattan yana olduğumu söylermişim, toplumcu görüşü benimsermişim, hatta TİP'den aday bile olmuşum, gene de öykülerimde bireysel konuları işlermişim! Bu tutum yersiz, gülünç kaçmaz mıymış! Neler çıkarırlar insanlar kendi kendilerine? Hem toplumcu sanat derken ne demek istiyor? Toplumcu görüşü benimsediğim, savunduğum doğru. Ama bir yazar toplumcu oldu diye birey sorunlarını işlemeyecek mi? Toplumculuk, bireyi yok etmek, önemsememek mi? Toplum bireylerden kurulur. Bireyin bilinmediği, tanınmadığı, incelenmediği bir sanat toplumcu olamaz. Kimi, toplum sorunlarının en göze çarpanlarını işler öyküsünde, romanında. Kimi de birey sorunlarını ele alır. Anılardan, sevilerden, çocukluktan, gençlikten, bunalımdan, dünya sıkıntısından, yalnızlıktan söz açtı diye bir yazar toplumculuğun dışına niye düşecekmiş!

Hem ben Hisar'cı yazarın anladığı anlamda 'toplumcu bir sanatçı' olduğumu ne zaman söyledim? Öykücü olarak bireyin sorunları ilgilendirir beni. Ama düz yazılarımda, fıkralarımda toplumculuğun tek çıkar yol olduğunu yazarım, gider TİP adayı da olurum. Bunlar benim bileceğim işler. Tutumumda bir tutarsızlık görmüyorum. Atatürk ilkelerine inanmış, bağlanmış bir kuşaktanım ben. Ta ilkgençliğimden bu yana 'ortanın solu'nda, hatta epey solunda bir insan, bir yazar olmaya çalıştım. Öykülerim bireyi işler. Ama hangi bireyi? Soyut evrendeki birey değildir o. Bu toplumun, bu yeryüzünün, çevremizin bireyidir.

Bir bakıma toplumcu bir bireyciliktir benim yaptığım, yapmak istediğim. Belki biraz garip kaçan bir söz. Ama benim gerçeğim bu. Bakıyorum da nice toplumcu geçinenlerin gereğinden çok 'bireyci' kesildiklerini, hatta bireycilikten bencilliğe doğru kaydıklarını görüyorum. Onların bireyci toplumculuğu yanında benim toplumcu bireyciliğim çok daha tutarlıdır sanırım.

Hisar'cı yazar ne demek istemiş? Hem de o yazıda bana saldırılmakla yetinilmiyor. Dağlarca da, Mutluay da paylarını almışlar o Nafiz Bülent Beyden. Hisar'ı şöyle böyle 17 yıldır okurum. Sevdiğim kişiler ne yazar o dergide. Bana hep gönderirlerdi, yakınlarda kestiler. Nedenini anlayamamıştım, bu yazıyı okuyunca sezdim birşeyler.

9 Şubat Cuma / İKİ KİTAP DAHA...

'Konumuz Edebiyat'. Bu adı daha 1953'de bulmuştum. Edebiyat üzerine yazdığım denemelerimi bu adı taşıyan bir kitapta toplayacaktım. Olmadı, olamadı. 'Konumuz Edebiyat' önümüzdeki ay çıkacak. Akşam Kitap Kulübü yayınlarında... Altmışa yakın uzunlu kısalı yazı. Hemen hepsi edebiyat, sanat, kültür konusunda... Çoğunlukla kendimden söz açmışım onlarda da. Edebiyat ve ben... Kitap halinde bu yazıları bir daha okuyunca sevdim. Bakalım okurlar sevecek mi? Ben sevdim ya, önemli olan bu. Benim gibi seven okurlar da çıkar elbet. Bir yazar çeyrek yüzyıl edebiyatı düşünmüş, edebiyatı yaşamış. 'Konumuz Edebiyat'. Bir bakıma yaşamamız edebiyat, anlamımız edebiyat da denebilirdi. Bir kez de kitap çıkınca okuyacağım o yazıları: 'Dostum Alain Fournier'den 'Yalancı Tanık Olmamak'a, 'Marilyn Monroe'dan 'Günlüklerim'e dek 1947'den beri yazdığım yüzlerce yazıdan yaptığım seçmeler...

'Konumuz Edebiyat'la birlikte 'Günlerde' de çıkacak.

İki kitabımın birden yayınlanması mutlu kılıyor beni. Kendimi çok koyduğum için midir nedir, bir canlı, yaşayan birer varlık gibi gelir bana yazılarım. Romanlar, öyküler yazara çok daha yakındır, ama denemeler, fıkralar, makaleler öyle olmamalı değil mi? Ben öykülerimi, denemelerimi, hatta romanlarımı hep 'kendi' üzerimde denercesine yazdığım için olacak kopmaz ilişkiler, bağlar var onlarla aramda. 'Günlerde' ve 'Konumuz Edebiyat'. Bir romanım, bir öykü kitabım çıksa bu denli, mutlu olmazdım. Nedenini açıklayamam. Gereği de yok zaten.

14 Şubat Çarşamba / İÇİMDEKİ ÖYKÜ

Yazamadığım bir öykü vardır: Bir Adam Ölmüş. Anadolukavağı'na gitmiştim bir yaz günü. Oturmak için değil, şöyle bir gidip gelmek için. Oysa vapur üç saat sonra dönecekmiş! Çaresiz, bir kıyı kahvesinde oturup denizi seyrettim. Köy yasak bölgeydi, uzaklara gidilmiyordu. En iyisi kıyıda oturup insanları seyretmek, düşlere dalmak. Birden bir gürültü oldu ileride. İnsanlar biriktiler. Anadolukavağı'nda ne çok insan varmış! Ben de koştum oraya. Denizden bir ceset çıkarmışlar. Toplanmışlar çevresine. Birkaç gün önce boğulmuş biri. Kimbilir kim? Hemen kahveye döndüm. Az sonra herkes geldi, kahve tıklım tıklım doldu. Hep ölüden söz ediliyordu. Neler anlatmıyorlardı ki! Bir saat hep ondan bahsettiler. Derken yavaş yavaş ölü önemini yitirdi. Üzgün yüzler hafif hafif değişti. Gülümsemeler, kahkahalar, şakalaşmalar başladı. Tavla, iskambil partileri. Açık saçık takılmalar. Oysa ölü, beş on metre ötede bir ufacık yerdeydi. Kim olduğu bilinmiyordu! Ama bizler gibi bir insandı o da, üç dört gün önce, belki o da buna benzer bir kahvede oturmuştu. Birden bir dünya sıkıntısı, bezginliği çökmüştü içine, soyunup denize atlamıştı ya da bir sandalla engine açılmıştı, bir daha da dönmemişti in-

sanların arasına... Yok döndü işte. Yalnız tekbaşına bir ufak yerde bırakılmış. İnsanlar unuttular onu...

1945 yıllarında yaşadım bu olayı. Yaşamak da değil duydum, kurdum, düşledim daha çok. Hemen o kahvede, o kayıtsız insanların sesleri, gülüşleri arasında birşeyler de karalamıştım. Hatta bitirmiştim bile o 'Bir İnsan Ölmüş' öyküsünü. Sonra vapurda bir daha okumuş, beğenmemiştim, denize atmıştım, parçalayarak. Bir daha da yazamadım. Hep içimde yaşadı o ölü. Şimdi, neden, nereden, niçin anılarımın denizinde birden su yüzüne çıkıverdi? Bilebilir miyiz? Bilinçaltı denizini kimse keşfedemedi daha.

15 Şubat Perşembe / SOKAKTAKİ PARALAR

Önümde yürüyen adamın elinden bir lira düştü. Para gitti bir köşeye. Bir sağa bir sola baktı adam. O anda yüzünü gördüm. Öyle üzgün ki! Oysa bir lirayla, on lirayla yıkılacak kişilere benzemez. Utanmasa, eğilip lirasını arayacak yerlerde. On dakika, yarım saat, bir saat.

Çok yıllar önce bir akşamüstü Beyoğlu'ndan geçiyordum. Baktım beş adım önümde gıcır gıcır bir on lira duruyor. Dalgın biri düşürmüş. Parayla aram beş adım. Önümde yürüyen biri var. O görmese, dedim, on lira benim. Ama adam gördü eğildi. Ben durdum bir vitrin önünde. Adam on lirayı aldı, ama cebine koymadı. Götürdü muhallebicinin camı önüne bıraktı, yürüyüp gitti ardına bakmadan. Şaşırmıştım, bir anlam verememiştim. Birden atıldım paraya doğru. Ben almasam başkası alacak göz göre göre enayilik. Ama çocuğun biri daha önce davrandı kaptığı gibi on lirayı daldı sokaklardan birine... Bir de Roma'da Via Veneto'da ayağımın ucuna düşen liret tomarını göz göre göre kaçırmıştım elimden. 'Kocamın' demişti bir İtalyan yosması. Kocası!.. Bir gecelik, iki gecelik kocasıydı bel-

ki. Bunları hatırladım birden. O on lira, bir de o liret tomarı...

16 Şubat Cuma / BİR GECENİN İÇİNDEN

Özcan Ergüder'le Otağ'da oturup geçen yılları andık. Çok zaman geçti Özcan'la bir arada bulunmayalı. Neden? Bir roman yazılır bu nedeni çözümlemek için. Politikayı bir yana bıraktık, kendimizden bahsettik, edebiyattan, sanattan... Sonra çıktık Taksim'e. Yağmur yağıyordu hafiften. Özcan eve döndü. Ben bir süre İstiklâl Caddesinde dolaştım. Geçmiş geceleri mi aradım? Yoksa yitip giden zamanın içindeki dostlukları, aşkları, anıları mı? Herkes yabancı. Bir tek tanıdık çıkmadı karşıma, o yağmurlu gecede. Bir kaçışma, bir kovalamaca vardı sanki.

Atladım dolmuşa, S[illegible]raçhane'de indim. Cumalı'nın 'Susuz Yaz'ının gala gecesiydi bu akşam. Hemen girdim içeri. Birinci perde bitmek üzereydi. Cumalı'yla oturduk bir yanda. Bir ara baktım, Necati çıkmış dışarı. İkinci üçüncü perdelerde de beraberdik. Hiç istemedi oyununu seyretmeyi. "Duygulanıyorum" diyordu. Oyunun son sahnesinde birden hafif bir iç çekişi duydum yanımda. Hani bazan sinemalarda olur, yanınızdaki, ardınızdaki bir hanım gözyaşlarını siler hafiften, duygulu bir genç gözyaşlarını parmaklarıyla kapatır. Cumalı'ymış... Gözleri yaşlıydı oyun bittiğinde. "Ağladın yahu", dedim. "Ben bu oyunu yazarken de ağlamıştım", dedi.

Fatih'te kaldım bu gece. Eve giremedim bir türlü. Cumalı, Rauf, öteki dostlar gittiler, bir ben kaldım Saraçhane Geçiti üstünde. Fatih parkından geçtim. Ağaçları tarihe karışan o eski ağaçlı yoldan, çok uzakta kalmış düşlerimle yürüdüm. Sonra birden kendimi ilkgençliğimin odasında buldum. Eski kitaplarım, dergilerimin ortasında...

8 Mart Cuma / BRUTUS'UN ERDEMİ

"Sen de mi oğlum!" demiş onu görünce koca Sezar. Sonra kaçmış Brutus'ün elinden. Yakalanacağı sırada kılıcını çekip saplamış karnına. Önemsiz şeyler bunlar. Bence eylemden çok kalıcı olan söz. Eylem bir kez yaşanan bir oluş. Bir kişi, bir davranışı yapıyor, bitiyor, unutuluyor, yitip gidiyor. Sezar kalkmış Galya'ya gitmiş, Vercingetorix'le savaşmış, yenmiş, tutsak yapmış, Roma'ya dönmüş. Uzun bir öykü, bir destan. Ama koca Sezar üç sözcükle anlatır bunu! "Geldim, gördüm, yendim." Olaylar geçer de, unutulur da. Ama sözler geçmez, unutulmaz. Brutus'un baba saydığı Sezar'ı öldürenler arasına katılması. Katillerine karşı kendini savunan Sezar'ın Brutus'u görünce, "Sen de mi oğlum?" diyerek kendini bırakması Brutus'un da ölmeden önceki sözleri kalıcı. Ne demiş Brutus: "Ey erdem," demiş. "Sen sadece bir sözcüksün." Neden demiş bunu? Kendisi erdemli olamadığından mı? Yoksa erdemli saydığından mı kendini? Erdem... Kitaplar yazılmış üzerine, gene de kimse iyice bilmez ne olduğunu, kimde bulunduğunu, nasıl edinildiğini? Brutus'un bu sözünü bir kitapta gördüm. Tarihi, Sezar'ı, Brutus'u bıraktım, erdem üzerine daldım kara kara düşüncelere. Pembe düşüncelere dalınmıyor o adı var kendi yok 'erdem'i düşünmek, bulmak, hatta aramak isteyince...

20 Şubat Salı / BİR TARİHÇİYLE

Bir tarih yazarı ile karşılaştım bugün. Ödüller kazanmış bir kişi. Yakın tarihimizin, özellikle Kurtuluş Savaşımızın uzmanı. Söz açıldı, büyükbabamın anılarının bende olduğunu söyledim. 31 Mart olayı, İkinci Meclisin Anayasa Komisyonu gibi ilginç bölümlerin yayınlanmasında yarar gördüğümü falan... Tarih yazarı hep 'babanız' diyordu

yanıt olarak. "Peki, babanızın anıları yok mu?" Babam, 46 yaşında ölmüş bir avukat. Ünlü bir kişi değil. Kendi dünyasında yaşayan, çabuk kırılan, darılan, politikacı olamayacak bir kişi. İlginç anıları vardı herhalde, ama yazmamıştı. Şaştım tarihçinin babamı tanımasına. "Yok," dedim. "Büyükbabamın anıları var zarflar dolusu, babam yazmazdı öyle şeyler." Şaştı kaldı tarihçi. Orada üç - dört kişi daha vardı. İzliyorlar mıydı konuşmalarımızı kim bilir! Derken anladım ünlü tarihçimizin büyükbabamın adını bile duymadığını! Birden "Samih Rıfat," dedi. Beni Oktay Rıfat'la karıştırıyordu. "O, Oktay Rıfat'ın babası," dedim. "Ben başka Oktay'ım." Sustu tarih yazarı. Belki beni de bilmiyor. Nazırlık, milletvekilliği yapmış. Kürt Mustafa Divanı Harbinde idama mahkûm olmuş, bütün bunlardan daha önemlisi, 'Küçük Paşa' romanını yazmış Ebubekir Hazım'ı da tanımıyor! Çok kalamadı orada, hemen kalktı. Üst katta bir işi varmış, çıktı gitti. Tarih yazarı varsın beni de büyükbabamı da tanımasın. Tanıdıkları yeter ona...

17 Mart Pazar / BAHARLA GELEN

Bahar bugün göründü. Gene de serin. Güneş bir mutluluk verir gibi. Öyle üzgünüm, öyle sıkıntılıyım ki, yüz güneş olsa göklerde vızgelir. Kaç gündür yürümedim. Bugün Taksim'e dek gidebilirim yürüyerek. Böyle, dedim, ama otobüsü de kaçırmadım!

Pazarlardan hoşlanmam hiç. 'İstasyon' adlı eski bir öyküm vardır, onda bu duygumu yeterince anlattım 1940'larda... Bugün okusam o öyküyü! Ama bazı öykülerimi hiç okumadım yıllardır. Onlar geçmişte kaldı. Bir de dergi, kitap yapraklarında. Kitaba giren bir yazı, bir öykü hem bizimdir, hem değildir. Çeyrek yüzyıl önce yazmışım. Şimdi başka bir insanım ben, o öyküyü sevmem de, beğen-

mem de. Ama geçmişteki 'ben' yazmış onu. Sorunumu taşıyacağım yaşadıkça.

"Bugün pazar — Bugün beni güneşe çıkardılar", diye yazmıştı Nâzım Hikmet. Beni de öyle!.. Günlerdir evde kapalıydım. Hastalık, üzüntü, koşuşma... Bir yandan da yazılar yetiştirme çabası. Çeviriler. Güneş altında yürürken değişiyor, gençleşiyor kişi. İşte çocuklar kocaman bir uçurtmayı havalandırdılar. Uzun kuyruklu, süslü. Şimdiden iki uçurtma daha var göklerde. Uçurtmaları severim. Ama hep uzaktan. Ben böyle büyük süslü uçurtmalar hiç uçurtmadım. Pencereden şeytan uçurtmaları sarkıtırdım, tellere takılıp kopan. Güneş yakıyor sırtımı. Bir şey ısınıyor içimde. Ama ne?

19 Mart Salı / SUÇUMUZ EDEBİYATI SEVMEK

İlhan Selçuk Cumhuriyet'te yakınıyor edebiyattan uzak düştüm diye. Altın sorunu, dolar konusu, yolsuzluklar, toprak davası, emperyalizm, soygunculuk falan İlhan'ı edebiyat dışına sürüklemiş. "Gönlümüzce bir roman okumak, bir hikâye kitabının sayfalarına gömülmek sanki suçmuş gibi geliyor", diyor. Palu köylülerinin mektupları masanın üstünde dururken edebiyat dergileri, kitaplar alıp okumak doğru değilmiş gibi bir duygu kişiyi baskı altında tutuyormuş! Sartre da, "Aç bir çocuk karşısında benim 'Bulantı' romanım ağır basmaz, aç bir dünyada edebiyatın işi nedir?" demişti. Gene de oyunlar, romanlar, denemeler yazdı, o ayrı! İlhan Selçuk bir edebiyat yapıtına kendini kaptırmayı suç sayar gibi. Başkalarına da aynı suçu işletmemek için edebiyat, sanat, kültür sorunlarına, hemen hemen hiç değinmiyor yazılarında. Oysa bir çelişme var bunda. Emperyalizm, yolsuzluk, toprak sorunu, bilmem ne, hepsi hepsi edebiyatın dışında mı? Edebiyat güz yapraklarına bakıp düşlere dalmak mıdır yalnız? Üstelik, gü-

zel bir şiirin, bir öykünün, bir romanın kişiyi olumlu düşlere daldırması, yeni olanaklara, taze duygulara, izlenimlere götürmesi de büsbütün yararsız bir şey midir? Sanmam. Sanatta, edebiyatta geri kalmış, edebiyatla ilgilenmenin suç sayıldığı bir ülkede hiçbir sorun, hiçbir dert ortadan kalkamaz.

İlhan, arada bir alsın eline bir şiir, bir öykü kitabı, bir roman. Kendini suç işlemiş de saysa, bir-iki saat işlesin edebiyatı sevmek, sanatla ilgilenmek suçunu. Hatta kendisine ayrılan o gündelik köşede arada bir edebiyat, sanat, kültür konularına da değinsin. Edebiyatsız, sanatsız bir toplumculuk bugüne dek görülmedi. Yalnız gazete yazıları, meydan nutukları yetmez bir ulusun gelecekteki mutluluğunu yaratmaya, bir toplumu bilinçli kılmaya... İlhan böyle yazmış, yazmış ya, biliyorum onun edebiyatı sevmek, şiir, öykü, roman okumak 'suç'unu seve seve işlediğini... Edebiyatı sevmeyen duymayan bir İlhan Selçuk bugünün başarılı, usta fıkra yazarı İlhan Selçuk olamazdı da ondan...

31 Mart Pazar / İKİ SAKALLI

Öğleden sonra Levent durağında otobüs bekliyorum. Kara sakallı iki yurttaş. Biri ihtiyar, biri genç. Gelmiyor otobüs bir türlü. Genç birşeyler anlatıyormuş, ben yarıda dinlemeye başladım. Bir haksızlığa uğramış ya da uğradığı kanısında. "Kanunlar lâstikli," diyor. Sonra ekliyor hemen: "Hıristiyan kanunları." Hemen Kemal Tahir'in 'Kurt Kanunu' romanını hatırladım. Mustafa Kemal, Hıristiyan şirketlerin baskısıyla bu kanunları almış diyordu ya roman kişilerinden biri... Bu sakallılar da öteden beri buna benzer şeyler düşünürler. Lastikli Hıristiyan kanunlarını atacağız, yerine lastiksiz kanunlar alacağız!

Özdemir Asaf'ın kitapçı dükkânı. Ama Özdemir yok içinde.

Bir kez, iki kez uğradım, gene yok. Cağaloğlu'ndan inerken Özdemir'li anılar üşüştü birden. Buraları değişmedi o kadar. Hele İstanbul Kız Lisesinin ardındaki sokak, hiç. Ahmet İhsan Matbaası 1943'deki gibi. İçine girmedim çoktan beri. O loş odalar, karşıdan karşıya geçilen köprüler.

Özdemir Asaf'lı günler öylesine çok ki burada. Yağmurlu günlerde şemsiyesi, içi türlü yiyeceklerle dolu paltosu ile çıkagelirdi. Çoğu kez yanında yaşlı bir yazar. Yirmisindeydi o günlerde. Kimdi o yaşlı yazar? Yokuşu çıkıp birlikte gelirlerdi Tanin'e kadar. Semih Mümtaz mıydı, başkası mı? Pencereden görürdüm yağmurda gelirlerken. Yirmisinde değildi Özdemir, çok olgun, çok yaşlıydı sanki. Oysa Servet-i Fünun idarehanesinde gençleşirdi, çocuklaşırdı. Masaların üstünde, dolapların tepesinde birşeyler ararlardı, türlü cambazlıklar ederdi. Yığın yığın şiir yazmıştı. İmzası belli değildi daha. Özdemir Özdem mi, yoksa Özdemir Yasaman mı olacaktı? Babasının adını sormuştum, Asaf'mış. Özdemir Asaf oldu böylece. İlk şiirlerini okudum geçenlerde Servetifünun'larda. *"Ve ayrılık öylesine gelir ki — Bir gelin gibi duvaklıdır"* demiş. *"Her şarkının götürdüğü yer başka"* demiş. Yepyeni, tertemiz bir duyarlığı vardı ilk şiirlerinde.

Sık sık göremiyorum Özdemir'i. Oysa Özdemir'i her görüş, onunla her konuşuş bir yenileşme, bir gençleşmedir benim için. Ama o da değişti, o bile yaşlandı artık. Öyle, çaresiz öyle. Özdemir de yaşlandı. Yeter bu kadarı... Bir daha ki gelişinde bulurum belki dükkânında.

"Düşler ikinci yaşamdır", der Nerval. Her gece yazılmamış bir öyküyü yaşıyorum düş biçiminde. Yazayım şunu demeye kalmadan o düş kayıp gidiyor elimden. Ertesi gece bir yenisi. Neden bu yazılmamış öykülerin saldırısı? Bir yazsam, kurtulacağım onlardan. Ben kurtulacağım, ama başkalarının başına dert olacak o öyküler. Arasıra mektuplar gelir, uzaklarda bir genç kız, bir genç kadın, bir delikanlı, bir öğrenci, yazar bazı öykülerimin yaşamlarındaki yerini. Hiç ummadığım sonuçlar açmıştır bazı öyküler, şaşarım. Bugün de böyle bir mektup geldi. Bir lise öğrencisi yazıyor. Nereden bulmuşsa bulmuş eski kitaplarımı, yaşamımda yer eden bazı anıları anlattığımı anlamış o öykülerde. Soruyor bazı şeyler. Ne diyeceğim, hiç. Benim değil o öyküler artık. Ortak birşeyler bulanların onlar. Ben de arada bir buluyorum kendimi onlarda. Arada bir... Çoğu kez ben de yabancısıyım o eski öykülerimin. Şimdi düşlerimdeki öyküler var yalnız. Yazamadığım, yazmak istediğim, belki bir gün yazacağım o öyküler...

3 Nisan Çarşamba / "BÖYLE YAZILMAZ!" DENİLİR Mİ!

Rauf Mutluay'ın Yeni Ufuklar'daki 'Devlet Ana Olayı' yazısını okudum. Olay! Olay, olan bir şeydir. Devlet Ana bir roman, kiminin çok beğendiği, kiminin hiç beğenmediği bir roman. Olay olmaktan çok uzak. Zorla olay yaratamaz ki! Rauf, ilk izlenimlerini yazmış. "Eleştirme değil bu", diyor. Birkaç kez daha okuduktan sonra yazacakmış eleştirmesini. Niye yazdı öyleyse ilk izlenimlerini hemencecik? İlk izlenimler, heyecanlarımızın ürünüdür. Kişiyi aldatır çoğu kez. Mutluay'ı da aldatmış bence... Bu romanı sevmeyenlere, beğenmeyenlere çıkışıyor üstelik! Niye? Ben o romanı okurken sıkıldığımı yazdım, bilmem ka-

çıncı sayfasında kaldığımı, uykusuz gecelerimde belki bitirmek olanağı bulacağımı... Gerçi bitiremedim bir türlü, o ayrı konu. Üç yüz sayfa daha okuduktan sonra da kanım değişmedi. Olabilir. Rauf da, Tahir de bu romanı çok sevebilir, beğenebilirler. Ama sevmedim, beğenmedim, diyen yazan birine kızmak neden? Hele hele Rauf'un "Olmaz, böyle yazılmaz" diye çıkışması!.. İşte biri kalkmış yazmış bunu açıkça! Demek yazılırmış da söylenirmiş de. Mutluay 'Devlet Ana'ya duygularıyla bağlı. Oysa duygu bağı öyle sağlam bir bağ değildir, kopuverir en umulmadık bir anda.

5 Nisan Perşembe / ÖZDEYİŞLER YALANDIR

A.Turgut 'Mutluluğun sonu mutsuzluktur' özdeyişimi beğenmemiş. Oysa arkası vardı bu özdeyişin: "Ama mutsuzluğun sonu muhakkak mutluluk değildir." A. Turgut atlamış orasını. Mutluyken kişi, mutsuzluğu çok uzak sanır kendisine. Bunu hatırlatanlara kızar. A. Turgut'u tanımıyorum. Onun mutluluğu –varsa tatmışsa– sonsuz olsun. Mutsuzlukla sonuçlanmasın. Hiç sevmem özdeyişleri. Böyle sözler söylemeyi, yazmayı da. Yalandır özdeyişler baştan başa. Hiç 'özdeyiş' diye bir şey olabilir mi? Ne demek kısacak cümlede bir yaşam gerçeğini oturtmak. Bir anlık 'felsefeye dalmalar' komiklikten başka bir şey değildir. Benimki de özdeyişlere takılmak isteyen bir özdeyişti. Üzmüş A.Turgut'u, canını sıkmış... Günce'ler 'mahrem olmalı'ymış ona göre. Bir kişinin yaşamında 'mahrem'yönler öylesine çoktur ki! Değil günceye yazılması, bir an hatırlanması bile ürkütür kişiyi. Hem ben kendim için yazmıyorum bu günceyi. Bir defter yapraklarında, bir çekmecede saklayıp yıllar sonra okumak için değil. Yayınlanmak için yazıyorum. Herkesin okuyabileceği şeyler bunlar. Mahrem güncem de yok. Olmasını da istemem. Bir kez kâ-

ğıda geçen bir 'mahrem' duygu ya da düşünce mahrem olmaktan çıkar...

8 Nisan Pazartesi / İÇİMDEKİ ŞARKI

Birden 1940'larda Caddebostanı'nı hatırladım nedense. Yolda yürüyüp giderken oldu bu. Bir eski tango takıldı dilime. Yol boyunca mırıldandım durdum: "O hatıralar bana - Yeni duvarlar ördü". Kimse bilmez bunu. Necip Celâl, Fehmi Ege falan yazmadı. Bizim tangomuzdur bu. Adil'le benim. Nereden çıkıp gelir böyle unutulmuş, izi bile kalmamış anılar? Yok yok boşuna değil anıların saldırısı. Üç beş gün önceydi, gazetede bir ilan çıktı, Adil Demirbağ'ın ölümünün bilmem kaçıncı yılı dolayısıyla mevlüt okutulacakmış. Bilinçaltında kalmış bu haber. Güzel güzel yürüyüp giderken çıkıverdi ortaya. 'Hatıralar' tangomuzla birlikte. "Dört yanımı çevirdi - Hatıralar duvarı - Ve ben kaldım ortada - Baş başa bir hayalle". içimden söylüyorum tangomuzu. Hüzünlü, hatta kopkoyu acı bir hava. Ben yazmışım, o bestelemiş. Caddebostan'ındaki yalıda. Radyoya gönderecektik, İbrahim Özgür çalar umuduyla... Neredeyse otuz yıl olacak. Adil öleli on yılı geçti mi? Ne yazmışlar o ilanda "Sevgili babamız, eşimiz Adil..." mi demişler? Yok. Caddebostan gazinosu duruyor, o kıyılar, yollar duruyor. Adil'in bestelediği tango benim belleğimde duruyor. Her şey duruyor. Yok olan bir o. Ben duruyor muyum? Nerede! Otuz yıl öncenin Adil'i de, Oktay'ı da yok artık. İkisi de öldü. Bir öykümde yazmıştım: "Hepimiz öldük. Öldüğümüzü anlamadan" diye. "O hatıralar bana - Yeni duvarlar ördü" Yaşadıkça, zaman zaman uyanacak bu eski tango içimde. Kimsenin duymadığı, bilmediği bir tango. Duymayacağı, bilmeyeceği.

16 Nisan Salı / MEKTUPLAR AYNADIR

'Türk Solu'nda Nâzım Hikmet'in bir mektubu. Sabahattin Ali'ye yazmış. Şaire kötülük ediyorlar bu çeşit mektupları yayanlar. Mektup, binlerce insan okusun diye yazılmaz. İki kişi arasında bir konuşmadır o. Nâzım Hikmet'inkiler de öyle. Memet Fuat kendisine yazdığı mektupları yayınladı, iyi mi etti, kötü mü bilmem. Okur için yararlı elbet. Nâzım, ilginç bir kişi, büyük bir şair, mektupları bize yepyeni dünyalar getirir. Ama sevemedim o mektupları, o mektupları yazan kişi küçüldü gözümde. Neler yazmamış? Proust'u, Gide'i zararlı mı saymamış! Henüz lise sıralarındaki bir gence "sen yarının büyük romancısı olacaksın" mı dememiş!.. Hele 'Türk Solu'ndaki mektubu! Sait Faik, Fazıl Hüsnü, Bedri Rahmi'nin sanatı bir 'cila' imiş... Orhan Kemal'i yeni tanımış, 'bir civciv' diyor. Yakup Kadri, genç olsa da, Nâzım'ın ya da Sabahattin Ali'nin 'rahlei tedrisi'nden geçse yararlı işler yapabilirmiş!

Nâzım Hikmet 'içerden' Türk edebiyatını yönetiyor. Öyle sanıyor daha doğrusu. Sen şöyle yap, ona bunu yaptır, berikine şunu diye öğütler vermesi bugün çok komik kaçıyor. Hele Sait Faik'i, Dağlarca'yı anlayamamak, yanlış yargılara düşmek... 'Nazım Hikmet ticareti' Nâzım Hikmet'in anısına zararlı olmaya başladı artık. Bıraksınlar o mektupları yerli yerinde. Mektup bir edebiyat türüdür, ama Nâzım'ınkiler pek çalakalem, üstelik de pek 'yukardan.'

19 Nisan Cuma / KİTAPLAR ORTASINDA

Rauf Mutluay'la eski dergileri, kitapları karıştırıp durduk bütün gece. Kitaplıktan indirdim bütün kitapları, dolaplardan çıkardım bütün dergileri. Zamanın tozu. Eski okumaların hatırlanışı. Yarım kalan kitaplar. Okuyup

okuyup çizgilerle işaretlediklerim. Bütün bu dergiler gereksiz bana artık. Bazı sayfaları koparıp aldım. Bunları da bir gün gelip atacağım, biliyorum. Bütün kitaplar, dergiler saklanamaz ki! Bir kişi en çok yüz kitap sahibi olmalı. Bin, beş bin, on bin kitap varsa kitaplığımızda, o denli param parçayızdır, o denli darmadağınık hale gelmişizdir. İnsan, beşer onar yıl arayla kitaplığını yeni bir düzene sokmalı. Daha doğrusu yeni bir kitaplık kurmalı yaşına uygun. Ne yapayım birtakım romanları ben şimdi? Bir daha okuyacak vaktim var mı? Maurois, d'Annunzio, bilmem kim. Hele o Cronin'ler, Benoit'ler falan, hepsini ortadan kaldırmalı. Ama o imzalı kitaplar! Nasıl kıyılır onlara? Tanıdıklarım tanımadıklarım... Üç gün uğraştım yüzlerce kitabın tomarı arasında. Rauf'la oturduk bu karmakarışık yığını bir daha gözden geçirdik. Saat hızla ilerlemiş. Votka'lar leblebiler derken geceyarısını geçmiş bile. Hep kitaplara bakmadık bütün gece. Yaşantılarımızın sıkıntılarını, acılarını da yaydık ortaya. Tozsuz topraksız bunlar. Rauf gidince tekbaşıma olmanın acısını duydum birden. Yalnızım koca evde. Bir kitaplar var çevremde. Dost mu düşman mı belli olmayan kitaplar...

4 Mayıs Cumartesi / KONGRE EĞLENİYOR!

"Bâki'nin yaşadığı günde o şiiri herkes anlardı, çünkü herkes o dili konuşurdu", diyor o eski DP Bakanı. Hem de bir Dil Kongresinde! Daha neler neler söylemediler ki buna gelene dek! Varsın bu da böyle konuşsun! Gözlerimin önüne Yassıada duruşmaları geliyor birden. İlk gün... Şimdi kürsüde bağırıp çağıran kişi o gün varoluşundan sıkılır gibiydi. Büzülecek, sığınacak, saklanacak bir yer arıyordu. Bâki'nin şiirini okuyor. Kimse anlamıyormuş artık, üzülüyor! Gene eski bir bakan da şöyle konuştu az önce: "Bir Abdülhâk Hâmit bir daha yetişir mi?" Seksenlik bir gazete ya-

zarı da 'muhterem hüzzârı kirâm' diye selâmladı.

O eski yazarlar, şairler, o yeni mi yeni asistanlar, bilgili doçentler, o kongreye katılamayıp da bildiri yollayanlar, hepsi hepsi tutturmuşlar 'dilimize tasallut ediyorlar' sözünü. Akademi kurulacak, bu sayın baylar orada birer koltuğa yerleşecekler. Türkçenin özleşmesi, arınması eylemi böylece durdurulur, özlemini çektikleri Osmanlıcaya yeniden kavuşulur sanıyorlar. Kendilerine hâlâ muallim diyenlerin cemiyeti böyle kongreler toplar ancak! İlkini 18 yıl önce toplamışlardı. Bundan sonrakini de çeyrek yüzyıl sonra yaparlar, özlemleri daha artmış, ama solukları daha kesilmiş olarak...

Belediye Sarayının toplantı salonundayım. Basına ayrılan yerden seyrediyorum aşağısını. Başkan genç bir bilimadamı. Ama konuşması hiç de bilimsel değil. Tam bir politikacı gibi, hem de gerici ya da gericilikten yarar uman çirkin bir politikacı ağzıyla konuşuyor: "Aşırı solcuların özleştirmeci kesilmesi boşuna değildir." Oysa temelden çürük bir sav bu. Onların aşırı solcu bildikleri yazarlar, şairler hiçbir zaman özleştirmeci olmadılar. Tam tersine 'aşırı solcuların' çoğu koyu Osmanlıcacıdır. Kongre Başkanı genç profesör girsin iktidar partisine, parlak bir gelecek onu bekliyor...

5 Mayıs, Pazar / 'İHYA'SI İSTENEN...

Gene Dil Kongresindeyim. Dil bir çıkmazda imiş, bunlar kurtaracaklar! Gericilik politikası yaparak mı? Kim o gençler, kim o başı örtülü 'hâce'ler, kim o geçmiş günlerin özlemiyle yanan adamlar, deli saçmalarını şiir diye kürsüden okuyan doktorlar... Öğretmen okulunda öğrenci olan o delikanlı! "Dünü unutturmak isteyenler var", demişti, bitirirken de, "hepimizi saygıyla hürmetle," selâmlamıştı. Dünün çocuklarıymış bu gençler, gururla söylüyor bunu.

Gençlik, yarının umududur, ama bu 'genç'ler öyle yaşlı öyle yaşlı ki! Dünün, hatta çok daha eski günlerin çocukları, yaşlıları bunlar. Başka bir soluk yüzlü delikanlı 'milletin ideolojik yapısının ihyası'nı istedi. Millet düşmanları engel oluyorlarmış buna! Yakasına yapışıp sormak isterdim. Atatürk mü o senin millet düşmanı dediğin? İhyasını beklediğin Osmanlı saltanatı mı, Hilâfet mi?

6 Mayıs Pazartesi / 'İNCİ' AKADEMİSİ!

Dil Kongresinden birkaç 'İnci!' 'Türk dilinin son otuz yıldaki büyük talihsizliği...' (N.S. Banarlı), 'Kıtal gününün hesap günü gelmiştir' (S. Ayverdi), 'Eski harflerle 200 bin basılan gazeteler vardı' (N. Nazif), 'Dilin ıslâh edilmesi, devletin gayret sarfetmesi lâzım' (İ. Kahraman), "Radyoyu sosyalistler, komünistler istilâ etti" (T. Banguoğlu), 'Tüketim, bölge diyorum. Ölü dili yaşatmak istiyorlar' (A. Ötüken), 'Bir cehil içindeyiz' (S. E. Siyavuşgil), 'Dil meselesi politik, ideolojik bir konu değildir' (Timurtaş), 'Harici dahili düşmanlara karşı mukaddes cihat açmalıyız' (A.N. Tarlan), 'Osmanlıcayı biz anlarız. Şu lisanın güzelliğine bakın.' (Ulunay), 'Uydurma her kelimeye beş lira veriyorlar' (S. Karayavuz), "Dil bir tasalluta, suikaste maruzdur" (A.E. Yalman), 'Ben onun dediğini anlamıyorum, o beni anlamıyor' (F. K. Gökay), 'Eğitimli köfte denebilir mi?' (M. Turan)...

11 Mayıs Cumartesi / SAİT FAİK ÖDÜLÜ TÖRENİ

Perapalas. Sait Faik Armağanı için Darüşşafaka Cemiyetinin verdiği yemek. Viski bardakları ellerde. Tanıdık o kadar az ki! Seçiciler Kurulu üyeleri, bir de üç-beş bildik daha... Böyle bir törene basın, edebiyat, sanat dünyasının seçkin kişileri de çağrılmalıydı. Hiç değilse önceki yıllarda

Sait Faik Armağanını kazanmış öykücüler. Tarık Dursun'a yolda rastladım, zorla törene götürdüm. Bir anma, bir kutlama töreni yapmasını bile bilmiyoruz, bilenlere de danışmıyoruz. Başkan Sabri Esat şöyle konuştu: "Gazetelerimizin başsayfaları politikacılarımıza ve canilerimize mahsustur." Sanata, sanatçıya gereken ilginin gösterilmediğinden yakındı. Basın ilgisiz bu işlere biliyoruz. Ama o ilgisizliği azıcık da olsa ortadan kaldırmak için ne yapıyoruz? Bu gece ünlü fıkra yazarları, başyazarlar, gazetelerin sanat muhabirleri çağrılmalıydılar. Elbet yarın da öbür gün de gazeteler Sait Faik Armağanı için bir şey yazmaz. Haberi yok ki yazsın!

Koca salonu kaplamış upuzun masalarda yiyor, içiyoruz. Buyrukçu'ya ilişiyor gözüm. Başköşede başkanın yanında, sağındaki hanımla konuşuyor. Söylevlere yanıt olsun diye kalktı konuştu. "Güzellik bir silâhtır. Sait Faik o silâhı kullandı. Ben de o silâhı kullanıyorum" dedi. Güzellik silâhı! Kime karşı kullanılıyor? Çirkinliğe karşı herhalde... Sevmedim bu sözü ben. Güzellik silâhtan çok daha başka, çok daha üstün bir şey bence. Silâh öldürür yalnız, ortadan kaldırır, yok eder. Güzellik yaratır, yoktan var eder. Anladım ne demek istediğini, ama 'güzellik bir silâhtır' özdeyişinden hoşlanmadım. Oldum bittim silâhları, hatta oyuncak bile olsa sevmedim, belki de ondan.

12 Mayıs Pazar / TOPÇU ŞAİR

Apollinaire'in güncesini okuyorum. 1 Kasım 1915. Şair savaş alanındadır. Korkusu yok ölümden. Savaşın çirkin, acı yönleri görülmüyor hiç. O da topçuymuş bizim Haşim gibi. Bataryasındaki şair arkadaşlarından söz açmış. "Benim bataryada öyle çok şair var ki." Bir Baldy varmış, 18 yaşında bir delikanlı, Opera Caddesindeki büyük bir kumaş mağazasında işçi. "Duygulu şiirleri var" diyor. Alex-

andre Coulon, o da başka bir şair. Şiir sanatı falan bilmezmiş bu Saint Quentin'li işçi. Parçalar alıyor Coulon'un şiirlerinden. Ama en çok tuttuğu Julian Flavien. Paris'in büyük bir hırdavat mağazasında memurmuş. Bu mağazanın sahibi daktilo ile bir gazete yayınlarmış her ay. Flavien'in şiirleri burada çıkarmış. *"Uzun savaş sırasında çamurlar içinde"* yazdığı şiirlerinden biri: Adı: İyi Bir Nişancı. İşte son kıtası: *"Akşam top ateşi kesilip güneş birden batınca - Topumun yanında çukura uzanıyorum - İnanıyorum zafere yıldızlı göğe bakınca - Nişancılığım iyi, top atışı başarılı, biliyorum."*

Apollinaire'in bu notlarından bazı parçaları çevirmeli. İki yıldır yapamadım bunu. Yapamadığım şeyler öyle çok ki! Gittikçe öyle çoğalıyor ki! Ama ne demişti Apollinaire:

"Geçelim geçelim, madem ki her şey geçiyor
Aşkın can alan işkencesi
Git benden öteye, mutsuz anılar."

12 Mayıs Çarşamba / UÇAN MUTLULUK

Tam Atlas Sineması önündeydim. Karşımda buldum onları. 'Bencillik' filminin mutluluk simgesi o ihtiyar çift vardı ya, onlar. İstanbul'da yaşıyorlarmış herhalde! Bu kadar olur benzemek. Adam, filmdekinin eşi, kadın kamburca biraz. Kol kola hızlı adımlarla yürüyorlar. Kendi evrenlerinde, belki de kendi mutluluklarında. Birden durdular. Yaşlı kadının gözbebeklerinden kapkara bir bulut geçti. Korku, bir anda nasıl kaplar kişiyi, öylesine. Hepsi bir anda olup bitti. Uçmuştu mutlulukları. Gördüm hepsini bir anın daha küçük parçasında. Durdular, durdum, başımı sola çevirdim. Üstünde koca bir haç taşıyan bir cenaze arabasıydı geçen. Ölüm deyince mutluluk, sevi, güzellik falan

kalmıyor. Bakamadım yaşlı, kambur kadına bir daha. Cenaze arabasına da. Bir kovboylu, Kızılderili film vardı Atlas'ta, dalıverdim içeri...

17 Mayıs Cuma / ATAÇ'IN BİR MEKTUBU

"Öyle düşünülmemiş, gelişigüzel konulmuş kurallara uymayı boynuma borç saymıyorum.

Ataç'ın sözü bu. Başka kim diyebilirdi? Gelişigüzel konulmuş kurallara uymayı boynuna borç saymayacak insanlar o denli çok değil!

11 yıl olmuş yitireli. Sabahki gazetelerde Salihoğlu'nun yazıları, biri Akşam, biri Milliyet'te. Ben de yazmalıydım. Niye geç kaldım diye bir üzüntü.

Çekmeceden bir zarf çıkardım. İçinde Ataç'ın üç mektubu var. Bir iki tane daha olmalı, ama nerede! Karmakarışık bir yaşam sürüyoruz. Mektupları derlemek toparlamak ayrı bir iş. Ama şair, yazar dostlarımın mektuplarını ayırmışım bazı zarfların içine. Kimbilir ne zaman yaptım bu işi, hatırlamıyorum hiç. İşte Dağlarca'nın, Necatigil'in, Birsel'in, Yetkin'in, daha başka dostların mektupları. Bir gün açmalı hepsini, sermeli masaya, dalmalı o yitip gitmiş günlerin havasına...

Ataç'ın mektuplarını okuyorum. Bir tanesi Ataç'ın yayınlanmamış bir yazısı sanki. 18 Ocak 1949'da yazmış. Beni öz Türkçe yazmaya çağırıyor:

"Siz de öz Türkçeye özenseniz ne iyi olacak! İnsan öztürkçe yazdı mı kullandığı kelimeleri daha iyi anlıyor. Meselâ: 'kelime' dedik mi nereden geldiğini artık pek bilmiyoruz: Arapçanın 'kim' kökünü unuttuk; 'tilcik' deyince biliyoruz 'dil' kökünden geldiğini. Ben size ille 'tilcik' deyin demiyorum, onu sevmeyebilirsiniz, siz başka bir kelime arayın, belki daha iyisini, daha güzelini bulursunuz. Sizin gibi güzel nesir yazmaya özenen gençlerin böyle bildikleri

köklerden, bizim olan köklerden yeni kelimeler yapmaya çalışmaları, dil işini çok ilerletebilir. Siz Fransızcayı kolayca anlıyorsunuz. Bir deneyin, bir Fransız yazarının bir iki sahifesini okuduktan sonra bizim yazarlarımızdan da bir iki sahife okuyun. Göreceksiniz ki Fransızcayı daha iyi, daha çabuk anlıyorsunuz. Neden böyle oluyor? Bir kere Fransızcada cümle kuruluşu bizimkinden daha çabuk anlaşılmaya elverişlidir öyle ise biz de yazı dilimizdeki cümle kuruluşunu bırakıp konuşma dilimizdeki cümle kuruluşuna geçmeliyiz. Sonra, bizim gibi Latince bilmeyenler bile Fransızca kelimelerin çoğunun soyunu seziyoruz, bir kelime kafamızın içinde tekbaşına kalmıyor, başka kelimeleri uyandırıyor, böylelikle anlamak, kavramak kolaylaşıyor... Neyse, başınızı ağrıttım. Düşüncelerim size pek aykırı geliyorsa, kerem edip unutuverirsiniz. Bu mektubu böyle uzatışım belki de öteden beri alışık olduğum kelimeleri, köklerini düşünmeksizin, dilimin ucuna geldiği gibi yazdığım içindir. Ne zamandır 'kerem' kelimesini kullanmamıştım, onu kullanmanın da bir zevki var!"

Ataç'ı görüyorum bu sözleri söylerken. Koca daktilosunun başında piposunu çekiştirerek söyleşilerini yazarken. Ankara sokaklarında, kahvelerde, bizim Serçe Sokaktaki zemin katta, kurumun o karışık odalarında... Hiç de ölmüş gibi değil. Şimdi gitsem Ankara'ya onu bulacağım.

18 Mayıs Cumartesi / HAYDİ ŞİİRLERİ

"İki kez iki
Dört eder de
Bir ben bir o
Neden sonsuz gibiyiz."

Her sayfada dört tane var bu dörtlüklerden. Tümü 1268! Birkaç yüzü de kitaba sığmamış! Dağlarca derken bir inanılmazlık, bir ulaşılmazlık, bir yetişilmezlik geliyor

akla. Binlerce binlerce şiir. En güzellerini seç, yüzlerce yüzlerce şiir. Yarına kalacak sayısız şiir. Çeşitli bağları olan birbirleriyle; hiçbir bağı olmayan birbirleriyle... Dağlarca'nın şiiri hem bir bütün, hem de tek tek. Bir noktaya geldi durdu sanıyorlar, bir havada çakılıp kaldı sanıyorlar, şunu bunu sanıyorlar. Bakıyorlar ki Dağlarca yepyeni bir yapıtla çıkıvermiş ortaya. Hem bir değil, yüz değil, bin iki yüz altmış sekiz şiirle.

'Haydi' Dağlarca'nın güzel yapıtlarından. Açıyorum birkaç dörtlük okuyorum, kapatıyorum. Yer yer çizerek, üstlerinde durarak. Sevenler anlayacak o dörtlükleri. Hem kapalı, hem açık bir tat var hepsinde. İşte Dağlarca'ya göre mutluluk:

"İki kez sağızdır
Biri
Bizi
Severken."

Bu 'sağlığı' yaşamın öyle az anında duyuyoruz ki! Demek hep hastayız yaşam süresince...

19 Mayıs Pazar / İKİ BAŞINA YÜRÜRKEN

'Bağ' şiiri. Birkaç kez okudum. Necatigil'in son yıllarda yazdıkları böyle. Bir kez okumak yetmiyor. On kez de okusak gene de giremiyoruz ya içine bazılarının. Yetkin de 'bari şair anlatsa da anlasak!' deyivermişti. Sevdiğimiz, anladığımız bir şair bizi bir yerlerde bırakır çeker gider başka yerlere. Oysa biz alışmışızdır o şiir dünyasına. O tatlar, o görünüşler, duyuşlar, sezişler, biraz da bizim olmuştur. Kalkıp ardından gidemeyiz. Bir kırgınlık hatta bir kızgınlık duyarız o şaire. Nedir zoru? Nedir alıştığımız, bizi alıştırdığı o dünyadan kaçışının nedeni? Bir huzursuzluk duyuyorum Necatigil'in son kitabı 'İki Başına Yürümek'i okurken. O, yıllar yılı tanıdığımız, sevdiğimiz 'Evler', 'Çev-

re', 'Kapalı Çarşı' şairi bambaşka biri olmuş sanki. Kitabı baştan başa okudum bir kez. Olmadı. Dışında kaldım çoğu mısraların. Belki bir gün!.. Bir gün gelir yakınlaşır o şiirler bana. 'Bağ' gibi... 'Bağ' şiirini duydum birden. *"Çürümeye bırakılmış bir çamaşır ipi"*. Sonra, *"Hep o resmi ellerinde tutarak - Bir yasağı karşımıza dikerler"*. Kişinin böyle anları çoktur: çürümeye bırakılmışlığını duyduğu... Necatigil çamaşır ipi gibi duyuyor o çürümüşlüğü. Şiirin son kıtasını anlayıverdim birden. Anlayınca seviniyoruz. Anlamadığımızı sevebilir miyiz? Şaşkınlık, küskünlük, yabancılık dolar içimize bir şeyi anlamayınca. Ama 'Bağ'ın son mısralarını anladım. Ne anladım? Kendimce birşeyler. Hep kendimizcedir anladıklarımız. Bu da öyle. *"Gözleri yaktığımız ölügözü ışıkta - Her an kapısı açık ve geçeriz önünden - İzler kısık bakışları bezgin adımlarımızı - Bir şey yapamıyorsak belki de bu yüzden"*.

Şu 'bir şey yapamıyorsak belki de bu yüzden' öyle oturdu ki içime!.. İki başına değil bin başına doğru yürüsem hep bu 'bir şey yapamayışım' durmaksızın içimde kendini hatırlatacak. "Bu yüzden" olduğunu bile bile kurtulmak isteyeceğim 'bağ'ların kopmaz ipliklerinden, koparamadan, bir şey yapamadan...

20 Mayıs Pazartesi / MARX, MAO, BİR DE MARCUSE

Bir Marx vardı, bir Mao. Şimdi bir de Marcuse çıktı başımıza. "Üç 'M'ler. "Marx, Mao, Marcuse" ...Öğrenciler toplumun bütün karşı koyuşları emip yok ettiğini, us dışını usa uygun şeyler olarak bize sunduğunu biliyorlar. Tek boyutlu insanoğlunun yadsıma, karşı koyma gibi güçlerini yitirdiğini duyuyorlar. Gençler böyle bir topluma uymak istemiyorlar", diyor Herbert Marcuse. Hippi'leri savunuyor bir yazısında. Onların pislik içinde yaşamalarının açıklamasını yapıyor. Amerikan yurttaşı günde bir iki kez yıka-

nır. Ama bu temizlik en iğrenç davranışları yapmasını, örneğin Vietnam'da savaşmasını, bu savaşı doğru, yerinde bulmasını önlemez. Hippi'ler de yıkanmayarak, tıraş olmayarak bu pis Amerikan temizliğine karşı koyuyorlar...

Marcuse, bir Alman Yahudisi, Felsefe profesörü. Dünyadaki öğrenci eyleminin baş düşünürüymüş. Kızıl Rudi'ler, Cohn Bendit'ler hep onun 'çözmez'i imişler! Yetmiş yaşındaki bu filozof, "Ben hiçbir zaman bozguncu olmadım", diyor. "Her şey önce bir avuç aydının başkaldırmasından doğar", diyor. "Üç 'M'ler"in sonuncusu yeni bir çağın habercisi mi?

Rudi'ler, Bendit'ler, dünyanın birçok ülkesinde, tek boyutlu bir insan olarak toplum tarafından emilmeyi, yok edilmeyi istemeyen milyonlarca milyonlarca genç elbette ki 'yeni bir çağ'ın habercisi. Marcuse mü olacak yoksa çağımızın Marx'ı?

22 Mayıs Çarşamba, motorlu trende /
NE VAR Kİ YOLCULUKTA

İnsanlar yer üstüne aldanmaya gelmiş. Kimi de aldatmaya. Bakıyorum çevreme daha çok aldanan görüyorum. İşte eşini ve çocuklarını yolcu etmeye gelen genç adam. Tombul eşi, yaygaracı çocukları, kaynanası. Hasta dayısını görmeye giden uzun boylu sarışın hanım. Pencereden konuşuyorlar yakınlarıyla. Birbirlerine avuntu veriyorlar, güç veriyorlar. Sıcak başladı erkenden. Tren Bostancı'ya vardı bile. Eskiden daha mı uzun sürerdi bu yol? Çocukluğumun bayramlarında Erenköy'e giderdik saatlerce. Hızlanıyor yaşlarla zamanın akışı...

Başladılar işte. Korkuyordum zaten. Tombul hanımın kucağında o ufacık pikabı görünce. "Sonra sen çıktın karşıma Anjelina" İstanbul'da Hülya'yı seven delikanlımız Roma'da Anjelina'yı, Paris'te Monika'yı sevmiş. Da-

ha başkalarını da... Tombul hanım dinletiyor plaklarını bağırta çağırta. Neredeyse kalkıp oynayacağız! Hep de Ajda Hanım. Bir daha, bir daha 'Sevdiğim Adam', 'Boş Vermişim', 'Bang Bang'. Plak çantasında daha neler var? 'İki Yabancı'. Derken 'Boş vermişim, boş'...

Orhan Veli, "Ne var ki bu yolculukta - Her sefer ağlatır beni" demişti. Düzce istasyonunda başörtülü kadınlar birilerini uğurluyorlar. Gözyaşlarını tutamayan yaşlı bir kadın, bir çocuk. Sıcak bastı iyice. Boş sayılır tren. Sarışın uzun boylu hanım konuşmak ister gibi. Yalnızlığımdan hoşnutum bugün. Kimseler kimseler olmamalı yanımda. Açıyorum Aragon'un 'Paris Köylüsü' kitabını. Yol arkadaşım Ajda Hanım boş vere dursun...

ŞİİR ÜZERİNE

Bir şiir şairine anlattırmayacaksın, yorumlattırmayacaksın. O yorumu sen yapacaksın. Ne varsa, güzellikler, duyarlıklar, anlamlar şiirle senin arandadır. Şair çıkıp gider şiirini bir kez yazınca. Kimse giremez şiirle okur arasına. Nasıl inanmış kişiyle Tanrısı arasına kimse giremezse, öyle. Şairi bile giremez o şiirle senin arana...

23 Mayıs Perşembe, Ankara / ANKARA GÜNEŞİ

Ankara güneşi serseme çevirir insanı. Sabah yediden ikiye kadar bunaldım sokak sokak yürümekten. Körükçü'nün odasına girince başım döndü birden. Koştum yüzümü yıkadım. Bir de kahve içince kendime geldim. "Kırkından sonra Ermeniler Ankara'da kalmazlarmış," diyor Körükçü. Dükkânlarını evlerini satar İstanbul'a ya da kıyı kentlerine göçerlermiş. Var, bir şey var bu Ankara'da!..

Öğleden sonra gene sokak, gene güneş. Akşamüstle-

ri, geceler de olmasa! Ataç ne çok severdi Ankara'yı. Hep şaşarım bu sevgisine. Bazan bir geceyarısı, bir akşamüstü birden duyuyorum bu sevgisinin nedenini. "Duyuyorum, anlatamıyorum."

24 Mayıs Cuma, Ankara / DRAKULA GELİYOR...

"Hayır efendim hayır, memlekette bir irtica yoktur bir rönesans vardır", diyor Hace Hanım. Yok. Hace'liğini atmış bir yana, şimdi Hace'siz yazıyor. Her zaman görmüyorum bu hanımın yazılarını. Görünce de neredeyim, hangi yıldayım diye şaşıp kalıyorum. Demirel gericilikten çekinmezmiş, çünkü cumhuriyet çocuğuymuş "Sağlam ve sıhhatli geçmişe karşı ne kin ne de gayz duymadan ve geçmişe karşı kompleksi ve alerjisi olmayan ve gerçeğin adamı olan..." Yeter yeter, bu Türkçeyle fıkra yazarı olunan tek ülke bizimkidir! Hem kafan kapkaranlık olacak, hem hiçbir şey bilmeyeceksin, hem de cümle kurmasını becerremeyeceksin. Böyle yazarlar aydın Türk kadınlığı için utanç verir. Bir de tutmuş "İrtica yok, rönesans var", diyor. Buna yeniden doğuş değil, ancak hortlayış denir. Bu 'Hortlayış'ı Hace Hanımdan çok daha güçlü hortlaklar bize bile yutturamadı. Çabası boşuna.

25 Mayıs Cumartesi / YAZILMAYAN YAŞANTILAR

Gerçek yaşantım bu mu benim? Hayır. Kimse gerçek yaşantılarını yazamaz. Üzerinde uzunca düşünemez bile. Yaşantı, kişiye karşıdır. İstediğimiz gibi değil yaşadığımız. Hepimiz için böyle. Defterlerimde bir yığın not. Yazamayacağım bir tekini. Neden? Kimseler duymasın diye mi yalnız? Hayır. Bir daha yaşamak istemiyorum onları da ondan. Gülünç olmak korkusu. Kendine karşı her şeyden önce. Kendimden utandığım kadar kimseden utanmadım ben. Bir yıl, bir ay, bir hafta, bir gün önceki 'kendi'mden.

Kişi, kendinin baş düşmanıdır. Notlar alırız, yazılar yazarız gecelerce. Anlattığımızı sanırız kendimizi. Uzun öykülerle, romanlarla. Yalandır hepsi. Bir süre sonra sıkıntı basar kişiyi o eski karalamaları, o karalamalardaki 'ben'i okurken. Rimbaud'nun bir mısraı vardır, bir öykümü onunla bitirmiştim yirmi yıl önce. "Gerçek yaşam bu değil" der. Nedir gerçek yaşam? Yoktur gerçek yaşam. Gerçek de yoktur. Bir düşün aldatmacası içinde çırpınıp gidiyoruz. Avunmalar, kanmalar, avutmalar, kandırmalar.

29 Mayıs Çarşamba / KALABALIKTA DAĞILIŞ...

Yugoslav Başkonsolosluğunda kokteyl. Ellerde kadehler, küçük sandviçler. Çevrede bildikler, dostlar. Üç sözcük biriyle, iki sözcük ötekiyle. Başladığın konuşmayı kiminle sona erdireceğin belli değil. Kokteyller böyledir. Balkonda üç beş dost bir aradayız. Kalabalıkta kendimi unutuyorum. Dışımda bir yerdeyim böyle anlarda. Gülüyor, takılıyor, gerekli gereksiz sözler söylüyorum. Kendimi tanımıyorum çoğunlukla. Bir an durup kendimi bulmak istiyorum. İçki kadehleri, dost konuşmaları, gülüşler. Öyle dağılmışım ki yıllar içinde. Bulmak zor kendimi. Hep bir başkası gibiyim. Gerçek 'ben' gitmiş bir uzun geziye, yerine hem bildik, hem yabancı başka birini bırakmış, o bana 'vekâlet' ediyor sanki. Eskiden, çok eskiden ben, 'daha çok' bendim. Zamanla kopuyoruz kendimizden... Balkondan bakıyorum, çevremdekilerle konuşuyorum. Ediz, Dağlarca, Cumalı, Fahri Kaya, Tarık, Necati, Yıldız Kenter daha başkaları, daha başkaları.

Gece Taksim'de Otağ'dayız. Karşı masada Aziz Nesin bir arkadaşıyla. Geceler hep geçecek. Masalar değişecek. İnsanlar serüvenler, aşklar, kadınlar... Geceyarısı yalnızım dönüş yolunda. Kendimi bir bulsam diyorum. O zaman gider, kapanır masama birşeyler yazardım. Ama bu

gece 'ben' yokum. Bu yürüyen, eğlenen, gülüp konuşan başka biri. "Bir ben vardır bende benden içeri" demiş Yunus. Benimki 'benden içeride' de değil. Dışarıda, uzakta, bilmediğim bir yerde.

2 Haziran Pazar / SEÇMEN YENİLGİSİ

Seçim günü. Bizim sandık Levent Camiindedir. Yanda tabutluk! "Bir yanda ölüler, bir yanda diriler." Sandıklar sıra sıra. Milletvekili seçimi için bir oy. Belediye başkanı için bir oy. Belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri! Daha var mı? Yok dedim çıktım. Ama muhtarlık için oy atmayı unutmuşum. Sandalyelere dizmişler puslaları. Bir baktım yalnız AP ile CHP'nin başkanlık adayı puslaları. Nerede ötekiler? Biri "Başka parti girmiyor ki seçime" dedim. Oysa bu sözleri söyleyenin önü puslayla dolu. Gösterdim, haydi bir sandalye daha, üstüne dizdiler öteki partilerin listelerini. Sandıklara attık oylarımızı. Kır at şahlanacak mı gene? Koç umulmadık bir tos mu atacak? Bıraktım seçim düşüncelerini, güllerle dolu Levent bahçelerini seyrederek yürüdüm bir süre. Sandıktan kimler çıkarsa çıksın, bana ne! Bugüne dek seçmen olarak bir tek başarım yok. Oy verdiğim adaylardan bir teki bile seçilmedi ki... Hep yeniklerden yanayım ben. Neden? Hem de yenileceklerini bile bile oy veririm öylelerine. 1946'dan beri kime oy verdiysem yitirdi seçimi. İnönü'nün alınyazısı savaşlar kazanmak, seçimler kaybetmek. Benimki de seçmen olarak hep havaya oy atmak. Biliyorum bugün de öyle olacak gene. Oylarımız uçup gidecek dipsiz bir kuyuya...

4 Haziran Salı / ALANGU'NUN 'ÖMER SEYFETTİN'İ

Bir yaşında kızları ortada, solda baba, sağda genç anne. Kâhkülü düşmüş alnına. 1918 modasına uygun bir giy-

si içinde. Baba kalkık kolalı yakalı, kravatlı. Belki resim çektirmek için giyinmişler. İlk bakışta mutlu bir aile dersiniz. Erkeğin saçları iyice dökülmüş, gözlerinde acılı bir anlam. En mutlu olan içlerinde bir yaşındaki Ömer. Birkaç yıl sonra babasını yitirecek, annesi 1965'e kadar yaşayacak, evlenecek ayrılacak, başarılı bir iş kadını olacak.

O resmi çektirdiklerinde boşanmışlarmış! Yalnızca bu resim için bir araya gelmişler. Bir kez daha baktım o resme. Kadınla erkeğin yabancılıkları öyle belli ki. Nasıl yanıltıyor resimler insanı. Şöyle yazmış defterine o günlerde, "Birdenbire hiddetlendim. Gizli bir zulmu birden duyan bir dalgın isyan ile kalktım. Lânetler okuyarak odama geçtim. Yazım, parasıyla geçindiğimiz bir tercümeydi. Ben, hem onun hayatı, saadeti için bir esir gibi çalışıyor, hem bir köpek gibi çalıştığım yerden kovuluyordum. Bu kadar tenezzüle sebep ne idi? Ben ki, dünyada kimseye eyvallah etmemekle iftihar ederim. Mevkiden, rütbeden, şereften vazgeçmişim. Bir insana rica ederim demek bence imkânsızdır. Milyonlara garkolacağımı bilsem, en büyük bir adama bile bir an başımı eğemem. Evdeki bu zelil halimin acılığını pek derin bir elem halinde duydum. İzzetinefsim kadar dünyada bence ne mukaddesti? Gözlerim karardı. Kendimi sokağa attım."

Atış o atış. O resimdeki kadınla erkek bir kez daha buluşuyorlar. Bir dost evinde. Ayrılma kararı kesinleşiyor: "Refikam Câlibe Hanımı tatlik ettim" diye yazıp veriyor eşine boş kâğıdını. Bir arkadaşı onu avutmak istiyor üç beş sözle. "Adaam sen de... gibi güldüm, elini sıktım, ayrıldım. Ertesi sabah erkenden kendimi Sarıyer'e attım." Sonra başlıyor yalnızlık günleri. "Şimdi bir hizmetçinin vücudu bile huzurumu bozuyor. Mümkün olsa onu da savacağım. Yapyalnız yaşayacağım."

Tahir Alangu'nun neredeyse bir ömür süresince çalışarak hazırladığı, 'Ömer Seyfettin'ini okuyorum. Ülkücü bir yazarın romanı, demiş. Ülkücü olmasa da ne yitirirdi?

Bir yazarın romanı olması yeter ilgimizi çekmeye. Alangu kitabı eşine armağan etmiş: "Bu kitap bizimle birlikte yürüdü. Sen de sabırla bekledin" diyor. Bekleyişin sonucu bu altı yüz sayfalık yapıt. Günlerdir okuyorum bitmiyor. Ömer Seyfettin'in 36 yıllık yaşamı ne kadar dolu, bir yandan da ne kadar boş. Savaşlar, yazılar, dostluklar, mutsuz bir evlilik. Böyle kitaplar bir günde, bir haftada, bir ayda okunup bir yana atılmaz. Bir yaşam boyunca dostluk ederler bizimle. Bir yazarın yaşamını anlatmak, onun içinde bulunduğu çağı yaşatmaktır. Alangu bunu yapmış. Kitabın hangi sayfasını açsam üzerinde durulmaya değer bir olay, bir anı, bir serüven, bir düşünce ile karşılaşıyorum. İşte cenaze töreni. Mezar başında Celâl Sahir konuşuyor. Konu hikâyecinin mezarını yaptırmak. Nereden gelmiş o anda aklına? "Hepimiz birer lira verelim bu iş olsun bitsin" diyor. O anda bir kaçışmadır başlamış! Bir hayli ayak burkulmuş, bir hayli yürek gümbürdeyerek çarpmış. Celâl Sahir bir de bakmış ki ortada hafızlardan, dilencilerden, mezarcı ile imamdan başkası kalmamış!..

'Ömer Seyfettin' biyografya alanında en başarılı bir örnek. Alangu, Ömer Seyfettin'i yeniden sevdirdi bana. Liseden bu yana öykülerini okuduğum pek yok oysa. Ne zaman olur bilmem, bir köşeye çekilsem de yeniden okusam o öyküleri.

6 Haziran, Perşembe / KENNEDY'LER TÜKENMEZ!

Bir Kennedy daha öldürüldü. Önce John, sonra Robert. Herhalde sıra Edward'dadır! Daha sonra çocuklar var. Demek yaşadıkça, üç beş yıl arayla hep 'Bir Kennedy daha öldürüldü,' haberleriyle karşılaşacağız! Sirhan diye biri çekmiş tabancayı o kadar kişinin gözü önünde vurmuş kırk yaşındaki başkan adayını. Kennedy'lere başkanlık yasak! Bunu anlasınlar artık. Ya yaşayacaklar, başkan

olmaya kalkışmazlarsa; ya ölecekler başkanlık umuduna düşerlerse. Sanki gizli bir örgüt var bu ailenin ardında. Sanki demek gereksiz, böyle bir örgüt var! Amerika en becerikli öldürüler ülkesi. Kimvurduya getirme listeleri orada. Koskoca başkanı öldürdüler. Öldürdü sanılanı da öldürdüler. Öldürdü sanılanı öldüren de hapiste öldü. Bütün tanıklar öldü. Konu unutuldu gitti. Belki Robert Kennedy başkan olsaydı, bu eski defterleri ta ilk yaprağından açıp karıştıracak, umulmadık şeyleri açıklayacaktı. Bu yolda başını verdi o da. Şimdi Senatör Edward Kennedy var ortada. Bu 'gölgelerde savaş'ta o da atılacak mı ortaya, yoksa yaşamak, her şeye rağmen yaşamak mı diyecek? O giderse, başka biri, ondan sonra gene başkası. Kennedy'ler çok. John-John'a kadar öldürülecek Kennedy'ler dizi dizi bekliyor! Bu kez işi nasıl örtbas edecekler bekliyorum. Gene, "Delinin biri Kennedy'yi vurdu" mu diyecekler? Ama deliler neden hep Kenndy'leri öldürür de başkalarına dokunmaz? Burası karışık işte!..

11 Haziran, Salı / GÜLDÜRÜ ÇAĞINDAYIZ

"Sanat yapıtıdır yalnızca mutluluk veren. Acı, sanat dışındaki şeylerde gizlidir."

"Çırılçıplak seviyorum yaşamı. Benim için yaşamın çirkinliği bile güzel."

Mason Brown'ın O'Neill için bir yazısını okurken rastladım bu sözlere. Eugene O'Neill çağımızın en büyük bir tragedya yazarı. Pek çok oyunu yayınlandı dilimizde. Ama pek azı oynandı. Niye? Güçlüğünden mi? Yoksa tragedya havasının günün koşullarına uymamasından mı? Yaşamda tragedya kalmadı bence. Güldürü oynanıyor durmadan. Birbiri ardına gelip geçen olaylar, kişiyle ilgili serüvenler 'trajik' olmadan geçiştiriliyor. Güldürü, hep güldürü. Çağımız hiç 'trajik' değil. Ya da bu çağın 'trajik' ha-

vasını yakalayamadı hiçbir yazar. O'Neill bizde bu yüzden tutunmadı. Duygulara böylesine derinlik veren bir yazar, duygusuzluğun başlıca erdem sayıldığı bir toplumda sevilmez elbet.

Sanat dışındaki her şeyde 'acı' vardır derken ne çok şey sezdiriyor! Hele 'yalnız sanat yapıtı mutluluk verir' ilkesi!.. Boş, havada kalan sözler değil bunlar. Bir yaşam süresince duyulmuş, denenmiş bir 'öz' bu. Hem de 'yaşamın çirkinliğini bile güzel' bulan bir büyük yaratıcının sayısız yapıtıyla vermeye, duyulmaya, geleceğe bırakmaya çalıştığı bir öz. Yoksa kolay değil yaşamın çirkinliğini bile güzel bulmak. Yaşamın güzelliklerinin bile çirkinleştiği bir çağda, bir toplumda, bir ülkede hele...

14 Haziran, Cuma / "ŞAİRLER BİRBİRİNİ ÇAĞIRIR"

İlk kez dinliyorum Dağlarca'yı bir topluluk karşısında konuşurken. Yok, bir de ağırcezada dinlemiştim, 'Horoz' şiirini okurken. Unutulmaz bir şiir okuyuşu idi o! Şimdi çocukluğundan, ablalarından bahsediyor. Tevfik Fikret'i aileden biri sayarmış dört beş yaşlarındayken. Ablaları kâğıtlara bakar birşeyler okurlarmış, şiir denirmiş o okuduklarına. Bunları, Fikret adlı bir yakınından gelen mektuplar sanırmış küçük Dağlarca. Neredeyse öğretmenine, "Fikret ağabeyimdir," diyecekmiş Tevfik Fikret adını ilk duyduğunda... "Bütün şiirler bir mektuptur. En yakınımızdan gelmiştir onlar", dedi. "Ozanlar önce birbirlerini çağırırlar. Bu yakınlık talihidir onların. Hem ülkeden ülkeye bütün dillerde, hem çağdan çağa kendi dillerinde. Beni de şiire, ilkin dilimin ozanları çağırmıştır."

Bakıyorum Liman Lokantasını dolduranlara. Gazeteciler, yazarlar, romancılar, doçentler, profesörler, şairin yakın dostları... Şairler! "Bu yakınlık talihidir onların", ama "Türkiye'nin yaşayan en güçlü şairi" seçilen Dağlar-

ca'ya ödülünün sunulduğu bu gecede bulunan şairler o kadar az ki! İşte Necatigil, Özdemir Asaf, Sabahattin Batur. Nerede öteki şairlerimiz? "Ozanlar önce birbirlerini çağırırlar"dı hani? Yoksa 'yaşam' süresinde olmuyor mu bu çağrı? İlle de ölmek mi gerek bu çağrıyı duymak, yanıtlamak için!..

Hazo'yu, Halman'ı, Yaşar Nabi'yi, Fahir İz'i, orta yerde oturan Dağlarca'yı seyrederken bunlar geçiyor aklımdan. Seçiciler Kurulu üyeleri nerede peki? Günyol, Memet Fuat, onlar da yok! Hem oy vermişler, hem de törene katılmamışlar, nedenini anlamak güç. İçkiler içiliyor, şiirler söyleniyor. Mutluay, Tütengil, Batur Kadıköy iskelesi önündeyiz. Bir sarhoş kendi evreninde birşeyler arıyor. Bir otobüse biniyoruz. Batur'u geceyarısına bırakıp ayrılıyoruz.

18 Haziran Salı / FLAUBERT'İ OKURKEN

Flaubert'in 'Ermiş Antonius ve Şeytan'ı. Sabahattin Eyüboğlu çevirmiş. Yazarı, yapıtı tanıtan güzel bir önsöz de yazmış. Okuması güç bir kitaptır. Eyüboğlu'nun Türkçesi çok şey katmıştır ona. Önsözü okudum önce. "Flaubert'in bu şaşırtıcı eserini çok eskiden okumuş ve pek tadına varamamıştım. Çevirmeye de istemeye istemeye başlamıştım. Havasına girince anladım ki bu kitabı da, birçokları gibi, tadına varmadan ya da o yıllarda aradığım başka tatları bulamayarak okumuşum." Severek yapmış çeviriyi. Başarısı da bu yüzden. Başucumda duruyor. 'Ermiş Antonius ve Şeytan.' Ağır ağır okumak gerek, sindirerek, anlayarak.

"Sanattan başka konuşmaya değer ne var?" diyen bir yazar bu. Ama çoğu kez konuşacak adam bulamazmış. Bir mektubunda şöyle yazıyor: "Güzellik çağı sona erdi. İnsanoğlu tekrar güzelliğe yöneliyor belki, fakat şimdilik buna

ihtiyaç duymuyor. Sanat geliştiği ölçüde bilime benzeyecek, tıpkı bilimin de gittikçe sanata benzeyeceği gibi."

Gene bazı modacı dostlar, 'modası geçmiş', 'işlevi kalmamış' bir yazarı övdüğümü söyleyecekler. "Sanattan başka konuşacak şeyi" olanların işidir bu yapıtta gereksiz 'işlevler', modalar aramak... Ben öyle değilim. Sanırım Eyüboğlu da...

23 Haziran Pazar / ELEŞTİRMECİLERE

İşte yazarın eleştirmeciye karşı zaferi! Sherwood Anderson diyor ki: "Öykülerimin bir şeye benzemediğini söyleyen Mencken on beş yıl sonra bunların güçlülüğünü ve güzelliğini daha ilk gördüğü anda sezmiş olduğunu yazdı."

27 Haziran Perşembe / 'ÜÇ T.' KURALI

"Hiçbir şey tam olarak doğru değildir."

Oscar Wilde

Tam olarak 'doğru' bir düşünce mi istediniz? Bu, Dağlarca'nın 'Üç T.' kuralıdır bence. Der ki Dağlarca, sanatta ya da herhangi bir alanda başarıya ulaşmanın yolu 'Üç T.' kuralını uygulamaktır. 'Üç T.' Bir, takaddüm, iki taannüt üç, teceddüt. Türkçesiyle ön almak, dayanmak, yenileşmek... Bir sanatçı başkalarından önce yapacak yeniliği, sonra dayanacak yıllarca, sonra da durmadan kendini yenileştirecek. 'Tam' olarak 'doğru' bu bence. Çok düşündüm, yanlışını bulamadım. 'Üç T.' kuralını başarıyla uygulayan var mı diye çok düşünmek de gereksiz. İşte Dağlarca...

Yunus Nadi Ödülü Seçiciler Kurulu toplantısı. Divan Oteli. Ellerimde viski bardakları. Sıcak mı sıcak! Nadir Nadi'yle konuşuyorum. "Cumhuriyet'e yaz," diyor. Yazacağım, ama sıradan bir gazete yazarı gibi nasıl yazayım? Belirli günlerde yazımı yayımlasalar, belki ancak o zaman. Vereceksin yazını, günlerce bekleyeceksin çıkmasını. On gün, yirmi gün. Yazı eskiyor, sen bile tanımıyorsun sonunda! Derken başka konulara geçiyoruz. Kurul toplantısı başlıyor. Ecvet Güresin'e göre zarflar açılıp oylar sayılacak, hangi kitap en çok oyu toplamışsa o kazanmış olacak...

Ecvet'i dinlerken 1943 yılına gidiverdim. Pek değişmedi Ecvet o günden bu yana. Beni gazeteciliğe ilk o sokmak istedi. Yeni Sabah'daki polis muhabirliğinden ayrılıp Tanin'e geçmişti. Kırk lira aylıkla ben onun yerini alacaktım. Bir tek gün yaptım o işi, sonra bir daha gitmedim. Doğrusu o günlerin polis ve adliye muhabirleri arasında 'bir şey' beceremeyeceğimi anlamıştım. Sonra Vatan'da çalıştık yıllarca...

Romanlar üzerinde tartışmalı, kimin kime oy verdiği açıklanmalı, bir kitap çoğunluğu alamamışsa ikinci tura geçilmeli, dedim. Mutluay, Cumalı da benden yana. Olmaz diyor Ecvet, olmuyor da!.. Zarflar açılıyor, tek tek. Kimin kime oy verdiğini anlıyoruz. Beş oy almış 'Yorgun Savaşçı.' Üçer oy da 'Kalpaklılar' ile 'Kutsal İsyan.' İkinci tur yapılsa ne olur? Üçer oylar birleşirler mi?

Tanju, Bozok, Mutluay, Kaynar, Kırkpınar'ın oyları 'Yorgun Savaşçı'da toplanmış. Eyüboğlu, Perin, bir de ben 'Kutsal İsyan'ı tutmuşuz. Çağlar, Cumalı, Tülbentçi de 'Kalpaklılar'ı. Eyüboğlu ile aynı yönde oy kullanmak beni sevindirdi. Perin de aynı sözü söyledi. Nedense hiçbir zaman 'kazanan'ı seçemem ben. Bari yazdığımız raporlar açıklansa! Hayır, onlar da gizli kalacak! Yarınki gazetede yalnızca 'Yorgun Savaşçı'nın çoğunlukla ödülü kazandığı

yazılacak. Çoğunlukla! Hangi çoğunlukla? 6'ya karşı 5 oy çoğunluk mu?

Yemeye oturuyoruz. Gene içkiler, tartışmalar. Ben 'Yorgun Savaşçı'nın kazanmamasını isterdim. Mustafa Kemal'e şu ya da bu yoldan 'birşeyler' atılmasından hoşlanmam. Hele böylesine havada kalan, hiçbir belgeye dayanmayan, kısacası 'paradoks'tan başka bir şey olmayan 'şaşırtıcı' çıkışlardan hiç! Sıcak bastırıyor iyice. Tartışmalar kızışıyor. Rauf'a 'kimlerle birlikte oy kullandın bak' diyorum bir ara. Rauf'un seçtiği kitaba oy verenler ya tarihçi, ya gazeteci, ya edebiyat öğretmeni, ya yayınevi sahibi. Bir tek sanatçı yazar, edebiyat adamı, şair yok... Bunun bir anlamı olmalı!

29 Haziran Cumartesi / ÇOK SEVİLİ OLUNCA...

José Cabanis'in bir yazısı. Madam de Staël'in mektuplarından söz açmış. Şöyle başlıyor: "Erkekleri tanıdıkça, kadınlara hak verirdim. Ama Bayan Staël'in mektuplarını okuduktan sonra doğrusu içime bir kuşku girdi."

İşte kuşkunun nedenleri. Bayan Staël'in 25 Ağustos 1795'de sevgilisi Kont de Ribing'e yazdıkları: "Sizi bir Tanrı, bir başka hayat gibi çağırıyorum. Ya gelin öldürün beni. Ya da alıp birlikte götürün." Yetmiyor bu kadarı: "Bir yıldır sizden başka bir şey düşünmedim, hep sizin için acı çektim. Yetmez mi aşkımı ispatlamam? Mektubunuzda bana bir buluşma sözü verin, o gün gelirim oraya." Bu son satırları o yılın 7 Eylülünde yazmış. Dört gün sonra, yani 11'inde bu kez de François de Pange'a bakın neler yazıyor: "Diz çökerek yalvarıyorum ya buraya gelin, ya da Paris'te Pasy'de bir saatcik buluşmamız için çağrımı kabul edin. Sizin için gerekli olmayan şeyleri verin bana, hayatım onlar olacak benim. Gelin, gelin." Ertesi gün öteki sevgilisine, Ribinge'e de: "Benimle baş başa üç ay yaşamak sizi mutlu

kılmaz mı? Gelin Basle'e Tanrım, gelin!" Bir ay geçmeden de öbürüne, François de Pange'a: "Burada olsanız her şey değişirdi, karşınızda acıma göstermekten hep çekindim, sizin tarafınızdan sevilmek mutluluğun ve onura ulaşmanın ta kendisidir."

Durun durun dahası var! Bir de kocası var bu ünlü bayanın. Ona da bir pay düşecek bu sonsuz aşk ve sevişme kaynağından! Bay de Staél'e de yazılan mektuptan birkaç satır: "Sana hayatımı vermek isteyişim, senden ayrılmayı hiç mi hiç düşünmeyişim, sana karşı sevgi dolu bir duygu besleyişim yalan mı? Mutluluğu başka yönlerde aramayışımdan da bu belli olmuyor mu?"

Bunca 'deney'lerin izleri de kalır elbet! Albertine de Staél'in kimin kızı olduğu da belli değil! Benjamin Constant'dan mı, yoksa Bay Staél'den mi? (Evet, sevgililer arasında ünlü yazar Constant da var!) Daha başkaları, daha başkaları. Mektuplar. Seviler, seviler...

Eleştirmeci Charles du Bos: "Bayan de Staél'in polifonik ve zengin bir yaratılışı var" dermiş. Bir de Napoléon'un görüşü var bu ünlü kadın üzerinde, "Yosmanın biridir" demiş o da. Kimler yok Bayan de Staél'in yaşamında daha! Gerçekten 'polifonik' bir yaratılış! Oğlu Alphonse'un babasının kim olduğunu kendi de bilmiyor. Sevgililerinin hepsi birer 'baba'! Chateaubriand bile şöyle yazmış: "Ben sizin o hep bildiğiniz vahşi Francis'inizim. Auguste benim oğlumdur. Oğluma binlerce sevgi." Cabanis, "Buna Bayan Staél de şaşıp, bir an düşünceye dalmıştır" diyor.

Yosmanın böylesi, yosmalığın doruğuna çıkıyor. O dorukta da yosmalık diye bir şey yok. Böyle sözler çok bayağı sayılıyor!...

Mallermé'nin şiir üzerine mektupları. Yıllarca önce bazı bölümlerini çevirmiştim. Bütün kitabı çevirebilseydim! Fransızcasını yeniden okumaya kalktım, anlaşılması zor. O yaptığım çevirileri okudum yeniden. Şimdi zor anladığım o parçaları ne güzel çevirmişim! Demek bazı anlarımızda daha aydınlık, daha kavrayışlı bir durumda oluyoruz. Hepsi birbirinden ilginçtir bu mektupların. Bütün yaşamını sanata, şiire vermiş olmak, hem de en yeni, en derin, en değişik bir yönde, havada birşeyler arayarak, bularak... İşte Ocak 1865 de Tournon'dan yazdığı bir mektup. Genç bir şairin zaman zaman içine düştüğü yıkılışlar, umutsuzluk batakları.

"Mahzunum. Kar ve buz gibi bir rüzgâr gezinmeme engel oluyor. Bu perişan kafayla çalışmama imkân yok, evde oturup ne yapacağım, onu da bilmiyorum. Hem kendimden de tiksiniyorum: Bozulmuş yüzümü aynada görünce geriliyorum. Göz alacak kadar bembeyaz kâğıda tek sözcük yazamayınca içimin bomboşluğunu duyarak ağlıyorum. Yirmi üç yaşında bir ihtiyar olmak, tükenmek. Bütün yakınlarım aydınlıkta, çiçekler içinde, soy yapıtlar yaratma çağında yaşarken... Sizlere, benim bir 'şey' olduğuma inandıracak bir yapıtım kalmayacak. Hiç değilse buna benim erkenden alıp götüren yazgımın sebep olduğunu sandıracak bir ölüm olsa, o da yok! Her şey benim hiçliğimi ortaya çıkarmaya çalıştı. Her türlü aşırı heyecanlar gerekliydi bana. Sesleri alevli dostlar, tabloların, müziğin, gürültünün, yaşamın heyecanını. Yer üstünde kaçınılması gerekli ne varsa bunlar hep dayanaklı kişilerin gücünü artırır. Bu yüzden ben çirkin bir ülkede, doğanın arkadaşlığından da yoksun olarak apayrı bir yalnızlığa mahkûmum... Büyük bir deha, ciddi bir düşünür, bir bilgin, yalnızlığında güç verici bir yan bulabilir, ama zavallı, yalnız ca şair olan bir şair — yani çeşitli duyguların parmakları altında ses veren bir araç – hiçbir şeyin kendisine heyecan

vermediği bir çevrede dilsiz kesiliyor, sonra telleri gerilip öylece kalıyor, sonra da tozla örtülüp unutulup gidiyor."

Nedense hep büyük sanatçılardır yaşamları süresinde bu umutsuzluğu, bu güvensizliği, bu yıkılmışlığı duyan! Yaşarken kendine, gücüne, büyüklüğüne, kalıcılığına inanan, bunu durmaksızın tekrarlayan birini gördünüz mü anlayın ki iş yoktur o kişide! O görünürdeki güven, böbürlenme koftur, dipsizdir. Sanatın güçlüğünü, sonsuzluğunu, derinliğini bilenler o gücü, sonsuzluğu, o derinliği alt edemeyeceklerini düşünürler. Yarattıklarını yetersiz bulurlar hep. Mallarmé'nin, öteki büyük sanatçıların zaman zaman içine düştükleri bezginlik, yıkılmışlık bu yüzden. Bir mektubunda da şöyle demiş:

"Fakat yepyeni, yüksek (bugüne dek erişilmedik) mısralar yazabilmek için ne çok hayaller kurmak, ne çok umutsuz geceler geçirmek gerektiğini bir bilsen! Bir düşüncenin gerçekten şairce olabilmesi için sözcüklerin rengi, ahengi, ayrıca müzik ve resim üzerinde uzun uzun durmak gerek..."

10 Temmuz Çarşamba / YAŞAMANIN GEREKLİLİĞİ

Doksan yaşında G.B.Shaw'un dedikleri:

"Hâlâ öğrenecek taze şeyler, dimağda olmasa da organizmada hâlâ gelişen hücreler var."

Bir de şu unutulmaz söz:

"Bin yaşına kadar yaşasam da yapacak çok şey bulunur."

15 Temmuz Pazartesi / BİR ŞARKI

"Bir şarkısın sen ömür boyu sürecek". Balkonda konuklar, hep birlikte söylüyoruz bu şarkıyı. Sevilen dostlar, arkadaşlar. Hep birlikte olunca niye çocuklaşır insan? Tek

başımızayken yapmadığımız şeyleri rahatlıkla yaparız topluluk içinde. İşte şarkılar birbirini kovalıyor. İngilizce, Türkçe... Derken bir dost Fransızca eski bir şarkıyı söylüyor. Böylesine eski, 'eskimez'. Mutluluk budur işte. Bir duyulup yitirilen. Sevilenlerin verdiği, sevenlerin aldığı... "Bir şarkısın sen, ömür boyu sürecek" Bu inanç olmasa, ne şarkılar yazılır, ne şiirler; ne de insanlar yaşamalarını sürdürürler!..

17 Temmuz Çarşamba / ARKANSAS ALTINI

Arkansas'da altın arayan Almanlar. Belki de vardı o günlerde Arkansas'da Almanlar! Film Almanya'da çevrilmiş, Kızılderililer bile Alman. Öyle sıcak bir gün ki! Sinemalar en serin yerlerdir bugünlerde. Önlerde, boş bir sıradayım. Işık yanınca başımı geriye çevirdim, Melih Cevdet. O da Arkansas'da altın arayan Almanların serüvenini izlemeye gelmiş. Gittik boş bir yere oturduk. Hem konuşuyor, hem seyrediyoruz Beyrut'taki kaçakçılık olayını. Konuşarak!.. Ne güzel ad bulmuştu Anday kitabına, 'Konuşarak'. O kaçakçılık filmini konuşarak seyrettik. Bir şey anlamadan. Sonunda anladık ki filmi eskiden görmüşüz! O sıcak günde, serin bir sinemada, bir dost şairle oradan buradan konuşarak geçen iki saat bulunmaz bir güzellikte...

DOLMABAHÇE'DE YANGIN

Akşamüstü Tarık Dursun K. ile Dolmabahçe'deyiz. Rıhtımda öğrenciler, karşı gemilerin güvertelerinde Amerikalılar. Bir kamyonu ellerine geçirmiş öğrenciler; buldukları eşyaları, kumaşları yakıyorlar. Tek bir görevli yok ortalıkta. Tanıdık öğrenciler gelip anlattılar, sabaha karşı öğrenci yurduna bir baskın yapılmış. Ağır yaralılar varmış. Belki de ölen ya da ölecek olan. Ama o görevliler orta-

lıkta yok şimdi. Amerikalılar karşıda, 'milli bağımsızlıktan' yana olanlar burada.

Bir araba geçti, yabancı plakalı. Bir anda cam çerçeve indi, kapılar tekmelendi, taşlar yağdı. Kimbilir içindeki kim? Belki ilgisiz biri.

Bu heyecan gençlerden bize de geçiyor. Güzel bir heyecan bu. Ama yalnızca heyecan yetersizdir. Heyecan, bilince götürürse, o zaman başka...

19 Temmuz Cuma / GERİCİ 'İLERİCİLER'

Rumelihisarı tiyatrosunda 'Bir Kavuk Devrildi' Oyuncular tam kadro halinde. Müsahipzade'nin anısı için bir dakika saygı duruşu yaptık. Kaçıncı görüşüm bu oyunu, sayısını unuttum! Filmi de çevrilmişti. Neredeyse ezberimdedir bazı bölümleri! Her şeye rağmen eskimiyor bu oyun. Yeniliği nereden mi geliyor? İleriliğinden, çağından, çağının kafasından, anlayışından, çok ötelerde oluşundan. 'Bir Kavuk Devrildi' bugün için de 'ilerici' bir yapıttır. Alın Anadolu'nun 'şahlanış'cılarının egemenliği altındaki kentlerde oynatın bakalım? Osmanlılığa karşı beslenen özlem 'aşırı toplumcu' geçinen aydınlara kadar genişledi. Bu gidişle Musahipzade de zararlı, yanlışlıklara düşmüş bir yazar sayılacak! Böyle 'toplumcular' gerçekte 'gerici'lerden beter. Bizi batırırsa böyleleri batıracak...

25 Temmuz Perşembe / CAĞALOĞLU'NDA 'SAVAŞ'

Cağaloğlu savaşı. Taşlar, şişeler yağıyor. Nerelerden? Birden bir koca şişe yükseliyor ta yanıbaşıma düşüp parçalanıyor. Görevliler ellerinde coplar, başlarında miğferler, kamyonlar dolusu. Öte yandan üniversite gençleri incecik gömlekler altında. Ellerinde taşlar. İnanılan bir ülkünün gücü, heyecanı. Demircioğlu'nun sembolik tabutu yok or-

talıkta. Getirip vilâyetin önüne koyacaklarmış. Görevliler yolu kestiler. Bir sokak çarpışması bu. Sokak içlerine dalıyoruz. Bıyıklı bir adam toplamış üç beş kişiyi çevresine, gençlere ateş püskürüyor. "Bir de halk ayaklanırsa görürler onlar" diyor. 28 Nisanlarda da böyle derlerdi buna benzer kişiler. Gecekondu mahallelerini ayaklandırmak isteğindeydiler, yapamadılar. Atatürk gençliği elbette Atatürk ilkelerini sonuna dek savunacak. Nutkun gençliğe seslenişini hatırladım birden. Sonra Bursa söylevini. Boşuna söylememişler onlar. Atatürk bugünü, yarını, daha öbür günü görmüş önceden... Derken askerler geldi. Subaylar. Bir de yarbay var. Çarpışma durdu böylece... "Ordu gençlik el ele" sesleri... Cağaloğlu böylesine bir tarihi gün yaşamamıştı. Hem üzüntü var içimde, hem sevinç, hem gurur. Ulusu birbirine kırdırmaya kalkışanlara karşı da kızgınlık. Şu görevli polisle şu yağız delikanlı niye dövüşsünler, niye? İkisi de aynı amacın yolcusu olmalı. Olmalı, ama!..

28 Temmuz Pazar /

TERCÜME DERGİSİ DE ANI OLDU

Tercüme dergisi bir daha çıkacak mı? Bunu bilse bilse kim bilir diye düşünüyorum. Yok, bilen yok! AP iktidarı kültür işlerine aldırmıyor hiç. Demirel için, Ertem için Tercüme dergisi ha çıkmış ha çıkmamış, klâsikler yayını ha sürüp gitmiş ha gitmemiş, hepsi bir. Tercüme dergisi de Yücel'den kalan tatlı bir anı oldu. Oysa son yıllarda yeniden canlanmıştı. Açtım Mektup Özel Sayısını. 1950'ye döndüm birden. Ben Tercüme bürosundayken bu sayıyı başlamıştık hazırlamaya. Çevirilerin bir bölümü o günlerden kalma. Sanırım Necatigil'inkiler, daha başkaları. 1950'den 1964'e... Tam on dört yıl sürmüş bu özel sayının hazırlığı! Bir ömür!

Tanpınar'ın Cimcoz'a Paris'ten yazdığı mektubu

okuyorum. "Türkiye'de cemiyeti ittiham etmeden konuşmak kabil değil. Bu sadece cemiyetin kabahati olmasa gerek. Hepimiz nefsimize karşı müdafaa halinde yaşıyoruz ve hepimiz bizden üstün bir mücrim arıyoruz", demiş bir yerde. Sonra Tarancı'nın Saba'ya mektupları. "Yeryüzü, senin gibi müstesna bir sakininden hiçbir nimetini esirgememek mecburiyetindedir." Saba'yı hatırladım birden. "Hiçbir nimeti..." Yeryüzü ne verdi o 'müstesna sakinine'? Koskoca bir hiç.

Shaw'lar, Voltaire'ler, Gide'ler, Rimbaud'lar, Pound'lar, Joyce'lar... Günlerce değil, aylarca elden düşürülmeyecek bir özel sayı bu.

2 Ağustos Cuma / YAZMAK, KONUŞMADAN...

Bir ilke: Konuşulan şey yazılmaz. Çok konuşan kişilere bakın, pek az şey yazarlar. Çünkü konuşarak bitirirler o konuyu, rahatlarlar, kurtulurlar bir ağırlıktan. Hem bir konu, bir tema üzerinde konuşulup tartışıldı mı yitiriyor önemini. Anlamı değişiyor, yazılması gereksiz hale geliyor. Ben önceden konuşmam yazacağım bir öykü, bir deneme, bir roman üzerinde. Hatta yazdıktan sonra okumam bile kimseye. Ancak yayınlanacak, ondan sonra... Siz günlerce, haftalarca düşünmüşsünüz, düşler kurmuşsunuz, yazmışsınız. Karşınızdaki beş on dakika içinde nasıl yargıya varabilir, nasıl kesin bir davranış takınabilir o yazınız üzerinde? Yazacağınız şeyi, önceden kimseyle konuşmamalısınız. Şunu yazacağım bunu anlatacağım, şu konuda bir yapıt hazırlayacağım dememelisiniz. Yazın bitirin ortaya çıkarın, sonra bile konuşmayın siz. Bırakın başkaları konuşsun, iyi kötü. Denedim çok, 'Öksüz Nesil' romanım bu yüzden yarıda kaldı. 'Herkes Harpten Bahsediyor' da, 'Diojen Kendini Arıyor' da... Yazacaksın, bitireceksin. Konuşmadan, kimseye söylemeden, tartışma-

dan... Evet, sağlam bir ilke bu: Konuşulan şey yazılmaz. Ama yazılan şeyin üzerinde bol bol konuşulur, tartışılır...

3 Ağustos Cumartesi / NÂZIM İÇİN

Fahri Kaya'nın 'Sesler'de çıkan yazısını okudum. Nâzım Hikmet'in eşi Vera'yla yaptığı görüşmeyi anlatıyor. "İpekten değil, çeşitli ipeklerden dokunmuş çok iyi yürekli bir şairdi o" demiş Vera. Bir yanda Nâzım'ın sesini banttan dinlemişler, bir yandan konuşmuşlar. Vera üçüncü eşi galiba Nâzım'ın. Belki de dördüncü. En çok sevdiği mi? Ama en çok kıskandığı o. Steinbeck'in bir romanını övmüş Vera. Nâzım başlamış Amerikan yazarını yermeye. Sonra da Steinbeck'ten daha güçlü bir roman yazacağını göstermek için, "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim"i yazmış. Sevdiklerinin gözünde, kafasında 'yalnız' o olacak, benzersiz, rakipsiz! Hele sevdiği, kendinden otuz yaş genç bir kadının gözünde...

Fahri Kaya'nın yazısı çok ilginç. Hele Nâzım Hikmet'teki yurt özlemini belirten şu parça... Vera anlatıyor: "Türkiye'yi göreceğine delice de olsa bir umudu vardı. Ölümünden üç dört ay önce Tanganika'ya gitti. Giderken uçağı Türkiye üzerinden uçuyordu. Dönüşte yolculuğun nasıl geçtiğini anlatırken bana: 'Türkiye üzerinden uçarken, uçağın bir arıza sonucu olarak Türkiye'ye inmesini çok istedim,' dedi."

Bir ürperme veriyor bu sözler kişiye. Gelemedi bir daha Türkiye'ye Nâzım. Gidiş o gidiş. *'Ölmekten korkmuyorum - Ölmek ağrıma gidiyor - Onuruma yediremiyorum ölmeyi,'* demiş bir şiirinde. Üçüncü kattan tabutunu nasıl aşağı indireceklerini düşünmüş.

'Dört kişi parkta çektirmişiz - Ben, Orhan, Oktay bir de Şinasi. Biz de dört kişiyiz o eski resimde. Fahir, Salâh, Behçet, bir de ben. Hem de parkta. Harbiye'deki parkın merdivenlerinde... Yıl 1946. Kimseler yok. Yalnız bir er görülüyor merdivenin alt basamaklarında. Fahir Onger bıyıklı. Salâh Birsel'in ağzında sigara, saçları hafiften başlamış azalmaya. Behçet Necatigil'in o başkaldıran kâhkülü gene gözünün üstüne düşmüş. *'Kimimiz paltolu kimimiz ceketli'*değiliz, hepimiz ceketliyiz. Gerilerde iki ufak fidan. Şimdi merdiven başındaki iki kocaman ağaç! O unutulmaz şiirinde Melih Cevdet şöyle yazar: *"Lakin ben hiç böyle mahzun olmadım; - Ölümü hatırlatan ne var bu resimde? - Halbuki hayattayız hepimiz."* Aradım o resmi, buldum da. Bir şiir antolojisinde. Orhan Veli paltolu, Oktay Rifat fötr şapkalı, Melih Cevdet kasketli *'bir de Şinasi'* de bereli. Yan yana koydum iki resmi. Ölümü hatırlatan bir şey yok belki. Ama geçmişte kalan bir zaman parçası da ölmüş bir 'şey' değil mi? *'Halbuki hayattayız hepimiz.'* Behçet'i sık sık görüyorum. Benim için hep 1946'daki Behçet. Ben de onun için o günlerin Oktay'ıyım belki. Fahir'i uzun yıllar yitirdikten sonra yayıncı olarak buldum. Odasına uğradıkça lâf atıyorum. Yok bir değişme onda da. Salâh Ankara'da, sık gidemiyorum, gidince de pek göremiyorum. Dil Kurultayı olacak, o patırtı gürültü arasında görüşüp konuşacağız.

Bir resim işte. Papirüs'te yayınlanmıştı, arayan bulabilir orada. Baktıkça o 'an'lara gidiyorum sanki. Zamanı geri getiren bir araç yapılacak mı? Belleğin derinlerine sokularak bizi geçmişin bir anına döndürmek mümkün olacak mı? Fahir'in Şişli'deki apartmanını, Madelet'in balkonunu, o sıralarda yazdığımız öyküleri ortak bir kitapta yayınlamak hayallerimizi, Fahir'in 'Her Yer Karanlık' öyküsünün ilk sayfalarını hatırlıyorum. Sonra Salâh'ın Harbi-

ye'deki Tan Sineması yanındaki apartman katını. Behçet'in Vişnezade'deki ahşap konaktaki ufacık odasında duvara yapıştırılmış şiirleri... Biz de Orhan Veli'ler gibi bir topluluk kuracaktık. Bir de Arıburnu girecekti o topluluğa. Üç şair, bir eleştirmeci, bir öykücü. Orhon bir de ad bulmuştu bize. Yada grubu. Bir taşmış eski Türklerde yada! Öyle demişti Orhon. Tutmamıştık bu adı. Grup kurulamadı, belki de bu ad yüzünden.

İşte o resimde o günlerin romanı var. Yazılmamış yazılmayacak. Üçü de objektife bakmışlar, bir benim uzaklara dalıp giden. Yıl 1946, yaş yirmi üç... *'Ölümü hatırlatan ne var bu resimde?'* Evet, hiçbir şey yok... Yaşamı hatırlatıyor yalnız. Yaşanmış gitmiş zaman. Ölmüş zaman. Anılar da ölüyor ya!.. Bugünlerde o parka gideyim. Resimdeki o iki ufak fidanı arayıp bulayım.

12 Ağustos, Pazartesi / YILLARDIR BİR SES...

"Etraf ne kadar ıssız ve sessiz. Bir çıt bile çıkmıyor." King-Kong filminin kahramanı genç kız o garip adada dolaşırken böyle konuşuyordu. Derken o dev maymun çıkıyor ortaya sarışın kızı kapıp kaçırıyor ormana. Yıl 1935. Babamla mı gitmiştik o filme, yoksa başkasıyla mı, hatırlamıyorum. Oysa babamla gittiğim her filmi bilirim. Çok etkisinde kalmıştım. Kırk katlı yapıların üstünde uçakları avlayan King-Kong. Avucunun içindeki sarışın kıza tutulan King-Kong. Ne acımıştım sonunda öldürülünce...

"Etraf ne kadar ıssız... diye konuşan Adalet Cimcoz'muş. 'Yeni Sinema' dergisinde anılarını yazmış. Ağabeyi Ferdi Tayfur'dan nasıl da sevgiyle, dostlukla söz açıyor. Çocukluk, ilk gençlik yılları boyunca beyazperdeden duyduğum o hiçbir zaman değişmez, eskimez, yaşlanmaz genç kız sesini duyar gibi oluyorum yazısını okurken. "Bir çıt bile çıkmıyor."

Adalet Cimcoz'un B. Traven'den çevirdiği 'Pamuk İşçileri'ni de yeni bitirdim. İyi bir roman. Cimcoz, Türkçeyi konuşmalarındaki rahatlık, tatlılıkla kullanmış, böylece bir kat değer kazanmış kitap. Kafka'nın 'Milena'ya Mektuplar'ı da öyle tatlı bir Türkçededir. Yıllardır beyazperdedeki konuşmaları, çevirilerindeki o 'başka'lık. Adalet hanımın sanatı, sanatçıyı, sanat havasında soluk almayı, her şeyin üstünde tutmasından geliyor bence.

13 Ağustos Salı / ŞEMSİYELERİN ŞİİRİ

Radyoda Mimaroğlu ilk caz operasından bahsediyor. 'Cherbourg Şemsiyeleri'. Ne tatlı anlatıyor, anlamını duyurarak, yaşatarak. Kendini müziğe adamış bir kişi. Müzik adamı deyince Mimaroğlu'nu düşünüyorum hep. Filmin müziğini dinliyoruz. Gecenin geç saatinde Legrand'nın tatlı melodileriyle odamdan uzaklara gidiyorum. Yağmur altında bekleyişler. Bir tramvay durağı. Bugün de yarın da öbür gün de. Ben o yüksekteki kahvenin ıslak penceresinden seyredeceğim. Legrand'nın müziği ile Demy'nin konuyu abartmayan yönetimi ne güzel uymuştu. Yaşamın gündelik akışı. Yitip giden şiirsiz bir serüvenin sonradan üzerinde durulunca ortaya çıkan şiiri. Mimaroğlu "Legrand'nın Debussy etkisinde kaldığını" söylüyor. Bunu sezmiştim ben de. Debussy'yi öteden beri sevdiğimden. Herkes uyuyor, evde sokakta. Benim içimde belki de. Uyumayan yalnız yağmurlu bir günün, bir sürü günün anıları. Legrand'nın müziği eşiyor belleğimde belirli bir yeri. Nereden bulduysa eş anıları çıkarıyor yayıyor ortaya. Unutmak için uğraştıkça, üstünü kapattıkça, bir yenisi daha çıkıveriyor düzeye.

17 Ağustos Cumartesi / ROMAN YAZMAK

Koca bir defter. Yarıya kadar dolmuş. Bir iki bölümünü öykü diye yayınlamışım. Niye yaptım diye kendime kızıyorum. Bu yüzden mi yarıda kaldı o roman? Ama hızımı kesti. Bir süre defteri bile bulamadım. Vazgeçtim o romanı tamamlamaktan. Oysa 105-200 sayfalık bir kitap olacak bitince. Daha uzununa yoğum ben. Bir romanı çok uzatınca o denli çok yalan da katmak gerekir. Bense uyduramıyorum, yalan katamıyorum yazılarıma. Düşler bol. Ama yalan yok! İki kısa roman yayınladım şimdiye dek. Bir tane dergi yapraklarında kaldı. Biri de defterlerde. Bari bunu bitirebilsem. Çekilip bir boş gazinoya, kahveye bir iki hafta çalışabilsem. Evde, odamda makale, fıkra, bazı geceyarıları öykü yazabiliyorum, ama roman, hayır. Çiftesaraylar bahçesi olsaydı bu roman bitmişti şimdiye dek. Çeviriyorum yaprakları, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, bölümler, daha sonra için alınmış notlar karalamalar. Bir gün biter elbet. Ama bitecek, yayınlanacak da ne olacak? Bir 'roman denemesi' diye yazacak eleştirmeci dostlar. 'İki roman denemesi,' diye yazmıyorlar mı? Kötü deseler kızmam, ama bu 'deneme'ye tutuluyorum. Roman denemesi ne demek? Eleştirme denemesi olamayacağı gibi roman denemesi de olamaz. Kötü roman, kötü eleştirme olur, ama deneme...

'Düş Ekmeği' de biter bir gün. Başkaları için değil, kendim için yazacağım onu. Deneme desinler, 'üç roman denemesi' yayınladı diye küçümsesinler. Onlar için değil, kendim için yazacağım.

23 Ağustos Cuma / ÇEK OLMAK

Prag'da Rus tankları. Bir anıtın çevresinde toplanmış Çek gençleri. Gene mi? On iki yıl sonra gene mi tankla, uçakla, yığın yığın askerle bir ülkeyi boyunduruk altına al-

ma hevesi? Kruşçev Macaristan'a girmişti böyle. Demek, Brejnev - Kosigin ikilisi de Çekoslovakya'ya! Stalin yöntemlerine dönüş diyorlar. Doğrusu Stalin İkinci Dünya Savaşından sonra zor kullanarak bir ülkeyi eline geçirmemişti. Stalin'den daha baskın mı çıktı ardından gelenler?

Amerika Vietnam'da, Ruslar Çekoslovakya'da, yarın belki de Romanya'da. Ne olacak şimdi özgür bir yaşam özleyen yazarlar, sanatçılar? Kaçacak delik arayacaklar. Ya reformcu Dubcek'ler, Cisar'lar? Sosyalizmin sınırlarını genişletmek istiyorlardı. Ama Sovyet yöneticileri istemiyor geniş sınır falan. Sınırlar genişlerse, daha çok aydınlık girerse içeri, sonra ipler büsbütün kopar mı sanıyorlar? Gazetelerdeki resimleri gördükçe sinirler geriliyor iyice. Ama bir dünya savaşı falan çıkmaz, bu yüzden korkum yok. Ruslarla Amerikalılar bölüşmüşler dünyamızı. Belki de uzayı bile... Yaşadıkça göreceğiz bunun gibi daha neleri neleri, önemli olan şu: Çek olmamalı. Hiçbir yerde...

24 Ağustos Cumartesi / EDEBİYAT ADINA

"Sesinde adı günlük emre geçmiş genç bir teğmenin mutluluğu, yürüyüşünde kendi güçleriyle başarabileceklerine inandıkları küçük ülkelere saplanmış küçük ülkücülerin kasıntı güveni vardı."

'Bozkırdaki Çekirdek' romanında böylece harcayıvermiş onu. Ya da harcayabileceğini sanmış... Kasıntı! Ben Tonguç'la iki üç kez karşılaştım, hiç de 'kasıntılı' bir halini görmedim. Ülkücü bir kişi kasıntılı olmaz ki! Bay Tahir 'küçük ülkücü' sayıyor onu. Küçük ülkü, büyük ülkü nedir? Ülkünün irisi cılızı olur mu?

Bir de Memduh Şevket Esendal'ın şu sözleri: "Çalarım karayı mimlediğim birkaç densize... Aslında karayı kendim hiç yoktan karacak değilim. Okuma yazma olan yerde bunun karası kendiliğinden karılır. Komünist suçla-

masının karşısındaysa kimse kimseyi savunamaz. Ferah ol, bitmiştir bu iş burda!" Kişinin aklı duruyor bu açıkgözlük karşısında. CHP genel sekreteri, kırk yıllık politikacı usta öykü yazarı Esendal böyle mi konuşur? Komünist diyecek, ona buna kara çalacak, lekeleyecek, sonra da enstitüleri kapattıracak... Bay Tahir roman yazacağım, hele köy enstitüleri ülküsünü kökünden yıkacağım derken roman sanatını da, kendini de yerlere sermiş... Kolaycacık adam harcamak, Tonguç mu 'alt tarafı kırtipil el işi öğretmeni!' Esendal mı, Çankırı cezaevindeki kabadayılar gibi konuşan biri, hem de 'kara çalma' uzmanı... Edebiyat adına neler yapılıyor. Hiç sıkılmadan!

26 Ağustos Pazartesi / 'DENİZİN KANI'

Güzel bir roman 'Denizin Kanı'. Bakıyorum da kimseler farkında değil. Sesi çok çıkan, 'adamı' çok olan bazı kişilerin her yazdıkları üzerinde kıyamet kopar. "İlk Türk romanı," falan diye. Tarık Dursun K.'nın 'takım'ı yok. Kendi köşesinde çalışıyor, kalemiyle yaşamaya çalışıyor Yazının her dalında kalem oynatıyor. Ne yapsın? Bir roman yazınca kişi bir yıl geçinemiyor ki! Herhalde gazetelerimizin de Tarık gibi 'eli kalem tutan' yazarlara ihtiyacı yok! O da çeviriydi, adapteydi, kitap yazısıydı, dergilerle gelendi, sinemaydı durmadan makinesi başında yazı doğuruyor, yaratıyor. Bu arada da birbirinden güzel öyküler, romanlar... Geçen yıl 'Sabah Olmasın', bu yıl 'Denizin Kanı'. Önümüzdeki yıl da galiba 'Kopuk Takımı' Bir Mutluay oldu Tarık Dursun K.'nın kendine vergi sanatı, özellikleri üzerinde gereğince duran. "Param olsa bütün yapıtlarını bastırırdım", gibilerden bir şey de söylemişti. Tarık'ın romanları basılıyor basılmasına, ama ne kazanıyor, orası karanlık. Koca bir roman yaz eline geçse geçse iki üç bin lira geçsin. Kişi ancak korkunç bir sanatçı itişiyle böylesine

'havaya' çalışır. Kitap çıkıyor, ama nerede bir ses, bir eleştirme, bir övgü, hatta yergi... Yankısız bir edebiyat dünyamız var bizim. Birkaç 'usta' kişinin işidir olay yaratmak, olay yaratmayı becermek... 'Denizin Kanı' edebiyatımızın en iyi romanlarından. Şiir var bir kez, sonra sağlam kişiler var, etkileyici olaylar var, toplumsal, bireysel 'dava'lar var. Ama yeterince okur var mı? Değerli yapıtı anlayan, anlatan eleştirici var mı? 'Denizin Kanı'nı birkaç ay önce okumuştum. Şimdi yeniden başladım okumaya. İlk sayfalarla Tarık'ın evrenine gittim. Oradan yazıyorum bu satırları.

29 Ağustos Perşembe / KİTAPLAR, KÂĞITLARLA

Odaya sokmayacak kitaplar beni. Masa, komodin, halının üstü dolu kitapla. Hepsi son haftaların yayını. Dağ gibi. Bütün evi sıra sıra kitaplıkla doldurmalı. Sonra? Bekle ki zamanın olsun onları rahatça okumaya!.. İyi ki yıllardır uyumadan önce bir iki saat okumaya alıştırmışım kendimi. Yoksa başka zaman mı var? Az değil iki saat. Her gece iki saat. O dizi dizi romanları, incelemeleri hep bu sürelerde okudum. Çoğunlukla bir kırmızı kalemle. Çizerek, notlar alarak, işaretler koyarak. Sonra unuturum neden koyduğumu o çizgileri ya, o başka! Gün boyunca türlü işler, uğraşlar, dertler, sıkıntılar, koşuşmalar, gereksiz çatışmalar gevezelikler. Arta zaman kalırsa yazılar. Sevdiğin, sevmediğin, ama yazmak zorunda olduğum yazılar. Ama en çok istediğin, özlediğin şeyleri yazamamaktan, yazacak o yıldızlı anları bulamamaktan doğan sıkıntılar. Ne zaman okunacak o kitaplar? Odalar doluyor taşıyor, kitaplar, dergiler, gazeteler, mektuplar, yazılar... Kişi yaşlılığı biraz da böyle anlıyor. Kâğıt bolluğu ile!.. Çekmeceler, dolaplar dolu eski kâğıtlarla. Mektuplar, notlar, yarım kalmış müsveddeler. İçinden çıkılmaz yığınlar. Hele eski dergiler... At-

maya kıyamıyorum, saklayamıyorum, aradığımı bulamıyorum. Bir gün oluyor, açıyorum sayfalarından birini, götürüyor beni yirmi otuz yılın ötesine. Ciltletmeli, boy boy dizmeli raflara. Ama her uzayan raf, her yükselen kitaplık yaşlarımızın da adım adım ilerlediğinin tanığı değil mi? Böyle anlarımda kitap, defter, kâğıt, dergi, gazete ne varsa hepsini yok etmek isteği geçiyor içimden.

31 Ağustos Cumartesi / SANAT YAPRAKLARI

'Vatan' Sanat Yapraklarında yayınlanmış çeviriler. Tunç Yalman, Özcan Ergüder, Şakir Eczacıbaşı, bir de ben. Ama çoğu Şakir'in çeviriler. Hepsi sanat üzerine, Eliot'dan Shaw'a, T. Williams'a, Chaplin'e, Matisse'e dek. Elli altmış yazı. Şakir'le oturduk bir seçme yaptık. Hepsini bir kitapta toplamayı düşündük. Koca dosya önümde şimdi. Yeniden okuyor, düzeltiyorum. Hepsi birbirinden güzel, birbirinden ilginç. İyi düşündü Şakir bunları yayınlatalım derken. Hepsi beni sanat sorunlarının en gizli, en önemli derinliklerine sürüklüyor. Yeni şeyler katıyor bana. Bildiklerimi sağlamlaştırıyor. Bilmediklerimi öğretiyor. Bu çeşit kitaplar pek değil, hiç çıkmıyor bizde. Bir ad bulmalı bu elli altmış yazının kitabına. Bir de önsöz yazmalıyım. O Sanat Yaprağı günlerini, o isteği, heyecanı, özlemi ansıtan, yaşatan, okurlara da duyuracak olan. Açıyorum dosyayı bir yazıyı çekiyorum gelişigüzel, 'Faulkner'in Nobel Söylevi.' Neler demiş Faulkner: "Bugün insanlığın karşılaştığı felâket, bütün dünyayı içine alan ve maddeye dayanan genel bir korku duygusudur. Bu duygu o kadar uzun zamandır içimizde ki artık bana katlanabilir hale gelmişiz. Bir tek konu var; önemi kalan: Bombalar tepemize ne zaman yağmaya başlayacak? Bu yüzden bugün yazı yazan bir erkek ya da kadın, insanın için için kaynaşan iç dünyasından doğan sorunları unutmaya yüz tutmuştur.

Oysa yazının iyisi ancak bunların incelenmesinden doğar, çünkü yazılmaya değer olanlar ancak bunlardır, o ıstıraba ve dökülen alınterine ancak bunlar uğruna katlanılmaya değer." Üç beş satırda Faulkner ölümsüz bir temaya değinmiş. Korkusuz yaratabilmek gerek... Yeryüzünde korku egemenliğini sürerken yazarın bu korkunun üstüne çıkması büyük çaba işi. Faulkner: "Yazı yazanın bu değerleri yenibaştan öğrenmesi gerekiyor. Dünyada korku duygusundan daha aşağılık bir şey olamayacağını da bellemelidir."

Bu yazılar bir araya gelince okura daha nice güzellikleri, doğruları, sağlam ilkeleri, tutulacak doğru yolları öğretecek, belletecek...

1 Eylül Pazar / EYLÜL SABAHI

Sabahın yedisi. Bahçedeyim. Sırtüstü şezlonga uzandım, bulutları izliyorum. Göğü seyreden insan kopuyor yeryüzünden. Sorunlardan, kişilerden, gündelik dertlerden. Sabah bulutları çok başka. Ufacık, ufacık. Yağmur yağacakmış radyoya göre. Eylülün ilk günü. Yaz bitti. Nasıl geçiyor zaman? Belirli bir yaştan sonra farkına bile varmıyoruz. Yalnızlık nedir onu bile bilemiyoruz. Başka çeşit bir yalnızlık sarıyor bizi. Bırakılmışlık demeli buna. Şu erken saatte cep radyom var yalnızlığımı bozan. Dünyanın dört yanından haberler getiriyor. İran'da deprem, Çekoslovakya'da aydınların kaçışı, Batılıların savaş hazırlığı, NATO gene NATO. Kıpırdamadan yatıyorum öyle. Bulutlar bitmek bilmiyor. Bir otobüs yokuşu çıkıyor. Yoldan geçen yok. Bir serçe kondu gülün dalına, oradan atladı çimlere, sıçrıyor ta yanıma dek. İşte yaşam! Bir eylül sabahında şu serçenin ürkekliğinde var ne varsa... Radyolardan, gazetelerden, kitaplardan uzakta gerçek yaşam. Gidemediğimiz, ulaşamadığımız yerde. Hep özlemini çektiğimiz, ama ne ol-

duğunu bilemeyeceğimiz. Kıpırdasam kaçacak. Geliyor yanıma. Bir dostluk kurmak. Serçeyle. Bakışımdan korktu. Pır deyip kaçtı dama. Radyoda türküler. "Ayvalar sararıyor dön geri bak" diyor bir yanık ses. Dön geri bak, dön geri bak... "Elmalar kızarıyor dön geri bak" "Cevizler şak şak eder dön geri bak" Hep dön geri bak... Geride bir şey yok oysa. Olmayacak hiçbir zaman. Bizler var sanacağız. Her şey gidecek gidecek gidecek. Nereye? Bir yerlere. Bulutlar gitmiş bile tepemden, şimdi kirli bir bulut çakılmış duruyor öyle.

15 Eylül Pazar, trende /
SİRKECİ'DEN ÇIKTIK YOLA...

Bakıyorum dışarı. Garip istasyonlar. İnsansız yerler. Türkiye'de miyiz, Yunanistan'da mı? Yoksa Bulgaristan'a mı girdik? Ilgaz'ı da, beni de uyku tutmadı. Saatlerdir konuşuyoruz. Yılların biriktirdiği konular. Bitecek gibi değil. Daha iki gün, iki gece gideceğiz. Bir ara da alıyorum elime Joyce'un 'Ulysses'ini. Okunur mu bu şimdi? Ama her yolculukta alırım bu kitabı yanıma. Okuyup bitiremedim bir türlü. Bir de şarap döküldü üstüne akşamüstü. Sirkeci Gümrüğünden geçerken oldu bu iş. Kitaplar arasındaki şarap şişelerinden biri kırılıverdi. Kırılan şişe, ıslanan Joyce olsun! Bıraktım kitabı eski yerine. Dalıp gittim neresi olduğunu bilmediğim karanlık, bomboş yerlerin görüntülerine. Sabah Sofya'da olacağız. Bütün gün Bulgaristan'ı aşacağız. Sonra Romanya, sonra Ukrayna, bir de bakacağız ki Moskova'dayız...

17 Eylül Salı, trende / UÇSUZ BUCAKSIZLIK

Göz alabildiğine bak. Göz alabildiğine... Uçsuz bucaksızlık burada var işte. Sağ pencereden bakıyorum Ukray-

na ovası uzanıyor, sol pencereden de öyle. Konuşuyoruz konuşuyoruz bitmeyen konular. Dün Bulgaristan'ı geçtik, sonra Romanya'yı. Sabahın köründe girdik Ukrayna'ya. Gözümüzü açar açmaz beyaz giysili bir doktor, bir gümrük memuru. Saat altıda istasyon revirinde aşı olmak pek hoş kaçmadı. Demek artık hastalık falan saçmayacağız Sovyetler ülkesine! Akşam sekiz buçukta Kiyef Garı. Soluk elbiseli kızlar, Rus romanlarından tanış çıktığım köy evleri, acılı istasyonlar.

18 Eylül Çarşamba, Moskova / İLK İZLENİM 'KUĞU GÖLÜ'

Moskova Oteli Kızıl Meydan'a yakın. Pencereden Kremlin kulelerindeki Kızıl Yıldızı seyrediyorum. Geceyarısı, yalnızım. Sovyetler Birliğinden ilk gecem. Az önce Kongreler Sarayında 'Kuğu Gölü' balesinden döndüm. Böylesine güzel 'şey' görmedim şimdiye dek. 'Şey' diyorum ad bulamıyorum. Altı bin kişinin yer aldığı o korkunç güzel salon, orkestranın, bale sanatçılarının, her şeyin her şeyin mükemmelliği. Sözcük yok duygularımı anlatmaya.

Şiir deriz ya anlatamadığımız güzelliği tanımlamak için, öyle işte, şiirdi o da, ötekiler de. İnsanı ağlatacak kadar güzeldi her şey.

Moskova'da soğuk sıfırın altında. Gorki Caddesinde bir süre dolaştık. Kremlin önünde upuzun bir kuyruk halinde birikirmiş halkı seyrettik. Her sabah Lenin'in mezarını görmek için yüzlerce, binlerce insan birikirmiş öyle. Görmeden inanılmaz. Sonra yeni dostlar, Babayev, Tevfik Melikov. Bir günde kurulan yakınlıklar.

19 Eylül Perşembe / TAŞKENT'E TUPOLEV GİDER

Koskoca uçaktayım, bir Tupolev'de. Taşkent'teki Asya Afrika Yazarları sempozyumuna giden çağrılılar hep bu uçakta. Saatlerdir uçuyoruz. Altımızda uçsuz bucaksız Kazakistan. Bir haritaya bakıyorum, bir de altımızda uzanan çöllere, neyse ki zaman bizden yana! Saatler geriye gidiyor doğuya uçtukça. Üçte varacağız Özbekistan başkentine... Uçakta başladı ilk ahbaplıklar. Azerbaycan yazarı, milletvekili Mirza İbrahimof, Türkmenistan romancısı, o da milletvekili Kerbabayev.

Uçakta Zenciler, Hintliler, Ruslar, daha daha Asyalı Afrikalı yazarlar, şairler. Yevtuşenko da bu uçakta. Uçağın bu denli kocamanına ilk binişim. Boeing'ler, Caravelle'ler pek ufak bunun yanında. Tevfik yanımda, konuşuyoruz konuşuyoruz. Türkoloji dalından mezun. Tezi de 'Yeni Türk şiiri ve Fazıl Hüsnü Dağlarca.' Elbette konuşacak, tartışacak konularımız pek çok olacak...

Gece. Taşkent / TAŞKENT KENTİNDE

Odamın karşısında sirk var. Bir fili görüyorum, ne zaman baksam. Durmadan sallanıyor durduğu yerde. Derken müzik başladı, gişelerin önündeki kuyruk hafifledi. Taşkent gecesini balkondan seyretmek. Otobüs bekleyenler, geçip giden tramvaylar, taksiler. İnanamıyorum. Demek Taşkent'teyim! Orta Asya'nın da göbeğinde! Bir süre oturdum birşeyler yazdım. Bir yandan masanın üstündeki koca tabakta bulunan nefis üzümleri yiyerek.

Taşkent sokaklarında akşamleyin biraz dolaştık. Özbek'li Miad Hakimov'la. Miad, İzmir'deymiş bir süre önce. Türkçesi düzgün, edebiyatımızı iyi biliyor. Ufak tefek, ama cana yakın bir kişi. Taşkent hiç yabancı değil bana. Kendimi Anadolu'nun bir kentinde bildik kişileri arasında duyuyorum. Fil uyuyor mu? Ayakta mı uyur filler?

'Taşkent'teki Fil' ne güzel bir öykü adı olur!..

22 Eylül Cuma, öğle / ÖZBEK DOSTLAR

Ben Taşkent sokaklarındayken herkes odasındaydı daha. Koca bir mağaza var yakında. Kapılar açılınca içeri girdim. Tırmanan merdivenler, çeşitli eşyalar, plaklar, şunlar bunlar. Roma'da, Paris'te, Stuttgart'ta benzerini çok gördüğüm büyük satış merkezleri. Burada da her şey var. Ama 'kendince'. Çeşit az, süslü giysiler yok, lüks denen bir şeyi arasan da bulmak zor. Ne tuhaf önyargılarımız var! Sovyetler'de, hele Özbekistan gibi 'geri' yerlerde halk yoksulluk, açlık, çıplaklık içinde sanıyoruz. Yok, bu gördüklerim 'oyuncu', gerçek halk değil, diyesim geliyor. Böylesine derin işliyor yalanlar, aldatmacalar. İşte Özbekler, başlarında kendilerine çok yakışan takkeleri, Anadolu insanlarına benzer görünüşleri, kırmızı kırmızı giysiler içindeki kızları, kadınları...

Kahvaltıdan sonra otobüslere doluştuk. Kenti dolaştık baştan başa. Dört yıl önceki depremin izleri büsbütün kalkmamış. Her Cumhuriyet bir mahalle kurmuş, kurmakta. Gürcüler, Azeriler, Ukraynalılar, bilmem kimler. Yanımda oturan Özbek romancısı Mirzakalan İsmail 'Keşke Türkiye de burada böyle bir mahalle kursaydı", diyor.

Gece / KİTAPLAR, YAZARLAR...

Hamza tiyatrosunda Asya-Afrika yazarlarının kitap sergisi açıldı öğleden sonra. On yıl içinde yapılan çevirilerin bir bölümü. Türkiye köşesinde Reşat Nuri, Aziz Nesin, Orhan Kemal. Daha ötekiler. Benim kitap yok ortalıkta. Daha başkaları da. Bulamamışlar kalmamış. İnanılır şey mi, elli altmış bin basılan bir kitap tükeniyor, sergiye koymak için bile bir tane yok. Bilmediğimiz, tatmadığımız

duygular bunlar! Nâzım Hikmet'in, Yaşar Kemal'in koca-man resimleri. On yıl içinde yapılan çevirilerin tam listesi-ni kitap halinde basmışlar. Bir tane alıyorum. 'Çalı Ku-şu'nun tam on beş baskısı var. Milyonlara varmış sürü-mü. Bir Reşat Nuri, bir de Aziz Nesin...

21 Eylül Cumartesi / İLK KONUŞMALAR

Sempozyumdayım. Hamza tiyatrosu yazar, şair dolu. Bu kadar edebiyatçıyı bir arada görmek kişiyi bir tuhaf ya-pıyor! Sonra Özbek gençleri, meraklıları, seyirciler. Asya Afrika Yazarlar Birliği yöneticileri sahnede oturuyorlar. Azimov, uzun bir konuşma yaptı. "Soyut hümanizm geri-ciliğin hizmetindedir" dedi. Ne anlıyor soyut hümanizm der-ken, bilmem. "Yazarın milyonlarca insanı aldatmaya hak-kı yoktur" derken ben de katıldım, alkışladım. Yazar önce kendini aldatmamalı. Bir sanatçının kendimi aldatması acınacak bir şeydir. Azimov'un yazılarını hiç okumadım. İyi bir yazar mı bilmem, ama belli ki iyi politikacı birliğin genel sekreteri Mısırlı romancı Yusuf Essabayi, her fırsat-ta söylevini çekiyor! "Yazarlar halkların öncüsüdür" dedi o da. Derken emperyalist İsrail, sömürgeciliğe karşı savaş, bilmem ne sözler. Günün en sevimli konuşmacısı Mali'li genç şair Duevera. "Biz kendi halklarımızın eski kaynakla-rına gidiyoruz. Afrika yazarları için en hızlı yapılacak iş milliyetçiliğin yaratılmasıdır" dedi.

Pek ilginç konuşmalar değil. Bildiklerimizin tekrarı. Cengiz Aytmatof en önemli konuşmayı yaptı. Hem Rus, hem Kırgız dillerinde yazdığını, bir yazarın hem anadiliy-le, hem de geniş yığınlara seslenen Rus diliyle yazması ge-rektiğini söyledi. Pek çok saldırıya uğradı tabii. Başta Gür-cü yazarı Maçavariani, Keşakof, daha başkaları, bir yaza-rın ancak kendi dilinde edebiyat yapıtı yaratabileceğini söylediler. Bu görüşe katılmamak imkânsız.

Sonra yazarlarla okurların tanışma toplantısı. Bu da Nevai Kütüphanesinde. Nevai Caddesinde bu kitaplık. Her yanda Nevai! Caddesi, kütüphanesi, tiyatrosu. Bugünlerde de müzesi açılacak, heykeli dikilecek! Hepimizi halka tanıttılar tek tek. Türkiye'den gelen yazar olduğum için en çok alkışlananlardan biriydim. Gözlerim yaşardı.

22 Eylül Pazar / ÜST ÜSTE İZLENİMLER

Hamrakul Dursunkulov. Taşkent yakınlarında bir pamuk kolhozunun başkanıymış. Otuz yıl yapmış bu işi. Bataklıklardan mucizeler yaratmış. Koca bir salonda filmler seyrettik. Dursunkulov'u, kolhozun eski halini. Sonra müzeyi gezdik. Bir kolhoz kurucusunun müzesi bu. Koskoca bir yapı, odalar, salonlar. Tevfik Fikret, Sait Faik müzelerini düşündüm bir de. Sonra yemeğe gittik asma kütüklerinin, ayva, erik ağaçlarının arasından. Upuzun masalar, masalar. Yüzlerce kişi bir arada. Şarap, votka, konyak. Kocaman kâselerde Özbek pilavları, daha neler. Herkes konuşuyor. Mikrofonu getirdiler bana da. "Bursa, Konya gibi bir yer burası benim için," dedim.

Sonra bindik otobüslere şehre döndük. Parkta kavun bayramı varmış. Özbek kavunları, koca koca karpuzlar. Derken sırık cambazları. İzlenimler üst üste, birbiri ardınca. Not tutuyorum durmadan. Ama gerçek anılar belleğin gizli katlarında kalanlar. Umulmadık bir anda düzeye çıkıverecek onlar. Ne zaman? Belki bir ay, belki bir yıl sonra. Ama yitip gitmeyecek teki bile.

Gece / TAMADA'LI BİR GECE

Sergey Borodin'in evinde akşam yemeği. Üç günde kırk yıllık arkadaşlar gibi bize yakın gelen Vera Feonova ile birlikte gittim. Bizim Levent evleri gibi bahçeli bir yer.

Geçen yıl Türkiye'ye gelmişlerdi Borodin'ler. 'Timur' üzerine tarihi romanlarıyla ün kazanmış bir yazar. O da Özbekistan milletvekili! Böyle zengin bir ziyafet sofrası az görülür. Masa çevresinde Avustralyalı Hardy, Gürcü şairi Karlo Kalatze, Maçavariani, Rus eleştirmecisi Özbekistanlı Alişakar, sonra ünlü Yevtuşenko, daha başkaları. Masa tamadası Alim Keşakof. Durmadan konuşuyor, konuşturuyor, içiyor, içiriyor. Her sözü emir. Şişman Gürcü şairi Karlo Kalatze konuştu: "Şairler düz yoldan yürümeli, ormanlara, bataklıklara girmemeli," dedi. Taş Yevtuşenka'ya, anladım. Yevtuşenko da kalktı dakikalarca konuştu. Çok güzel konuşuyor, hem şair, hem aktör. "Yarınki kuşaklar, çocuklarımız, bizden hesap soracak. Onlara verecek bir yanıtımız olmalı. Buna şimdiden hazırlanmalıyız" dedi. Sıra bana geldi. "Ormanlar, bataklıklar öncülerin eliyle çiçek bahçesi haline getirilir. Şairlerdir türlü çirkinliği, kötülüğü yenecek, düzeltecek olan" dedim ben de kısaca. Yevtuşenko az ötemde. Azıcık İngilizcemizle ahbaplık daha mı tatlı oluyor ne! "Düşlerimde İstanbul var" diyor. Türkiye'ye gelmek istiyor. Bir film çevrilecekmiş İstanbul'da, o da aktör olarak gelecekmiş. Oysa Yevtuşenko Türkiye'ye girmesi nedense yasaklanan kişilerden! Nasıl söyleyebilirdim bunu? "Çalışırım gelmenize", dedim kestim. İçkiler hızlandı. Kadehler durmaksızın kalkıyor, Hardy, Çek birası bulamamaktan yakındı. "Çok severim Çek birasını, ama Moskova'da bulamadım. Niye?" diye sordu. Çek adı da ancak böyle geçti sofrada. Hardy'nin sözlerini romancı Simonov'un genç kızı çeviriyor. Avustralyalı çok içmedi, ama epey sarhoş oldu. Otomobilde zor tuttuk otele dek. "Benim babam belki senin babanı Çanakkale'de öldürdü. Belki de seninki benimkini," deyip boynuma sarılıyor. Eve konuk gelen bir Rus kızının ardından Taşkent sokakları boyunca koşmak istiyor. Geceyarısı odamdayım. Bakıyorum fil gene yerinde. Sallanıp duruyor hep. Sabaha kadar hep böyle olduğu yerde gidip gelecek, gidip gelecek...

23 Eylül Pazartesi / ACAYİP BİR KONUŞMA

Öğleden önce konuştum. Yazarın çağının en güçlü tanığı olduğunu söyledim. Dağlarca'nın bir sözünü andım: Bir sanat yapıtı hem pusula gibi gidilmesi gereken yönü, hem de bir saat gibi içinde yaşadığımız zamanı göstermelidir. Önceki konuşmalara pek benzemedi benimki.

Adam, "Yazarın ödevi emperyalizmle savaşmaktır", dedi mi bir şey yaptığını sanıyor, alkışlayanlar da bir şey başardıkları kanısında. Yazarın ödevi 'iyi yazı yazmaktır', önce budur. Edebiyatçı ise 'iyi' edebiyat yapacak. Nasıl kunduracı her şeyin başında iyi kundura yapacaksa. Şöyle böyle çeyrek yüzyıllık deneylerim, yaşantım bana şunu öğretti: Hangi edebiyatçı, edebiyat dışı konuları durmaksızın ileri sürüp ün kazanmak, başarı sağlamak istiyorsa, o edebiyatın dışında kalan, kalacak olan bir kişidir. Böyleleri 'rüzgâr gibi geçtiler,' yitip gittiler.

Kürsüden inince Özbek romancısı Mirzakalan İsmaili, "Çok acayip bir konuşma yaptınız", diyerek beni kutladı. Acayip! Evet, belki acayip. Ama kutlaması neden? Hele o alkışlar! Bir acayiplik vardı bunda! Derken az sonra, 'Özbekistan çok acayip şairler yetiştirdi", dedi birisi. O zaman anlaşıldı acayiplik. Özbekler bu sözcükle 'çok ilginç, çok değişik' demek isterlermiş...

25 Eylül Çarşamba / SEMERKANT'TAN İZLENİMLER

Geceyarısı trenle Semerkant'a gidiyoruz. Vagon vagon yazar, şair. Tevfik'le karşılıklı uzandık. Mustay Kerim'i çevireceğiz. O okuyor not alıyor, ben de son iki günü düşünüyorum. Öyle dolu geçiyor ki zamanımız. Dün sempozyum bitti. Çıkarken Özbek gençleri aldılar çevremi. Kâ-

ğıt, defter, kitap, kart, gazete üzerine boyuna imza attım. Adres alanlar, verenler. Bir Türk yazarı gelmiş on gün Taşkent'te kalmış, bunun anısını değerli bulanlar var, bir iz olsun saklamak isteyenler var! Cebimde almış Türk liralarını kime verdimse büyük mutluluk duydu. Atatürk var, belki boyunlarına altın gibi asacak genç kadınlar, kızlar çıkacak. Dün gece Vietnam'ı anma toplantısı yapıldı Kültür Sarayında. Bizler gene sahnedeydik. Vietnam elçisi, Vietkong temsilcisi konuştu. Oğlu savaşta ölmüş bir ana çıktı kürsüye ardından. Ağlamaklı bir sesle savaş aleyhinde konuştu, anılar anlattı. Sonra geldi tam arkamda bir yere oturdu. Birden güldü oturunca. Nedense?

Tren hızla Semerkant'a doğru gidiyor. Mustay Kerim'in şiirlerini okuyoruz. O olmaz, bu daha güzel, şu mısra Türkçeye nasıl yakışır. Romantik, duygusal şiirler. "Erkekler çiçek verirler kadınlara - Daha çok akşam saatlerinde" Mustay Kerim'le dün odamda konuştum. Başkırtça Türkçeden en uzak bir 'Türk' dili. İstanbul'a gelmiş, üç beş sözcük biliyor. Yarım saat içinde bir dostluk kuruldu aramızda... Şiirler, anılar, masallar kenti Semerkant'a doğru yaklaşan tren...

26 Eylül Perşembe, Semerkant /
MASALDA YAŞAR GİBİ

Tebessüm lokantasında öğle yemeği. Semerkant sıcaktan yanıyor. Güneş tepede cayır cayır. Özbek takkesi almıştım dostlara. Dayanamadık Tevfik'le geçirdik kafamıza. Semerkant masallar kenti gerçekten. İlkokul öğrencileri kartlar, buketler dağıttılar istasyonda. Doğru tiyatrodaki Nevai törenine. Sonra şehirde dolaşma. Taşkent fıstığı kemirerek... Burası özelliklerini korumuş. Sokaklarda kebaplar pişiyor, sivri sakallı ihtiyarlar, kırmızılı yeşilli elbiselerle kızlar, takkeli Özbekler. Tebessüm, lokantanın

adı. Bir gün kalıp geceyarısı gene trene... Bu yorgunluğa, bu koşuşmaya dayanabilirsen dayan...

Gece / SEMERKANT'TA BİR GÜN

Bir otobüs oraya giderken, bir öteki başka yere koşuyor. Kimimiz Bibi Hanım yıkıntısındayız, kimimiz Uluğ Beyin rasathanesinde. Ama herkes her şeyi gördü. Bibi Hanım, Timur'un sevdiği eşiymiş. Anadolu seferindeyken bu camiyi yaptırtmış. Bugün bazı parçaları kalmış bu dev yapıtın. Sonra Şahı Zinde. Upuzun bir yer, baştan başa mezarla dolu. Timur'un torunu Uluğ Beyin gökyüzünü seyredip keşifler, yaptığı yer, duvarlarda yaptığı hesaplar. Sonra Timurlenk'in mezarı. Torunu Uluğ Bey de yanında. Timur'un mezarı öğretmeninin ayağı dibindeymiş. Böyle istemiş hükümdar. Öğretmeninin kendisinden daha önemli olduğunu gelecek kuşaklara anlatmak istemiş.

Bir günde Semerkant'ı görmek olur mu? Oluyor işte. Registan Medresesinin önündeki alan tıklım tıklım. Nevai bayramı bugün. Bir sahne kurulmuş dev kapıların önünde. 'Dilârâm' operası oynanıyor. Çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın erkek Semerkantlıların içinde bir yer bulduk biz de. Opera bitti, danslar, şarkılar... Gene Tebessüm... Yemekte ahbaplıklar. Bakü'deki Nizami Müzesi Müdürü Abbas Zamanofla Karabağ konusunda konuşmalar. Dedemin dedesi Akbalam oradan gelmiş. Biliyorlar, tanıyorlar. Ama İbrahim Hanın küçük oğlu Akbalam'ın öldüğünü sanırlarmış. Türkiye'de yaşayan Akbalam İskender Nazım Efendinin soyundan gelenleri bir bir öğrenmek istiyor. Söylüyorum, o da bana Karabağ'daki Cevanşir ailesi, benim ailem konusunda altın değerinde bilgiler veriyor. İzlenimler öyle çok ki birden etkileyemiyor beni. Zaman geçecek aradan, bütün bu anılar tek tek değer kazanacak belleğimde...

28 Eylül Cumartesi, uçakta / DÖNÜŞ YOLU

Bu kez İlyuşin götürüyor bizi. Daha küçük, hızı daha az. Bir saat daha çok uçacağız bu yüzden. Küçük pencereden altımızdaki Taşkent'i son olarak seyrediyorum. Dostluklar kaldı, kardeşlikler kaldı, anılar bizimle geliyor yalnız. Miad'ı, Mirzakalan'ı havalaanında bıraktık. Kucaklaşıp ayrıldık. Onlar da yalnızlık içindeler şimdi. Aşbakat'a, Bakü'ye gitmem suya düştü. Önümde Moskova var, bir de Leningrad! Küçük defterimi çıkardım, aldığım notları okuyor, düzeltiyorum.

Taşkent... Bir daha ne zaman gelinir? Gelinir mi? "Sık sık gelin. Türkiye'den yazarlar, sanatçılar sık sık gelsinler. Sizleri görmek, sesinizi duymak bizler için mutluluk, bizler için güç", demişlerdi. Yüzler geçiyor önümden, Miad, Mirzakalan, İhtiyar, Savaşçı... Sonra Bahar balesinin kızları. Allı yeşilli mavili sarılı düş içinde düşler gibi.. İlyuşin Kazak çöllerinden uçuyor. Bu kez zaman bizden önce. Yaşantımızdan birkaç saat yitireceğiz şimdi. Yaşam böyle, bir alıyorsun, derken aldığını geriye veriyorsun...

2 Ekim Salı, Leningrad / BURASI LENİNGRAD

Avrora zırhlısı. Smolny Sarayı. Saray Alanı. Deniz Zaferleri Parkı. Kirov Stadı, Park Gazinosu, Ermitaj'da dört saat. Gece Gençlik Tiyatrosu...

Leningrad'da bir gün böyle geçmiş. Oysa yalnız Ermitaj Müzesini günlerce gezmek gerek. Doğu, Batı, dün, bugün hepsi burada. Rus sanatı, Asya uluslarının sanatı. En iyi örneklerle Ermitaj'da. Ben en çok Batı sanat bölümünü gezdim. Van Gogh, Renoir, Picasso, Matisse vb. Altı yüz salondan şöyle bir geçmek bile bir günü alır. Gene de şunu anladım, Ermitaj dünyanın en önemli sanat müzelerinden biri. Louvre gibi, Metropoliten gibi, National Gallery gibi...

Gece, Gençlik Tiyatrosu da çok ilginçti. Şarkıları sahnede canlandırdılar. Hepsi genç yirmi sanatçı. Hepsi dans ediyor, şarkı söylüyor, oynuyor. Okucava'nın şarkıları en iyileriydi. Hep savaşa karşı şarkılar. Hep barış özlemini duyuran şarkılar. 20 milyon ölü veren Sovyet dünyası da savaşa özlem çekecek değil ya! Bakıyorum sağıma soluma, hep 15-20 yaş arasındakiler! Benim yaşımda birkaç kişi ancak var salonda. Bu gençlik, Batı gençliğinden görünüş olarak farksız. Daha az gürültücü, daha az heyecanlı. Ama, eş umutlar, istekler, özlemler içindeler. Daha iyi bir yaşam, mutlu bir toplumda kişinin de mutlu oluşu, sonra da barış özlemi...

AVARELİK KENTİ AVARESİZ

Leningrad'ı sevdim. Nasıl daha önce Roma'yı, San Fransisco'yu sevdimse. Moskova'nın ciddi havası yok. Perspektif Nevski, Beyoğlu gibi uzayıp giden bir anacadde. Adacıkları birbirine bağlayan köprüler. Güzel parklar. Boş yollar. Avareliklere uygun bir kent burası. Kişi, kendini daha iyi duyar, daha çok bağlanır, yaşama. Seviler doğar, gelişir. Avarelik kenti, ama avareler nerede! Avarelik yasak Sovyetlerde! Parklarda köprülerde, ıssız köşelerde kimsecikler yok. Yalnız, ihtiyarlar, bir de ufacık çocuklar.

Dopdolu geçti iki günümüz. Sabah, Çarların yazlık sarayı Çarskoye Selo'daydım. 2. Dünya Savaşında Almanlar yıkmışlar. Onarımı daha bitmemiş. Katerina'nın gezdiği koru yolları, Puşkin'in çapkınlıklar yaptığı küçük göl. Üst üste izlenimler, gözlemler. Volga bizi oradan oraya koşturuyor. Leningrad Yazarlar Birliği 2. Başkanı Bayan Ketlinskaya ile konuşma. Oradan Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümüne. Prof. Kononov. Adını unuttuğum yaşlı bir tarih profesörü. Türkçenin değişmesi konusu. Kononov doğru buluyor öz Türkçe akımını, ama öteki Rus profesörler,

"Yeni bir Türkçe mi öğreneceğiz bu yaştan sonra?" diyorlar, kızıyorlar. Sovyetlerde bizim öz Türkçe akımını tutmayanlar, beğenmeyenler öyle çok ki! Bizim sağcılarımız oysa tam tersini yazarlar, söylerler. Sözde Ruslar öz Türkçe sözcükleri yayanlara 'aylık' verirlermiş!

Gece İspanyol şarkıcısı Mitchell'in konserindeyiz. Leningrad gençleri doldurmuş tiyatroyu. Valansiya, Komparsita gibi çocukluk anılarımın parçaları. Geceyarısı Nevski bulvarında yürüye yürüye otele. Batı Avrupa kentlerinden birinde sandım kendimi. Işıklı vitrinler, ilanlar, gelip geçenler. Kızıl Ok'a binip Moskova'ya döneceğiz. Otelin penceresinden Leningrad'ı seyrediyorum son kez. İki günde Leningrad'lı oldum. Söylev dinlemedim. Ziyafetlere gitmedim. Tam bir özgürlük, daha doğrusu çok zamandır özlediğim bir avarelik içinde. Belki de bu kentin tek avaresi iki günlüğüne bir ben oldum.

4 Ekim Pazar, Moskova / MOSKOVA GÜNLERİ, GECELERİ

İki gündür Moskova'dayım gene. Yarın öğleyin Viyana'ya gideceğim. Baltık gezisini yapamayacağız. Moskova'yı da doğru dürüst gezemeden, göremeden. Moskova bu... Öyle çok yer, öyle çok şey var ki görmek istediğim. Olmadı, olmayacak. Kremlin'i bile gezemedim. Lenin'in mezarını da. Yalnız sabahları oradan geçerken o uçsuz bucaksız insan kuyruğunu hep görüyorum. Dün gece Kongreler Sarayındaydık. Babayev, Vera, Tevfik'le. 'Bahçesaray Çeşmesi' balesi. Puşkin'in ünlü şiiri. Eşsiz güzellikte bir temsil daha. Bugün de Doğu Akademisi Türkoloji bölümündeydim. Genç yaşlı Rus Türkologları ile görüştüm. Sorular sordular, yanıtladım elimden geldiğince. İlk soru 'Devlet Ana' konusundaydı. Niçin sevmemişim bu romanı? Şaştım, Türkiye'deki edebiyat tartışmalarının bu kadar

hızla Moskova'da duyulmasına. Sonra Nâzım Hikmet konusu açıldı. Niye yıllardır kitaplarını basmamışız, adını anmamışız. "Sizin ünlü bir şairiniz, diyelim Pasternak Türkiye'ye gitse, orada yaşasa, sizin rejiminizi yeren yazılar yayınlasa, o şairi siz gene de sever, gene de kitaplarını basar, gene de baştacı eder miydiniz?" diye sordum. Hemen başka sorulara geçtiler.

Akademiden sonra Yazarlar Birliğinde yemek. Gecede Bolşoy'da Çaykovski'nin 'Mazeppa' operası. Gene Puşkin'in bir şiirinden alınmış. Bolşoy tiyatrosunu sonunda görebildim. Çarlık çağının bütün gösterişli havası var. İkinci perdeden sonra eski Kongreler Sarayına koştuk. Bu gece şair Barataşvilli anısına Gürcülerin sanat gösterisi var. Geldiğimizde söylevler bitmişti. Korkunç güzellikte bir temsil seyrettim. Gürcistan'ın yetiştirdiği bütün önemli sanatçılar. Tenorlar, baritonlar, sopranolar, piyanistler, viyolonistler, balerinler... Ayrıca Gürcü dansları, halk şarkıları, şiirler. Bir Gürcü bayramında yaşadım geceyarısına dek. O Gürcü kızlarının güzelliği uykuları kaçırtabilir! Moskova'nın önemli kişileri hep bu salondaydı. Stalin çağının Kongreler Sarayı burasıymış. Beyaz mermer sütunlarla kaplı çok güzel bir salon. İşte geldik gidiyoruz, şen olasın Moskova kenti diyerek...

Uyku tutmaz beni bu gece. Kocaman penceremden Moskova'yı seyrediyorum. Karmakarışık duygular, izlenimler kıpır kıpır içimde. Yorum yapmak, kesinlemelere girişmek güç. Bu yirmi günlük geziden neler kalacak? Bunu ancak aylarca sonra bileceğim. Şimdilik çok değişik bir ülkede geçirilen günlerin tatlı anıları, hele benimle arkadaşlık edenlerin içtenlik dolu ilgileri, sevgileri elle tutulacak kadar canlı, güçlü. Radyoyu açtım. Tatlı bir hafif müzik. İnsanın içini ezen bir duygululuk, bir hüzün esintisi getirdi odama...

5 Ekim Pazartesi, uçakta / UÇAKTA DÜŞÜNCELER

Düş gibi bir şey! Moskova gerilerde kaldı. Tupolev 24, Viyana'ya doğru uçuyor. Bulutlar bulutlar. Başka bir şey yok görülen. Defterime günün olaylarını yazıyorum çabuk çabuk. Babayev, Vera, Tevfik, Resul Rıza ile buluşma. Nâzım Hikmet'in mezarına gidiş. Birer küçük vazo bırakış. Çekilen resimler resimler. Sonra Çehov'un mezarı. Gogol'un mezarı. Nâzım'ın mezarı başında bir tuhaf oldum. Çocukluğum, gençliğim onun adını, şiirlerini anarak geçti. Bir çeşit 'mythe' olmuştu bizim kuşak için. Yıllarca hapis. Sonra Sovyetlere kaçış. Yurt özlemi çekerek geçirdiği yıllar. Belki bu özlemdi ona en güzel şiirleri yazdıran. Şimdi Moskova'nın bir mezarlığında uyuyor son uykusunu. Devce bir kayaya imzası kazılı, silûeti çizili. Mezarında buketler küçük vazolar. Kimler gelir koyar bu çiçekleri şairlerin, yazarların mezarına? Gogol'ün, Çehov'un mezarlarında da var böyle çiçekler...

Sonra havaalanına doğru Babayev'in arabasıyla uçuş. O telâş, o heyecan o ayrılık burukluğu. Dostlarda vedalaşmanın güçlüğü. Moskova çok gerilerde kaldı birdenbire. Uçak tıklım tıklım. Yeni dünyadan eski dünyaya gidiyorum. Moskova'dan Viyana'ya. Geride kalan her şey er geç unutulur. Hep ileriye gideriz, hep önümüzdeki zamanı harcarız. Geriden ancak bir anı, bir sızı, bir gizli izlenim kalır.

Gece. Viyana / YAĞMURLU VİYANA

Bir garipsedim bir garipsedim ki! Yağmur bardaktan boşanıyor. Ben otel arıyorum. Sırılsıklam oldum tepeden tırnağa. Elimde çantalar. Bir bezginliğe düştüm. Neden indim Viyana'ya? Neden uçak değiştirip dönmedim İstanbul'a? Pişmanlıklar, nedametler dolu yaşantımız. Opernring, Kartnerring, sonra Schubertring. Aspernplatz. Der-

ken Schwedenplatz. Taborstrasse'de Central Oteli. Öyle yorgunum ki, bir yatsam üç gün kalkmayacağım sanki. Yağmur hep yağıyor. Açıyorum çantamı, tıraş makinem yok, gömleklerim yok, şu yok, bu yok. En gereken çantayı havaalanında emanete bırakmışım, içti kitap dolu çantayı almışım. Hiçbir şey hatırlamıyorum şimdi. Ne Moskova, ne Taşkent, ne Leningrad. Bir yorgunluk, bir yorgunluk!

6 Ekim Pazar / BİR KENTİ TANIMAK

Viyana'ya ilk gelişim. Oysa bütün çocukluğum Viyana öyküleriyle geçti. Babamın gençliğiydi Viyana. Biraz da annemin. Ben de az kalsın Viyana'da doğacakmışım! Valsler, operetler, güzellikler. Eski bir dünya bütün bütüne yıkılmış gitmiş, ama Viyana yaşıyor. Sokak sokak gezmeli. Tramvaylara binmeli uzaklara kadar gitmeli. Prater, opera, daha başka yerler. Gece Wiener Theater'de 'Hello Dolly'yi seyrettim. Başrolde Marika Rökk. Gençliğimin güzel sarışını. Yaşı altmışa gelmiş, ama hep o delişmen Macar kızı. Ele avuca sığmaz, canlı, yaşam dolu. Geceyarısı yürüye yürüye otel.

7 Ekim Pazartesi / BİR FİLM İÇİN

Urania Sinemasında cinsel yaşama ait belgesel bir film. Uzun konuşmalar, hastane sahneleri. Bu arada cinsel birleşmeyi açık açık gösteren parçalar. Sevişme biçimleri. Kadında erkekte tepkisi. Evli erkeğin çapkınlıkları. Bilimsel bir yapıt. Sözlerini anlasam daha da bilimsel olacak ya anlamadığımdan pek o kadar bilimsel olamadı! Önemli yanı o değil. Salon dopdolu, genç kadınlar, kızlar, delikanlılar, yaşlılar. Ekranda neler oluyor neler, salonda çıt yok! Alışmışız biz perdede dudak dudağa gelen insanları görünce ıslık, yuh, bağırma seslerini duymaya. Yadırgadım doğ-

rusu! Viyanalılar aldırmıyorlar böyle şeylere. Karşılarındaki, herhangi bir yaşam olayı, Şaşılacak, garipsenecek bir yanı yok. Şehzadebaşı sinemalarında böyle bir sahne görülse! Bir anda salonda sağlam eşya kalmazdı. Yapı bile üstümüze çökebilirdi belki!

8 Ekim Salı, Viyana Havaalanı / BU TELÂŞ NİYE?

Yaşlılık mı? Konduramıyor kişi. Ama böyle heyecanlanmazdım eskiden. Bilet elimde, her şey yolunda, öyleyse niye bu telâş? SAS'da yerim hazır. THY'nin uçağı da vardı, ama ben SAS dedim bir kez. Şimdi ikisi birden kalkacak. Biri 17.30'da, biri beş dakika sonra. Işıklı levhaya karşı oturdum. Hangi kapıdan çıkacağız, ne zaman, gözlüyorum. Çantalarım yanımda. On kilo ağır geldi, son dakikada 15 dolar ödedim onlar için. Elimde para kalmadı. Şimdi SAS'a binip soluğu İstanbul 'da alacağım. Bir iki saattir oturuyorum, uçakları seyrediyorum, insanlara bakıyorum, dalıp dalıp gidiyorum. Son günleri hatırlamıyorum hiç. Dün, önceki gün, bir hafta, iki hafta öncesi, silinmiş gitmiş belleğimden. Ama not defterimi azıcık karıştırsam bir bir dirilecek o anlar, yaşanacak yeniden. Levhada ışıklar yanıyor yazılar değişiyor. THY'nin adı silindi birden. Ne oldu bizim THY uçağına? İleride oturan bir Türk, karısına seslendi: "Yolcu olmadığından THY Viyana'ya uğramayacakmış!" İyi ki SAS'da ayırttım yerimi. Işıklar yanıp söndü. SAS indi alana. Az sonra...

14 Ekim Pazartesi, İstanbul / SOVYETLERİ ANLAMAK

Geldim geleli durmadan Sovyetler Birliğini anlatıyorum. Ne çok ilgilenen varmış bu ülkeyle! Kimi önyargıyla kimi kuşkuyla, kimi inanmadan, kimi güvenmeden, kimi

söylediklerimi az bularak, kimi övücü sözlerimi az görerek! Bazan düşünüyorum yirmi gün içinde ne görebildim, ne anlayabildim diye. Oysa ben bir yargıya varmak, kesinlemelere girişmek istemedim, istemiyorum da. Gittim, gezdim birşeyler gördüm, duydum, birtakım insanlarla tanıştım. Hepsi o kadar. Bir yoruma, bir sonuca, bir amaca ulaşmak, benim işim değil. Neler soruyorlar, insan şaşar! Yalanlar, uydurmalar en aklı başında olanlarımızı bile şaşırtmış. Sovyetler Birliği koskoca bir devlet. Yeni sosyal deneylerin dünyada ilk kez yapıldığı bir ülke. Başarıya ulaşmışlar büyük ölçüde. Sovyet dünyasını kim, hangi yabancı yazar anlayabilmiş beş - on günde? Kişisel izlenimler bunlar. Yanlış olabilir, ama ondan bundan kapma değil, kendime özgü düşünceler, duygulanmalar, kuşbakışı gözlemler...

29 Ekim Salı / BİR SAĞDAN BİR SOLDAN

"Çıktık açık alınla..." Çıktık mı açık alınla 45 yılda her savaştan? Cumhuriyetin 45. yıldönümü bugün. Düşünceler düşünceler... Bugün bir çıkmazda sanışımız kendimizi, bir başarısızlıktan, bir yenilgiden midir? Atatürk'e bile dil uzatıyorlar. Hem yalnız gericiler, tutucular, devrim düşmanları değil, ilerici geçinenler, solcu, aşırı solcu bilinenler, çok bilgiç kafalılar da... Romanlar makaleler, incelemeler yazıyorlar: Batılılaşma bir çıkmazdır. Türk ulusu Avrupa uygarlığına katılamazdı, Batılı olamazdı diyorlar. Suçlu kim? Atatürk! Neredeyse Türkiye'yi kurtarması, Cumhuriyeti ilan etmesi, ardı ardına devrim yapması birer suç, hatta cinayet sayılacak. Temelinde Atatürk düşüncesi, sevgisi olmayan bir Türkiye düşünemiyorum ben. Atatürksüz bırakmak istiyorlar bizleri. Sağdan soldan. Nurcu'sundan aşırı solcusuna. ATÜT'cüsüne dek. Hepsi el ele vermişler. Bir sağdan bir soldan...

Edebiyat tarihçisi Henri Guillemin'le Express dergisi yazarlarının yaptığı açık oturumdan bir parça:

"Soru: Siz ulusal değerleri, ün sahiplerini yıkmakla tanınan bir insansınız: Bunun nedeni?

Guillemin: Dayanamadığım kişiler var: Vigny, Benjamin Constant. Hileci, korkunç bir yabancı. Bilirsiniz Adolphe çok güzel bir kitaptır, ama bu kitabı niye yazdı, onu bilmek gerek. Vaud'lu bir delikanlıydı, ne parası ne de ünü vardı. Çok hırslıydı ayrıca. Şöyle düşündü: Yazı yazmaya başlarsam, hele Bayan de Staël'in koynuna girersem, bu kadın beni yükseklere çıkarır. Öyle de oldu, Bayan de Staël onu yükseklere çıkardı, Paris'te önemli bir adam haline geldi. Luzarches'deki evini Necker'in parasıyla aldı. Sonra bıktı kadından. Hem Bayan de Staël sevişmesini bile bilmezmiş. Şöyle düşündü: Bayan de Staël bana yaptıklarını isterse yerle bir edebilir, ben onun gücüyle ayakta duruyorum. Bir gün hoşuma giden bir kadınla evlensem, kızacak, beni mahvedecek. Öyle bir kitap yazmalıyım ki, kendimi öylesine iyi, yüce, soylu bir kişi olarak tanıtmalıyım ki Bayan de Staël'in bütün çabaları boşa çıksın. Bu yüzden, Adolphe öyküsünü uydurdu. Bir kadını artık sevmeyen, ama onun gözyaşı dökmesine hiç mi hiç dayanamayan duygulu delikanlı. Kadın ağlayınca delikanlı gene yanına koşar. Oysa Günce'sinde kadından nefretle söz açar. Böylece Madam de Staël'e acıdığını Parislilere kabul ettirdi. Bu, aşağılık bir şeydir.

Daha da beteri var. 1815'deyiz. Napolyon Elbe'den dönüyor. Benjamin Constant, 18. Louis'den yanadır, iğrenç Korsikalıya karşı durulmasını isteyen yazılar yazmıştır. Ama Napolyon kazanınca hemen onun yanına gelir, gene göze girer, 15 bin frankla Devlet Konseyi üyesi olur.

Ya bu: Herkes bilir ki, Bayan de Staël'in üç çocuğu da kocasından değildir. İlk ikisi Narbonne'dan, üçüncüsü de Constant'dan, 1815'de Bayan de Staël kızını evlendirmeye kalkışır. Damat adayı Victor de Broglie'dir. Damadın ailesi yüklüce bir drahoma ister. Bayan de Staël, Constant'a başvurur, şöyle yazar: "Biliyorsunuz sevgili dostum biraz sıkıntıdayım, param var, ama Broglie'lerin istediği parayı tamamlayamıyorum gene de. Bu drahoma verilmezse evlilik de suya düşer. Bende duran bir imzalı kâğıdınızda 80 bin frank borçlu olduğunuzu kabul ediyorsunuz. Hiç değilse bunun yarısını kızımın drahoması için hemen ödeseniz." Constant buna karşı ne yapar bilir misiniz? Şöyle der: "Seviştiğimiz günlerde bana yazdığınız yayınlanması olanak dışı bazı mektuplarınızı dikkatle sakladım. Bunları Paris'te elden ele dolaştırırsam görürsünüz gününüzü! Vazgeçin 40 bin franku istemekten, yoksa...

Guillemin 'ulusal değerler yıkıcısı' diye ün kazanmış bir edebiyat tarihçisi. Arıyor tarıyor belgeler buluyor. Yanlışlıkları, yanılgıları, bile bile uydurulan yalanları, sahtelikleri ortaya çıkarıyor. Kimse kurtulamıyor elinden. Bir sanatçının her şeyden önce 'insan' olmasına önem veriyor. Kişisel yaşantıların içindeki yazar elbette ki nice nice yanlış adımlar atar. Bağışlamıyor bunları. Okurdan, gelecekteki kuşaklardan hiçbir şey saklamamalı ona göre. Yapıt ayrı, onu yaratan ayrı. Daha ilginç yerler var bu konuşmada. Hepsini çevirsem mi? Bizim edebiyat tarihçilerimize örnek olur belki.

2 Kasım Cumartesi / MORAVİA'YA GÖRE MAO ÇİN'İ

Moravia, 'Mao'nun Kültür İhtilâli'. Batılı bir yazar Çin'de her zaman apışıp kalır. İmparatorluk Çin'inde de böyleydi. Çan Kay Şek Çin'inde de. Şimdi de. Çin, şaşırtıcı

bir ülke, başlı başına bir dünya. Hele Mao'cu Çin! Yalnız Çin mi? Sovyetler Birliği de, Amerika Birleşik Devletleri de öyle! Batılı bir yazar bu 'bambaşka' dünyalarda şaşırıp kalır. Küçümsemek, önemsememek, alay etmek ister. Sonra kendi davranışlarını kendi de beğenmez. Kısacası alışık olmadığı bir çevrede, yabancı gelenekler, görenekler, olaylar, anlayışlar, düşünceler karşısında bocalar durur. 'Mao'nun Kültür İhtilâli'ni okurken Moravia'nın bu Avrupalı yazar tipinin dışına çıkamadığını gördüm. Bir Çin yazarı ile konuşurken James Joyce'u soruyor, Shakespeare'i soruyor. Aç yoksul Çin halkı ne yapsın Joyce'u, Shakespeare'i? Aldığı yanıt şu: "Othello'yu oynamayı denedik. Oyuncular tedirgin oldular, şaşırdılar. Seyirciler de öyle. Hepsi kızıl muhafızdı. Oyunun sonunda kendilerine sorduk, devam etmememizi söylediler. Çok heyecanlı, çok şaşırtıcıymış."

Sartre ne demişti: "Aç bir dünyada edebiyatın işi nedir?" Kızıl Muhafızların Çin'inde Joyce'a da Otello'ya da yer yoktur elbet. Moravia niye şaşıyor o kadar. İtalya'nın Kalabriya bölgelerindeki köylerde Joyce okunur mu? Cep dergisinde ben de bir parçasını çevirmiştim bu kitabın. E Yayınevi olduğu gibi yayınladı. Moravia'nın her yazdığı okunur. Bu da tatlı tatlı, yer yer güldürerek, kızdırarak okunuyor. Ama bugünkü Çin'i tanımak, hele Mao'nun devriminin ne olduğunu anlamak için yetersiz bir kitap. Avrupa'nın kentsoylu okurları Moravia'nın düşüncelerine katılırlar, Joyce'u tanımayan, telif hakkını devlete bırakan. Sartre'a, Şolohov'a, Dostoyevski'ye kızan Çin edebiyatçılarını 'acayip bir yaratık' sayarlar.

4 Kasım Pazartesi / ANISIZ ANI KİTABI

Nerede anılar? Anı arıyorum. Belki Süha'nın kitabında. Oysa içki sofrasında ne tatlı anlatır geçmiş yılların öy-

külerini! Yerini bulan yergiler, haklı övgülerle... İlginç anılarla doludur belleği Baki Süha'nın. Oysa 'Bizim Kuşak ve Ötekiler' anısız bir kitap. Gelişigüzel seçilmiş birkaç anı var, ama yetmiyor o kadarı. Hatırlıyorum şimdi, zaman zaman bana anlattıklarını. Niye yazmıyorsun bunları? dediğimi. Başkaları da demiş. O da yazmış. Bir gün radyoevindeki odasında anılarını yazdığını, şimdiden birkaç defter doldurduğunu söylemişti. Belki de başka bir kitap olacak o defterler. 'Bizim Kuşak ve Ötekiler'de Yahya Kemal için yazdıklarında 'birşeyler' var. Ama ötekilerde yok 'bir şey'. Ya çekinmiş ya da önem vermemiş birtakım anılarını anlatmaya. Yanılmış bence...

10 Kasım Pazar / PUSULAYI ŞAŞIRMAK

Halkın içinde bir Atatürk töreni. Zeytinburnu'nda bir düğün salonu. Çağlar, Kuran, Yıldız, Türel, Kutluk, ben Atatürk üzerine konuştuk. Halk dışarıda, hava güzel, kapalı yerde oturup söylev dinlemek zor. Halk Partililer gelmişler, bir iki yüz kişi. Bir de AP senatörü. Dinliyor ağır suçlandırmaları. Kös mü dinliyor, kızıyor mu? Kara gözlükleri ardından belli değil. Düşünüyorum ünlü gericilerimizden biri gelseydi, kalabalığı görürdük! Halk geriye koşuyor ne bulacak geride bilmem. Biz bizeyiz bu salonda. Zeytinburnu'nda CHP'ye TİP'e oy verenler, İnönü'yü sevenler. Atatürk'ü ananlar bunlar yalnız. Yok, bir de AP senatörü var. Bizleri dinleyip birşeyler öğrenmeye gelmiş. Dağlarca'nın yeni bir şiiri var, onu hatırlıyorum birden: *'Anıtkabir bir pusuladır — Nice ayrıldığımızı — Nice eğrildiğimizi — Nice yanıldığımızı — Gösterir her 10 Kasım."*

19 Kasım Salı / HEPSİ BİR TORBADA

Aclan Sayılgan'ı 1950'den hatırlarım. Aşırı solcu olduğu günlerden. Çok hızlıydı, eleştirirdi bizleri, beğenmezdi,

yeterince devrimci, ilerici bulmazdı. Sonra aşırı soldan bir atılışta aşırı sağa geçiverdi. Kolayca, çabucak, sıkıntı falan duymadan. Ben gene eski yerimdeyim. Ama Aclanların suçlandırdıklarından biriyim gene. O sırada az solcu bulurdu, şimdi de çok solcu buluyordur. Birden aklıma geldi yıllar öncesi. Sıhhiye'deki evi, şiirler, roman yazmak istekleri, Attilâ İlhan'a ait anıları falan.

Bugünkü Akşam'da bir yazısı var. Kemal Tahir'i övmüş. Niye? Atatürk devrimlerinin Türk ulusunu Batı uygarlığına götürme çabasına, ülküsüne karşı çıktığı için. Bakın kimleri aynı torbaya sokmuş: Mehmet Âkif, Metin Erksan, S. Hilâv, H.Refiğ, Nurettin Topçu, Kemal Tahir, Mümtaz Turhan, Behice Boran... Bay Tahir'in romanlarını 'bir bilgelik kitabı' gibi okumalıymışız. Sayılgan şimdi de böyle söylüyor. Bu yazıyı okuyunca 'Devlet Ana', 'Bozkırdaki Çekirdek', 'Yorgun Savaşçı' romanları konusunda yazdıklarıma, söylediklerime bir kez daha inandım. Kemal Tahir'le Aclan Sayılgan'ı aynı yolda görmek... Yanılmamışım demek!..

27 Kasım Çarşamba / ADAYLIK SERÜVENİ

1965 seçimlerinde TİP'in Bursa bağımsız adayı idim. Bursa'da tanıdığım birkaç inanmış toplumcuyu desteklemek, onlarla birlikte çalışmak için... Ama baktım ki TİP yöneticileri liste başlarına kendilerini oturtuverdiler! Ben de adaylıktan çekildim. Kendilerini toplumculuğun 'mütevellileri' sayan birtakım adamların tepeden inme davranışları hoşuma gitmemişti. Ama beş - on gün aday kaldık ya, yetti o kadarı. "TİP adayı olmuştu ya!" diyorlar ikide bir. Kimler mi? Gazete patronları, yazı müdürleri. Büyük suç TİP adayı olmak! Beş - on günlük bağımsız TİP adaylığı sanki silinmez bir leke bazı kişilerin gözünde! Bir gazetede sürekli yazı yazmam, söz konusu olmuş, hemen bunu

sürmüşler önce. "O, TİP adayı olmuştu." Bağımsız yazara, aydına, düşünen adama bir tuhaf bakıyorlar. Güvenmiyorlar, inanmıyorlar, ondan çekiniyorlar. Solcusu da, sağcısı da, ortacısı da. İşin içine çıkar girdi mi böyle olur elbet. Şu adaylık serüveninin öyküsünü yazmalıyım. Tek kazancım bu olsun bari!

6 Aralık Cuma / PARA, ÇALINACAKTIR

Bir kovboy filmi gördüm. Şimdi kovboy filmleri de değişti. Nerede Necatigil'in şiirindeki kovboylar? "Hak hukuk dağıtma yeri — Kovboy filmleri" değil artık, hukuk da, hak da kalmadı hiçbir yerde. Bugünkü filmde hafiye, haydut kardeşi yakalayıp adalet katına götürmek için yola çıkarıyor. Heybede altınlar altınlar. Haydut kardeş ağabeyi kandırmak ister hep. Paraları alıp kaçalım. Hafiye, gösterecek hafiyeliğini, dayanır sonuna dek. "O para, çalınmış bir para," der kardeşine. Haydut kardeşin yapıştırıverdiği şu yanıtı gel de unut! "Her para birinden çalınmıştır."

7 Aralık Cumartesi / SİYAVUŞGİL'SİZ TOPLANTILAR

Sait Faik Armağam Seçiciler Kurulu. Başkanımızı yitirdik. Siyavuşgil'i bir daha göremeyeceğiz aramızda. Alaycı konuşması, yanıtları ile bizi durmaksızın tetikte durmaya zorlayan Siyavuşgil. Yaşam sürüp gider. Yeni bir başkan, yeni bir üye. Prof. Vahit Turhan başkan oldu. Prof. Nermi Uygur'u da üye seçtik. Armağan tutarını altı bin liraya çıkardık.

Gece de Dilson Otelinde PEN Kulüp yemeği. Gene Siyavuşgil'den boşalan bir başkanlık. Bu kez de Yaşar Nabi'yi seçtik. Bugün, bu gece hep Siyavuşgil'in anısı ile beraberdim. Nasıl birdenbire gidiverdi aramızdan? Hep böyle

mi gidilecek? Teker teker... PEN Kulüp yemekleri eskiden daha 'tatlı' olurdu. Bu gece donuk, renksiz. Rado ile konuşuyorum. Büyük sürümlü bir sanat magazini çıkartmak hayalleri. On beş yirmi bin satacak, geniş yığınlara seslenecek haftalık dergi ya da gazete. Olabilir mi? Belirli bir düzeyde kalacak, belirli bir beğeni sınırından aşağı düşmeyecek. Gece soğuk. Yalnızım eve dönerken. Kış havası. Siyavuşgil'e ait anılar. Konuşmalarımız. Yazılı tartışmalarımız. Otobüs Esentepe'den geçerken bakamıyorum o yana. Hem mezar da orada, evi de...

25 Aralık Çarşamba / GERÇEK DON KİŞOT ÖYLE AZ Kİ!

"Oğlum, canım evlâdım Memedim" Nâzım Hikmet'in Memet Fuat'a mektupları. Çok ilginç bölümler var. Bir çocuğa, bir gence yazılan içtenlik dolu mektuplar. Güçlendirici, yol gösterici, yaşama bağlayıcı. Birçok yeri kırmızılı mavili çizgilerle işaretledim. En çok Don Kişot konusundaki sözlerini 'Don Kişot'un, daha iyiyi, daha güzeli arayanın burjuva akıl ve mantığını, burjuva telâkkilerini ve psikolojisini, mutlak olarak kabul etmeyen Don Kişot'un, bu uğurda dövüşen Don Kişot'un, aksiyona geçen Don Kişot'un anormallikle hiçbir ilgisi yoktur. Yani, Don Kişot'un hikâyesini, yeldeğirmenleriyle dövüşmesini, falanını filanını değil de, güzel ve doğru bildiği bir iş için ellisinden sonra dövüşmesini, yollara düşmesini filan göz önünde tutarsan onu sevmemek imkânsızdır." Nâzım Hikmet'e göre, olumlu bir eyleme girişen insanlar birer Don Kişot'tur, yeldeğirmenlerine her saldıran, bir Don Kişot değildir. "Onların mazi ve hal hasretlerinde, evet mazi hasretlerinde bile, mazinin güzelliğine, doğruluğuna, daha doğrusu bugünkü şartlara göre mazide daha güzel ve daha doğru olabilmiş şeylere bir hasret yoktur. Fakat Ma-

dam Curie, Pasteur, Gabriel Peri, Yunan dağlarındakiler, Çin'dekiler bir bakıma Don Kişot'durlar. Ve bana şahsen, sen Don Kişot'sun dedikleri zaman, ben buna kızmam, bununla övünürüm."

"Oğlum canım evlâdım Memedim." Nâzım Hikmet'i en 'içten' yanıyla bize tanıtan mektuplarla dolu.

27 Aralık Cuma / BİR GAZETENİN YENİ EVİNDE

'Milliyet' gazetesinin yeni 'ev'i dört katlı koca bir yapı. Tarık Dursun, Ali Gevgilili geziyoruz oda oda. Her şey var, her şey düşünülmüş. Aydınlık, geniş salonlar, koridorlar. En güzel gazete yapısı hiç kuşkusuz. Birden Washington Star gazetesini hatırladım her nedense. 1960 Martında bu gazetenin yeni yapısını dolaşmıştım. Koca bir salonda yan yana cam bölmeler vardı. Sinema, edebiyat, müzik, resim, opera bale eleştirmecilerinin odalarıydı bunlar. Kitaplıkları, konuklarını kabul edecekleri yerleri ile... 'Milliyet' yurdumuzun en seçkin bir gazetesi. Bir sanat muhabiri yok! Sürekli yazan kaç sanat eleştiricisi var? Söylemedim, ama o koca yapıda bir 'sanat' odasını aradım durdum. Yok, yok. Bir masa bile yok. Bir sanat muhabiri bile olmayan bir gazete, buna gerek duymayan bir gazete. Hem de aydın okurların gazetesi. Edebiyata, sanata sırt çevirmişler. Hepsi hepsi böyle. Sonra kalkıyorlar, "Neden yerimizde sayıyoruz? Neden batı uygarlığına yetişemiyoruz?" diye kızıyorlar, söyleniyorlar. Bir ülkenin basını, hem de en aydın, en ileri basını edebiyata, sanata, kültüre bu denli 'karşı' çıkarsa, bu denli kayıtsız, umursamaz davranırsa ne gelir elden? Yetmiyor güzel yapılar kurmak. Yetmiyor Serengil'li spor sayfaları düzenlemek. Yetmiyor!

Kadim Şahin. Bir teknisyen, bir şair. Ama dergilere sokulmaz, ille de şiiri çıksın diye uğraşmaz. Kendi içine kapanık, kendi dünyasında bir şair kişi. Sıvas'ta tanımıştım 1963'te. Ne güzel geceler geçirdik küçük içkili lokantalarda! Cer Fabrikasında işi bitince gelir beni bulurdu. 'Su' dergisi Kadim'le daha anlamlıydı. Kadim, Sıvas'tan ayrıldı, Ankara'ya geldi. Arada bir kartlar gönderir. O kadar. İşte son kartı: "Anadolu bir avuç toprak — Unutulunca biter," demiş. Neler anlatmış, anladım hepsini. Yaşam gürültüsü, zamanın acımasız akışı, yalnızlığımızın içindeki uçurumlara düşüp çıkışımız... Kadim Şahin'i bitirmedim, unutmadım da ondan. Aşıkı olmadığımız kişilikte bir şair. Bir dost. Bir insan.

1969

3 Ocak Cuma / AŞK MUTLULUKTUR

Radyoda Brassens'in şarkısı: *"Mutlu aşk yoktur"*. Çok şey istemek değil mi bu? Hem aşk, hem mutluluk... Aşk varsa her şey onun içindedir, mutsuzluk, mutluluk. Yoksa aşk, hiçbir şey 'var' olamaz elbet. Mutluluk da!.. Brassens'in şarkısı etkiledi beni. Duygularla etkileniyor kişi. Ama sağduyu yetişiyor ardından. Hem aşk olacak, hem de 'mutlu' bir aşk olacak!.. Nerede bu bolluk, nerede, nerede?

6 Ocak Pazartesi / ÖĞLE SONLARI UĞRAŞI...

François Mauriac'a sormuşlar: "Niye aktif politikaya girmediniz şimdiye dek? Siz de Gaulle'cü bir yazarsınız, ama ne senatör, ne de milletvekili olmaya kalkışıyorsunuz."

Seksenlik usta bakın ne demiş: "Hiç mi hiç beceremezdim de ondan. Parlamento yaşamı Barrés'ler çağında çok eğlenceliydi. Jaures'den Briand'a kadar başrollere çıkan kişileriyle III. Cumhuriyet parlamentosu harikulade bir sirke benziyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesindeydik. 'Action Française'ciler bu parlamentonun Fransa için bir leke olduğunu yazıyorlardı, ama zeka ve yetenek sahiplerini bir araya toplayan bir yerdi orası. Özellikle en usta hatipleri. Barrés bir gün bana sordu: Milletvekili olmayan insanlar öğleden sonralarını nasıl geçirirler? Ben yaşantım boyunca ancak becerebileceğim işleri yaptım.

Kişi becerebileceği işlere girişir... Ama kendini bilen kişi.

8 Ocak Çarşamba / EDEBİYATIN GÜCÜ NEDİR?

'Edebiyat Ne Yapabilir?' Sartre S. de Beauvoir, Berger, Semprun, daha başkaları bu konuda konuşmuşlar. Hepsi bir kitapta toplanmış.

Edebiyat bir şey yapabilir mi? İlk bakışta bir şey yapamaz gibi geliyor. Ama ne yaptığını sonra tarihler yazıyor: Devrimler, insanlık için en yararlı eylemler. Hatta çağları açıp kapatıyor bazı edebiyat yapıtları.

Pasternak'a bir işçi seslenmiş: 'Bizi gerçeğe götür.' Şair 'Benim kimseyi bir yerden bir yere götürmeye niyetim yok,'yanıtını vermiş. 'Şair, dalları rüzgârda hışırdayan bir ağaç gibidir. Onda başkalarını yönetecek bir güç yoktur", diyor Pasternak.

Zor bir çeviri. Her sayfada yeni şeyler duyuyorum. Böyle çevirileri severim, uğraştırır, hatta yer yer kişiyi yenilgiye uğratır. Ama bir şey katar, kazandırır aynı zamanda. "Edebiyat Ne Yapabilir?" sorusu ortadan kalkmıyor bu kitapla. Daha derin, daha anlamlı, daha yanıtı güç bir soru olarak beliriyor iyice...

10 Ocak Cuma / KONULAR, ÖYKÜLER

İlk gençlikte ne azdır öykü konuları. Şimdi ne çok. Oysa çokluğu ölçüsünde yazılmaya değeni ne denli az! Gençken her şey önemlidir, ilgi çekicidir. Her şey öykü olacak ağırlıktadır. Ama gerçek anlamıyla konu değildir hiçbiri. Bir insanı bilirsiniz, bir kadını seversiniz, bir caddeyi, bir sokağı tanırsınız, bir anı yer eder içinizde. Hepsi yazmaya değer niteliktedir. Hepsi öykülerde yer alabilir. Sonra kanıksar mı, doyar mı insan, ne olursa olsun, konular yığın yığındır artık, ama pek azı yazılmaya değer. Ters oluyor yaşamda her şey. Konular azken, yazılacak çok şey bulu-

ruz, niye yığın yığın önümüzde dururken azalır yazılmaya değer konular? Defterlerimde yazılacak öyküler öylesine çok, öylesine çeşitli ki! Ama niye yazamıyorum onları? Çeyrek yüzyıl öncesinde olsaydım haftada bir iki öykü yazabilirdim bu konu bolluğuyla. "Ama nerde bıldır yağan kar şimdi?"

16 Ocak Perşembe / İKİ İHTİYAR

Durakta yaşlı bir adam. Otobüs bekliyoruz. Koşa koşa yaşlı bir kadın geldi yanına. Adam onu görünce gitti ötede durdu. Belli kızdığı. Kadın yaklaştı. Yumuşak, sokulgan, işveli, "Sana arkadaşlık ederim, kızma n'olur," diyor. İhtiyar, "Yemin ettim, yemin," dedi öteye kaçtı. Kadın, "Peki, vur, yeminini tut," diyor. İhtiyar adam gelen otobüse koştu. Bindi, karısı da ardından. İki bilet aldı, önde bir yere oturdu. Kadın yanına gitmiyor, ta karşıda. Ama bilet aldı mı, bilmiyor. "Aldım," diye seslendi yaşlı adam, o kadar. Levent'e geldik, indik. İhtiyar önden koşuyor, karısı ardından "Sana arkadaşlık ederim," diye yetişmeye çalışıyor. İhtiyar kadını bekledi. Yemin etmiş gelirse bir yumruk atacağım. Şöyle hafifçe vurdu yumruğunu. Yan yana yürüdüler. Bir bankaya girdiler. Para mı çekecekler, yoksa borçlarını mı ödeyecekler? Güvenemiyor erkeğine, ihtiyar adam yalnız bırakılmaz, başörtüsünü örttüğü gibi ardına takılmış. Gençtiler onlar da kırk elli yıl önce. Göz önüne getirmek bile zor bu ihtiyarların gençliklerini. Yaşlılar her zaman yaşlıymışlar gibi gelir gençlikte. Gençler hep genç kalmaz, ihtiyarlar da hep ihtiyar değildir. Bunu kişi yaşlılığa doğru anlar. Bıraktım onları kendi yazgılarına...

18 Ocak Cumartesi / KAFKA EVRENİ

Kafka'mn dünyasında yaşadım bugün. Bir borç çıkıverdi karşıma. Bilmediğim bir borç. Az da değil, bilmem kaç bin lira. Aramışlarmış, bulamamışlarmış, gazetede ilan bile etmişlermiş. Bulamadılar ya basmışlar cezayı. Toplam, borcun neredeyse bir katı olmuş böylece. Birtakım yapılara girdim, katlara çıktım, oda oda dolaştım, memurlar, müdürler, dosyalar, zarflar. Gazetede ilan etmişler. Görmemişiz, olur ya, görmeyiz. Hangi gazete? Baktılar söylediler: İşçi Postası. Kim okur İşçi Postası'nı? Kimse görmemiş, ben de duymamışım. Ama yasalara uymuşlar onlar. Ben bilmediğimden, duymadığımdan, görmediğimden ötürü suçluyum, cezaya çarptırılacağım. Anlattım, anlatamadım. Açıkladım, açıklayamadım. Borç ödenecek. Akla hayale gelmeyen bir borç iniverdi tepeme. Bir öykü çıkar da belki bu kadarcık bir yararı olur bu karmaşık işin...

19 Ocak Pazar / EDMON EFENDİ

Edmon Efendiyi tanır mısınız? Tanımazsınız. Nereden tanıyacaksınız? Yaşlı bir yurttaştı. Tükenmiş Osmanlı kuşağından biri. Ahmet İhsan'ın Servetifünun Matbaasına aldığı gencecik bir Ermeni delikanlısı. Bütün yaşamı o basımevinde, o dergide, o apayrı dünyada geçmiş. Ben 1942'de tanıdım. Derginin abone memuruydu. İlan alırdı, para götürür, para getirirdi. Kırk yıllık bir emektar. Bütün şairleri, edebiyatçıları tanımış. Anıları, öyküleri pek çoktu. Bir öyküsü vardı hep hatırlarım. Yıkanmamak için sabun, havlu, tas olmadığını söylermiş bir pis kişi. Almışlar hepsini koymuşlar önüne: "İşte, tas, işte havlu, yıkan eşşoğlu eşşek," demişler, gene de yanaşmamış. Hep bu öyküyü hatırlarım Edmon Efendi deyince... Yıllar geçti, Edmon Efendiye arasıra rastlardım Cağaloğlu'nda, Ankara

Caddesinde. Ölmüş o da işte. Gazetelerde bir ilan. Beş on satırda biten bir yaşam, bir öykü.

26 Ocak Pazar / MARTHE'LA YALNIZLIK

Kişinin kendisiyle baş başa kaldığı anlar, öylesine azdır ki! yalnız olduğumuzu sandığımızda bile bu yalnızlık aldatıcı bir düştür. Kendi içimizde ikinci, üçüncü, dördüncü 'ben'ler çıkar karşımıza hep. Ne denli çok 'ben'le yaşıyorsak öylesine yalnızlıktan uzağızdır.

Sözde yalnızım şu odada. Kar kaplamış her yanı. Göz alabildiğine bembeyazlık. Radiguet'nin 'İçimizdeki Şeytan'ı konusunda bir yazıyı okuyorum. Romandaki Marthe'ın gerçek yaşamdaki kocasının acı serüveni. Dönmüş savaştan, karısının bir 'çocuk yazar'la ilişkisini duymuş. Sonra roman ellerde dolaşmaya başlamış. Kadın and içmiş genç Radiguet'yle arasında öyle şeyler geçmediğine. Ama kuşku bir kez girmesin içine kafanın. Radiguet de demiş ya, 'Bütün bu öykü benim bir uydurmamdır diye... 'Bu kitap yıktı tüm yaşamımı' diyor koca. Yaşlılığa dek! Bir de film çıkmaz mı 1946'larda karşısına! Yazgı işte...

'İçimizdeki Şeytan'ı dilimize çevireli on beş yılı geçti. İki baskı yaptı, ikisi de tükendi. Bana öyle gelir ki büsbütün uydurma değil o serüven. Marthe gerçekle ilgisiz bir düş olamaz. Öyle canlı, öyle yakınımızda, öyle bizden ki!

Kar tanelerini seyrediyorum. Onlar da yalnız değil. Lapa lapa düşüyorlar yığınlarla. 'Belki de beni ayıplayanlar çok olacak', diye başlar roman. Nereden anımsadım şimdi? Ama gerçekten yaşanmış bir serüvenin öyküsü böyle bir cümleyle başlar. Radiguet'nin Marthe'ı yaşadı. Yaşıyor, yaşayacak. Gerçek yaşamdaki yığınlarla Marthe'la birlikte.

30 Ocak Perşembe / ŞİİRSİZ ŞAİRLER ÇOKLUĞU

Eski dergileri açıyorum, şair bolluğu. Yeni dergilerde de şair bolluğu. Bin kişi şiir yazıyor, ama içlerinden biri ya da ikisi başarıyor 'şiir' yazabilmeyi. Başınızı zamanın gerisine çevirip bakın, Haşim, Yahya Kemal çağında da, Tarancı Orhan Veli çağında da, daha yakınlarda Cansever, Uyar çağında da bugün adları anılmaz olmuş yığın yığın 'şair' göreceksiniz. Yine var o çeşit çeşit 'şairler.' Yüzlerle, binlerle insan şiirin ardından koşuyor. Geceyi gündüze katanları, işi gücü bırakanları, bir yaşamı bu 'şiir avcılığı' için harcayanları... Ben şaşmam, niçin bu şair bolluğu diye kızmam. Bilirim güzel bir şiir yüzlerce şair adayının varlığından doğar. Şiir avında başarıya ulaşmak için binlerce avcı gereklidir. Tek bir mısra için binlerce mısranın yazılması gerektiği gibi...

Herkes koşacak şiirin ardından, ama o bir tek kişiye verecek kendini. Bazan o da olmayacak. Şairsiz, şiirsiz yıllar, çağlar geçer çoğu kez. Yitip gider o yılların şair geçinenleri. Çok şiir yazılmalı, çok şair adayı çıkmalı ortaya. Binlercesi yıkılıp gidecek bu serüvende, yaşamıyla, varlığıyla, her şeyiyle tükenecek. İnsanlığın belleğinde yerleşen tek bir mısra yüzlerce kişinin yaşamının yitip gitmesinden değerlidir. O şiir avcıları mutludurlar gene de! Yaşamları boyunca avunacak, oyalanacak, bağlanacak bir ülkü, bir erek bulmuşlardır. Genç olsun yaşlı olsun o şair adayları bilirler tek bir mısra bile yazamadıklarını, gene de yazarlar, yayınlarlar. Onlar için şair olmamak, şiirden uzak kalmak, yaşamamakla eştir.

4 Şubat Salı / TARİH HER GÜN YAZILIR

Marx ne güzel söylemiş:

"Tarih tekrarlanır. İlkinde tragedya, ikincisinde komedya biçiminde..."

İç politika olaylarına baktıkça Marx'ın bu sözünün doğruluğunu anlıyorum.

7 Şubat Cuma / 'DUVAR OLAYI'

Sartre'in 'Duvar' kitabı Fransa'nın bir kentinde büyük olaylar yaratmış. Bir teknik okulda bu kitap üzerine ödev hazırlatan öğretmen işinden alınmış. Veliler ve öğrenciler olumlu olumsuz gösteriler yapmışlar. Sartre 'Le Monde'da çıkan bir yazısında durumu kamuoyuna duyuruyor. "Kitap yakmak ne zaman," diye soruyor. Demek yalnız bizde değil, Batı ülkelerinde de olurmuş böyle şeyler. Ama orada garip bir olay diye karşılıyorlar, bizde ise olağandan daha olağan!..

8 Şubat Cumartesi / DENİZE KARŞI GEVEZELİK

'Türk Romanı' diye bir kitap. Bir tatil kampında sekiz on kişi bir araya gelmiş konuşmuşlar. İçlerinden biri, Mehmet Seyda da not tutmuş. İyi ki havaya uçmamış o konuşmaları, yazık olurdu! 'Türk Romanı' konulu açık oturumda yalnız, ama yalnız bir tek roman üzerinde tartışılmış. 'Devlet Ana'. Başta yazarı, yazarın eşi, dostları, hayranları, bir de rastlantı sonucu orada bulunmuş Özcan Ergüder.

Çok eğlenceli bölümler var. Kadıköy vapuruna binerken gazetecide gördüm, hemen aldım. Giderken, dönerken okudum, kitap bitiverdi. Orasına burasına çizgiler, notlar koyarak. Aziz Nesin'in en tatlı öyküleri bile bu denli güldürmez insanı! Önsözde Seyda'nın şu dediklerini okuyun: "Burada 'sağcı' bir tutum Kemal Tahir için elbette söz konusu olamaz." Niye "Elbette". Solculuk nasıl bir zamanlar söz konusu olduysa şimdi de sağcılık niye olmasın?

'Açık Oturum'dan birkaç parça: "Hepsinden daha güçlü bir dev roman" (yazarın eşi diyor). "Tarihçi değilim, tarihçi gözüyle bakmadım romana." "Bazı kelimeler fazla kullanılmış diyeceğim. Şimdi aklıma gelen höst kelimesi gibi" (Tarihçi — tarihçi de değilse ne? S. Selek). "Her zibidinin kelime uydurmasıyla, hele Nurullah Ataç gibi adamların kelime uydurmasıyla yürümez bu iş!" (K. Tahir).

Yok, olmayacak, cümle almak yetmez, bütün kitabı okumalı.

Bir de, Özcan'ın şu sözünü alayım, kapatayım: "Bir romancı önce 'roman' yazmak mecburiyetindedir."

Deniz kıyısında yapılan gelişigüzel bir söyleşi. Ama yayınlamak ille de gerekli miydi?

15 Şubat Cumartesi / BİR HÖST TUTTURMUŞLAR...

Birçok şeyler yazmış ya geçiyorum onları. "Höst diyorum sana." Höst'ü de geçiyorum. Beni şövalye Notüs Gladyüs'le eş tutmasını da... Aclan Sayılgan'dan aldığım bir mektup. İstersem yayınlayabileceğimi yazmış. Ama ben o işi yapmayacağım, Aclan'a 'kıymak' istemiyorum, dilerse bir dergide, bir gazetede yazar yazacağını, kendi kendine kıyar. Böylesine 'dökülen' bir savunmayı, yok ne savunması, saldırıyı okurların gözleri önüne sermek gereksiz. Aclan Sayılgan şimdi de bir 'solcu sağcılık' ya da 'sağcı solculuk' akımında yer tutmak hevesinde. Geçmişindeki iyi kötü ne varsa silip unutacak, unutturacak 'yeni Osmanlı' cılar arasında pala sallayacak!

"İnsafsız kıyıcı, batıcı bencilliğin ve kıyıcılığın, bilmediğin özel hayatıma el attırmış sana, demiş bir yerde. Ben kimsenin özel yaşamına karışmam. Her kişi kendi yaşantısının hesabını kendisi verecektir. Aclan, bir tarihte kendini sosyalizmin aşırı bir tutkunu sayarken, adalet kovuşturmasına uğradıktan sonra vazgeçmiş bu seviden, hatta sos-

yalist arkadaşlarının karşısına geçmiş, yazılar, kitaplar yazmış. Bunu belirtmek niye özel yaşama el atmak olsun? "Batı emperyalizmi batı kültürünün sonucudur," diyor. Bizler bunu bile bile savunuyormuşuz. "Namuslu Türk aydınları bunu size yaptırmayacak," diye bir de gözdağı vermiş. Namuslu Türk aydınları, namus nedir, dürüstlük nedir bunu ayırdedecek kişilerdir. "Höst," çekmek, Pardayanlar, Musullu Süleyman çeşidinden bir romanın yazarını bilge ilan etmek, gerçek Atatürkçüleri 'emperyalist batının temsilcisi' saymak ayrı şey, dürüst, namuslu olmak ayrı şey.

17 Şubat Pazartesi / 31 MART 1969

Nasıl da kaldırmış bıçağı? Hele o toplum polisinin elinde copuyla heykelleşen duruşu. Kime vuruyor o copu, o bıçağı? Düşmanı kim o yakası bayraklıların? Eli sopalıların, bıçaklıların Allah Allah diye saldırdıkları gençler kim? Yarın, öbür gün gerçek düşmanlarla bir çarpışmaya girecek olsak o yakası bayraklıların kaçını görürüz ön saflarda? Ama o üniversiteli, o işçi gençlerdir dövüşecek, ölecek olan...

Gazetelerdeki resimler korkunç. Dün gece anlaşılmıştı her şey. Bir saat taşıt bekledim Harbiye'de. Taksim'den bu yana tek bir otobüs, dolmuş gelmedi. Bindiğim taksinin şoförü: "Dört genci ben götürdüm İlkyardım'a," dedi. Anababa günüymüş Taksim. Otuz bir martın provası. 1969 yılının şubatında İstanbul'un göbeğinde, Atatürk anıtının dibinde... Yetkililer 'halk tahrik edildi' diyorlar üstelik. *"Yobaz sen Allahtan uzaksın"* demişti Dağlarca. Ama uzak olmadığı şeyler, kişiler var! Altıncı Filo geçen gelişinde bir kurban almıştı, bu kez iki kurban... O bıçak inmiş, bir kez mi, daha mı çok? Aylardır Volkan'lardaki kışkırtmanın bir sonucu olacaktı elbet. Oldu işte!

'Kuzey Şairleri Portreleri'. Sunma satırları şöyle: 'Özlemle, dostlukla. Hep bildiğin gibi. Yalnız biraz yaşlandık değil mi? Senin Lütfi.'

Benim Lütfi Özkök'ümü bilmez bugünün kuşakları. 1945'lerde bir şair vardı İstanbul'da. Pasaj birahanelerinde. Fındıklı'da fakülte bahçesinde, kantininde, Elit kahvesinde oyun masalarında. *"İçiyorum vazgeçerek bütün bağlandıklarımdan ayrılıklar taşıyor her söz"*. Özkök böyle şiirler yazardı. Dumanlı bir iç evreni vardı. Şiirdi her şeyin üstünde olan. Oturur, şiirler okurdu, kitaplar devirirdik. Sabahattin Kudret'in, Nahit Ulvi'nin şiirlerini Fransızcaya çevirdiğimiz fakülte kantini. İmkânsız ayrılıkları duyardı, özlerdi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Viyana, sonra İstanbul Edebiyat Fakültesinde bir iki avarelik yılı, sonra askerlik, sonra yeniden imkânsız ayrılıklara dönüş. Paris'e, oradan İsveç'e... *"Her ne olursan ol ey bitkin çiçek -- Akacak omuzların büyük sulara doğru — Ve öylesine düşecek pencereden bir ışık — Art eşikte savrulan pişmanlığın tozlarına."*

Şimdi Stockholm yakınlarında bir yerlerdedir. Şiirler yazar mı, bilmem. Ama ünlü bir foto sanatçısı. Sanatçı portreleriyle geniş ün kazanmış bir İsveçli Türk. Gönderdiği 'Kuzey Şairlerinin Portreleri'ni tek tek inceliyorum. O gölge, ışık oyunlarında Lütfi'den birşeyler arayarak, bularak. Pişmanlığın tozları... Savruluyor mu Lütfi'nin içinde şimdi? "Yalnız biraz yaşlandık değil mi?" Yaşlansak ne çıkar. Hep bildiğimiz gibiyiz nasıl olsa. Hep imkânsız ayrılıklar içinde, hep pişmanlığın tozu dumanı arasında...

Einstein, 'Bir insanın gerçek değeri her şeyden önce kendinden kurtulmayı ne ölçüde ve ne yolda başardığına bakılarak anlaşılır,' dermiş. Demek kişi kendinden kurtulmasını bilecek. Kendinden ne denli çok kurtulmuşsa o ölçüde başarılı oluyor, gerçek değeri artıyor.

Ne demek kişinin kendinden kurtulması? Bencillikten, kendi 'ego'sundan... Kişinin 'kendi'si, yalnızca bencillik duygusu, tutkusu mudur? 'Kendi'miz derken bencilliğin dışında, ötesinde birşeyler anlatmak istemiyor muyuz? Einstein belki de insanın 'kendi' olmasının zorluklarını biliyor. İkinci bir zorluk 'kendi' olabilmiş insanı gene 'kendi'nden uzaklaştırabilmek! Kişi zorlukları yene yene değer kazanır. Önce kendini tanıyacak, sonra da kendinden kurtulmasını bilecek. Kaç kişi var bu 'gerçek değer'e ulaşmış. Einstein, Gandhi, Dr. Schweitzer. Birkaç kişi daha belki.

İlkin kendimizi bulalım, sonra da kendimizden kurtulmayı başaralım!

Gene Einstein'in bir sözü: "Para bencilliği çeker ve ister istemez kötüye kullanılmasına yol açar. Para çuvallarıyla yüklü bir Musa, bir İsa, bir Gandhi düşünebilir misiniz?"

Evet, Einstein 'kendi'nden kurtulmayı bencillikten sıyrılmak diye anlıyor. Böyle bir 'kurtuluş'u hepimiz isteriz, özleriz elbet. Ama gerçekleştirebilmek, o büsbütün ayrı!

4 Mart Salı / BÖYLE YİTİKLER YAŞAR HEP...

Kocaman harflerle yazmış: 'Aziz dostum Oktay Akbal'a sevgiyle, Sait', Tarih 2 Kasım 1953. Saray Sinemasında rastlamıştım. Konrad'ın öyküsünden alınmış bir filmdi oynayan. Ufak, çıplak Zenci çocuklar sürü sürüydü beyazperdede. Trewor Howard bir adada tekbaşına sürgün yaşa-

mı sürüyordu. Adı 'Adalar Sürgünü' müydü neydi?

Yeni çıkmış 'Kayıp Aranıyor'. Hemen imzalayıp vermişti ayaküstü. İlk cümlesi, 'Her zaman böyle bir şey aklına gelirdi. Isırıcı bir soğuk düşünürdü.' Böyle başlar o güzel uzun öykü. Nevin'in balıkçı Cemal'le sevisi. Yitip gidişi. Babası tarafından gazete ilanlarıyla aranışı. Romanı yeniden okumaya başladım 1953'den 1969'a... On altı yıl geçivermiş işte...

Anılar bazan ne de kolay dirilir! Bâbıâli Yokuşundayım. Sait'le karşılaştık. Hürriyet'ten çıkmış, heyecanlı heyecanlı yürüyor. "Haldun bir konu verdi," dedi. "Tam sana göre bir roman. Hemen yaz, tefrika edelim gazetede," demiş. Aydın, okumuş bir kız basit bir balıkçı delikanlısıyla sevişecek. Konu bu. Uzun uzun anlatmıştı. Haldun Simavi'nin verdiği konuyu işleyecek, uzun bir roman yazacaktı. Gittik bir sarı defter aldık. Kafasında romanı kurmaya başlamıştı bile... Bir süre sonra gene karşılaştık. Roman hızla ilerliyordu. Ankara'da geçen bir bölüm vardı. Ama Sait Ankara'yı hiç bilmiyordu. Ya bir kez gitmiş ya da hiç gitmemiş. Otobüsler var mıydı, varsa nasıldılar, nereden nereye giderlerdi? Uzun uzun anlattım, dinledi. Bir gün de 'Roman bitti,' dedi. Hürriyet'te çıktı ilk kez. Sonra da Varlık'ta kitap olarak...

"Hem bununla biz neyi halletmiş olacağız. Hangi meseleyi? Bir saadet meselesini mi? Bir saadet meselesini ise, ikisinin mesut olmasından ne çıkar? Şimdiye kadar ne çıktı? Dünya mı değişti?" 'Kayıp Aranıyor' da Haldun Simavi'nin bir payı olduğunu bilmez o romanın okurları. Sait'in okurları... Ama böyledir gerçek. Bu da gösteriyor işte sanat yapıtı çoğunlukla sipariş üzerine yaratılır yazılır. İlgisizlik, kayıtsızlıktır, sanatın gelişmesini durduran, sanatçıyı kırıp öldüren. Keşke Simavi böyle bir iki roman konusu daha verseydi Sait'e ya da başka yazarlara...

"Saadetin olup olmamasının ne önemi vardı? Varsa insanoğlu ne kazanırdı, yoksa ne kaybederdi?" diye yazar Ne-

vin. Sonra da yitip gider... 'Kayıp Aranıyor'u yeniden okurken 1952-53'lere, Sait'in yaşadığı günlere, Nevin'lerin bizlere mutluluk sorunlarını düşündürdükleri anlara dönüyorum. Dönüyorum da ne oluyor? Büsbütün mutsuz oluyorum...

5 Mart Çarşamba / KANARYANIN UMURUNDA MI?

Hepsi üç aylıklarını almaya gelmişler. Zam da var diye sevinerek, Fatih Mal Müdürlüğünde bugün soluk almak zor, öyle kalabalık var. Çoğunluk kadınlarda. Niye? Erkekler yetmişin üstüne çıkamıyor pek. Kadınlarsa yetmişi sekseni bırakıyorlar gerilerinde. Yaşamaya sıkı sıkı asılıyorlar. Nasıl da yaşamak direnci içindeler! İtiyorlar, kakıyorlar birbirlerini. Kötü kötü bakıyorlar birbirlerine. Acımasız, zalim. Bir zamanlar gençti hepsi. Güzel miydiler? Hiçbiri güzel değilmiş gibi. Hiçbiri asla genç, güzel olmamış gibi. Aylık cüzdanları art arda dizili. Sıralarını kaptırmayacaklar, paralarını alacaklar. Kiminin kolunda genç bir kız ya da erkek. Madalya aylığı alacaklar! Şöyle bir elli yıl öncenin kahraman delikanlıları... Zaman ne de hızlı akıp geçer! O gençler bir de bakmışlar ki emeklilik, yaşlılık gelivermiş. Düşüvermişler Mal Müdürlüğü gişelerinin önüne...

Zam var mı? Var. Ama ayda iki yüz elli liradan çok aylık alanlara. Ötekiler hava alacak zam yerine. Saçma bir haksızlık! Ama haksızlık her zaman mantıksızdır. O zaman haksızlık diye bir şey olmazdı ki! Çok para alan bir de zam alıyor. Az alana hiçbir şey vermiyorlar! O kapkara, kupkuru, kimi kamburumsu, kimi sopa gibi dik, kimi tombulca hanımlar daha da kapkara, kupkuru oluveriyorlar kızgınlıktan. Bir tanesi ardımdan: "Yürüyelim hep beraber," diyor. Kollarında oğulları, kızları yürüyecekler sokak sokak, hak arayacaklar. "Kaymakamlığa yürüyelim,"

diyor.

Herkes yürüyor, niye emekli aylığı alan yetmişlik, seksenlik nineler yürümesin! Kuyrukta bekliyorum. Annemin üç aylığını alacağım. Bizimki zamlı hem de! Ama iki yüz elli lira aylık aldığından zam görmeyen ninelerden korkuyorum. Soruyorlar, bir şey diyemiyorum. Kapkara bir evrendeyiz. Sıcak, toz, birikmiş yılların ağırlığı. Durmadan yaşlılar geliyor, yaşlılar çıkıyor kapıdan. Bir kuş sesi mi ne duyduğum? Bir kanarya. Başımı kaldırınca gördüm. O yaşlılar dünyasının dışında bir sarı kuş, kafesinde ötüyor bizlere umursamadan. Sıçrayarak, ikide bir gagasını kanatlarına sokarak, çırpınarak. Yaşam, o kanarya. O kanaryanın kayıtsızlığında. Önümde yaşlı bir erkek var. Yanındaki kadına şöyle diyor: "Yoksulluğa alışmışlar, diye zam yapmamışlar." Doğru. Her doğru gibi acı, buruk, tatsız. Kanarya ötüyor tepede. İhtiyar kadınlar görmüyorlar onu. Duymuyorlar da. Aylık alacaklar. Hem de zamsız. Kızgınlık içindeler. Yürüyecekler, bağıracaklar. Kanarya banyo yapıyor. Su damlacıkları düşüyor tepeden. Bir benim o kuşun dünyasını yaşayan, duyan, gören. Sigara dumanları, kızgınlıklar, terler, yorgunluklar arasında bir sarı kuş, aldırışsız, umursamaz...

8 Mart Cumartesi / LA FONTAINE EYÜBOĞLU

O yabancı ilkokulda hemen her gün La Fontaine'den bir şiir ezberletirlerdi. Ortaokula geçtiğimde neredeyse bütün Fable'ları ezbere biliyordum. Gene de hatırlarım bazı parçaları durup dururken. Bir daha La Fontaine'i açıp okumadım. Hep ders verirdi, hep ibret alın derdi, hep birşeyler öğretirdi. Köpek, aslan, kedi, fare birer 'bahane'ydi, onun hedefi, insanları adam etmekti. Bu sıkardı beni, kızdırırdı. Hayvanları hayvan olarak kabul etse ne olurdu sanki! Hayır, ille de 'kıssadan hisse' çıkaracak!..

Eyüboğlu'nun çevirdiği La Fontaine Masalları'nı okurken bunları düşündüm. İlkokul günlerim, o ezberlediğim şiirler. Masallardaki o göze batan, hatta kişiyi kızdıran bilgiçlik, tepeden bakarlık havası yitip gitmiş bu çevirilerde. Hatta hatta Eyüboğlu'nun masalları, La Fontaine'inkilerden daha da kişiye yakın, daha da inandırıcı. Çeviri, bir yaratmadır diyenler doğru söylemişler. La Fontaine yeniden yaratılmış işte, daha başarılı, daha sevimli...

11 Mart Salı / SONRA KOVBOYLAR BOZULDU...

Yalnız Amerikan kovboyları vardı eskiden. Necatigil'in ünlü şiirindeki gibi, 'Hak, hukuk dağıtma yeri'ydi kovboy filmleri. Hak hukuk, kovboyların dünyasında da kalmadı artık. Tom Mix'ler, Buck Jones'lar. Ken Maynard'lar, Tim Mc Coy'lar, hatta Gene Autry'ler tarihe karıştı. Şimdi beyazperdede varsa yoksa Alman kovboyları, hele hele İtalyan kovboyları. Kıyıcı, yalancı hak'sız, huku'suz. Arkadan vuruyorlar, kandırıyorlar. Çağımızın kovboyları çağı yansıtıyor. Atı iterdi gene de zor yaklaşırdı kovboy sevdiğine. Tam o anda film biterdi. Şimdi kovboylar birer cinsel manyak sanki. Kötüler ceza da yemiyor en sonra. O da değişti. Kötüler kazanıyor. Kazanmak için iyi de kötü olacak. Oluyor da... Gelse de görsem eski bir kovboy filmini. Buck Jones'un 'Akkartal'ı örneğin. Milli Sinemanın kafamızın üç parmak yukarısından geçen projeksiyon ışığına parmaklarımızı tuta tuta...

13 Mart Çarşamba / BAYRAM GENÇLİKTEDİR

Hemingway'in 'Paris Bir Bayramdır' kitabını okuyorum. Gençlik yıllarının Paris'ini yaşlılıkta anımsamış en tatlı yapıtlarından birinde yaşatmış o günlerini. "Ya da kalkar Paris damlarını seyreder, şöyle derdim kendi kendi-

me: Boş ver. Bugüne dek hep yazdın sen, gene yazacaksın. Önemli olan, gerçekliği olan bir tek cümle yazmaktır. Bildiğin en doğru cümleyi, en gerçek cümleyi yaz kâğıda. Böylece yazardım, işler kolaylaşırdı, kalemim açılırdı birden." Kaldığı otelin en üst katındaki bir odaya çekilirmiş, akşama dek damlara baka baka yazarmış, öykülerini. "Yukarıda, odamda bildiğim her konu üstüne bir öykü yazmaya karar verirdim. Bu kararımı uygulamak için direnirdim, bu gerekli, ciddi disipline kendimi kaptırırdım.

'Paris Bir Bayramdır'ın en tatlı bölümlerinden biri Scott Fitzgerald'e ayrılmış. Çok şey okumadım, ama okuduklarım yetti bu yazarı benimseyip, sevmeye. Hemingway, ne güzel tanımlıyor: "Onun sanatı kelebeklerin kanatlarındaki benekler gibi doğaldı. Başlangıçta kelebekler kadar bilinçsizdi." Ne zaman başlamış düşünmeye, bilinçlenmeye, o zaman 'uçmak istememiş' artık, içinden gelmemiş uçmak, çaba harcamadan daldan dala uçup gittiği günleri hatırlıyormuş, o kadar...

'Paris Bir Bayramdır' Böyle bir kitap yazmak isterdim. İstanbul'u, gençlik günlerimin heyecanlarını, sanatçı dostları, ilk sevileri, kentimin yitip gitmiş havasını. Hemingway'in Paris'inde bulup çıkardığı şeyleri...

15 Mart Cumartesi / HASTALIK DERKEN...

Bir hastane. Bir bekleme odası. Koridorlar koridorlar. Dost, tanıdık ya da yabancı doktorlar, hemşireler. Bekleyişler bekleyişler. Bir kitaplıktaki yabancı, hatta düşman kitaplar. Bekliyoruz. Sonra küçük bir oda. Sonra gene başka bir oda. Yatakta yatıyor bitkin. Duvarda ufacık böcekler. Bir, bir daha. Hep onları görüyorum. Konuşuyorum. Neler? Birini hatırlamıyorum şimdi. Onu bıraktık orada. Evdeyim. Yazı yazmak görevim. Bir şey bulamadan, düşünemeden. Bir yakınımızsa hasta olan, kırılır ko-

lumuz kanadımız. Oysa ateş içinde de olsam yazarım ben. Hem de en iyi öykülerimi, yazılarımı, böyle anlarda yazdım. Ama bir sevdiğimiz, bir yakınımız hastayken, hastanedeyken değişiyor her şey. Altüst oluyor yaşam. Yaşam sanılan. Yaşam bilinen.

19 Mart Çarşamba / GİTMEK İÇE SIĞMAZSA

'Her akşam her gün geliyorum — Duyuyor musunuz — Geceyle,—Aydınlıkla.'

Dağlarca Amerika'ya gitmedi, ama her akşam, her gün geceyle, aydınlıkla orada. Her yerde... Hazo'ya yazdığı şiiri okudum. *"Sızlarken kırk ben köyün — En küçük otları."* Gidemez şair otlar bile sızlarken. Oysa ben gitmesini istiyordum. Söyledim de. Dağlarca her yere gitmeli. Amerika'ya, Rusya'ya, Çin'e, Afrika'ya. Dünyanın büyük yazarları, şairleri ne çok gezerler, ne çok, ne değişik yerlerde kendilerini duyarlar, yaşarlar! Dağlarca üç ay Paris'te kaldı, işte, 'Batı Acısı' Gitseydi Amerika ülkesine, neler vermezdi şiir olarak! Bu, bir yitik değerdir işte. Kırılmış şair, küsmüş. İçinden gitmek gelmiyor. "İçime sığmadı gitmek," demiş Milliyet'teki yazıda.

Amerika'da yalnız 'çirkin'ler yok ki! Yüzbinlerce, milyonlarca Amerikalı var 'çirkinlik'le savaşan. Birçok Amerika var ABD'de. Hükümete küsülür, ama halka, ulusa küsülmez.

"Neden ozanlar ayrı bir ülkedir, yöneticiler ayrı bir ülke." Ozanlar ülkesinde dostluk, anlayış, barış var. Yönetilenler ülkesinde dostluk, anlayış, barış var. Yöneticiler ülkesinde ise çirkinlikler... Gene de gitmeliydi Dağlarca, görmeliydi, anlamalıydı, Amerika'yı, Amerikalıyı yakından tanımalıydı. Korkunç sezişi, duyuşuyla neler neler çıkarmazdı ki! Ama 'içine sığmamış gitmek'. İçe sığmayınca gidilmez elbet...

23 Mart Pazar / AÇIK TEŞEKKÜR

'Teşekkür Ediyorum' adlı bir yazı yolladım Vatan'a. Altı ay önce Taşkent'ten postaladığım kitap paketleri geldi de ondan. Dağlarca'ya, Levent'e gönderdiğim paketler de varmış ellerine. Altı ayda dünya kaç kez dönülür! Aya bile iki günde gidip geliyorlar. Ne oldu kitaplara? Kaç elden geçti! Orada mı, burada mı? Nevai'nin, Özbek, Azeri, Başkırt şairlerinin, yazarlarının kitapları, türkolojiyle ilgili yapıtlar. Benim işime yaramaz çoğu. Götürüp kitaplıklara armağan edeceğim. Böyleyken altı ayda geldi. Neyse ki geldi! Bunun için oturdum bir teşekkür yazısı yazdım. Kime, neden, niçin? İçimden geldi teşekkür etmek. Orada incelendiyse başka. Ama bizimkiler, bizim yetkililer o kitapları bir bir açıp inceledilerse, boşuna zaman yitirmişler. Hem nedir bir Türk yazarına bu denli güvensizlik? Gitmişiz ya Taşkent'e dek, orada konuşmuşuz, dönünce yazılar yazmışız, hatta bir kitap hazırlamışız. Ne var daha kuşkulanacak? Alışılmış bir kez böyle kuşkulara. Yazar, çizer, düşünür takımına güvenemiyorlar, ne yapsınlar? Ama kitaplar geldi ya sonunda, o da bir şey. Teşekkür yayınlamaya değer!..

24 Mart Pazartesi / SUÇUMUZ YAZMAK

'Suçumuz İnsan Olmak' yeniden yayınlandı. Yıllardır yoktu ortalıkta. Düzeltmeler, değiştirmeler yaptım, öyle basıldı. En çok ilgi uyandıran kitabım. Sevenleri de vardır. Ben de arasıra severim, bir yakınlık duyarım. Radyo oyunu olarak da beğenilmişti. Benden çok Tarık Dursun K.'nın yapıtı ya o, neyse. O duruk, olaysız içten geçen konudan ne güzel, ne canlı bir radyo oyunu çıkardı! Tarık'm oyunu 'Suçumuz...'u sevdirdi bana bile. Şimdi yeni bir okur kuşağı ile karşı karşıya o roman. On iki yıl öncenin

okurları yaşlandılar iyiden iyiye. Şimdiki kuşak ne der, ne düşünür böyle suç olmayan suçların romanına, öyküsüne? Ben bilmem, karışmam da. Yazmışım bir kez. Benden gitmiş uzaklara. Sevenleri varsa onlarındır bir öykü, bir roman. Yoksa kimsenin değildir. Yitip gider zamanın boşluğunda. Unutulmuşluğun uçurumunda.

27 Mart Perşembe / GELECEK BİLİNMEZ

"...romanlarıyla başladığı işi sürdüreceği beklenmez." Niye? Mizacım anlık, anılara, düşlere dayalı hikâye biçimine uygun düşermiş. Mutluay, '100 Soruda Türk Edebiyatı'nda böyle diyor. Yanlış mı? Değil belki. Ama bu denli kesin konuşmalı mı bir eleştirmeci, hele hele bir edebiyat tarihçisi? Adı üstünde 'tarih'çi. Geleceği görür mü tarihçi? Mutluay 'beklenmez' demiş, bir daha roman yazmamam gerek onun bu kehanetini doğru çıkarmak için! Ben bile bilmiyorum bunu. Elimde yarım kalmış roman taslakları var. Yıllardır tamamlayamadım, uzun bir çalışma olanağı bulamadım. Belki bitirmeyeceğim hiçbirini, o olanağı da bulamayacağım. Yarına çıkıp çıkmayacağım bile belli mi? Ama geleceğin süresi uzundur. Yaşarsak kim ne yapar, ne yazar bilinmez ki! Ben bilmiyorum, eleştirmeci, tarihçi nasıl biliyor? Belki de onların bu konuda bir bildiği vardır benim bilmediğim! Geleceğin süresi uzundur. Bunu unutmamalı, derim ben!

30 Mart Pazar / KÖTÜMSERLİK, İYİMSERLİK

Bir hanım şairle konuştum. Kötümser şiirler yazma demişler. Bundan yakındı. Kötümserlikle iyimserlik arasında incecik bir ayrım vardır. Nerede biter biri, nerede başlar öteki. Hem kötümserlik, iyimserliktir bazılarına göre. İyimser davrandığını, yazdığını sanan da başkalarınca

kötümser sayılabilir. Kendimiz için bir ruh hali, bir an sorunudur çoğu kez. En çok mutluluk taşan konuları işlerken bile bir mutsuzluk duyulmaz mı mısralarımızda, satırlarımızda? Yok, iyimserlikle kötümserlik tekbaşlarına bulunmazlar yaşamda. Bir bütündür onlar. Mutsuzlukla mutluluk nasıl bir bütünse, öyle. Mutluluk duygusu veren şiirler yaz demek kolay, ama yazmak, yazabilmek... Çoğu kez en mutlu anlarda mutsuzluğu duymuşumdur. İyimser davranırken kötümserlik çöküvermiştir içime. Böyle işte, böyle.

31 Mart Pazartesi / YÜKSEK KALDIRIM YAŞANTILARI

Bir Rumca hava. Saadettin Kaynak'ın eski bir film şarkısı. Derken Adamo, Tom Jones. Sesler birbirine karışıyor sokağın havasında. Yüksekkaldırım, kaldırımsız sokak. Dimdik bir yokuş. Bir solukta yarılarsan, iyi. Yoksa kalakalırsın yarıda. Dinlenecek bir kahve de yok!

1935'de ilkokul son sınıftaydım. Şu yan sokaktaki Fransız okuluna gider gelirdim ta Şehzadebaşı'ndan. Karda ne zordu inmek! Tutuna tutuna, dinlene dinlene. Akşam karanlığı basardı saat dörtte. Okuldan çıkınca köşedeki elektrik lâmbasının dibine bakardım. Babam gelir beklerdi bazan. Bahar günleri oradaki set kahvesinde otururdu. Tünel'e çıkardık, Beyoğlu'nda dolaşırdık. Anılar anılar anılar. Kaldırımlar yok, ama anılar var dipdiri. İşte Astorya Sineması. Adı değişmiş, bir yerli filmin resimleri. Sergilerde plaklar, kitaplar. Saatler geçer gider önlerinde. Yıllar önce yazdım bunu bir öykümde, 'İlk Gençlik Sevdaları'nda.

Derken daha yakın bir anı. Yüksekkaldırım'dan şair, yazar dostlarla inişlerim. Sait Faik'le, Orhan Veli'yle, Asaf Halet Çelebi'yle. Garip bir rastlantıydı, ölümlerin-

den önceki günlerdeydi hepsi de. Hele Sait... 4 Mayısta indik, 11 Mayısta çekti gitti dünyamızdan... Gene başka bir anı. Fahir Aksoy'la iniyoruz bir gece. Yokuşun tam yarısındayken aklıma geliverdi. Fahir'e "Sait'le, Çelebi'yle, Orhan'la da buradan böyle böyle indik. Bir süre sonra öldüler," deyiverdim. Ödü koptu Fahir'in, yokuşu gerisin geri çıkacaktı neredeyse. Yapmadı bunu, göze aldı her şeyi. O günlerde edebiyatçı bilinirdi Aksoy, öyküler, eleştiriler yazardı. Bir süre sonra bıraktı edebiyatı, yazarlığı. Resme verdi kendini. Ünlü bir ressam oldu. Korkulu tehlikeden yakayı böyle kurtardı galiba!

2 Nisan Çarşamba / KADININ OZANLIĞI

Niye kadınlardan büyük ozan çıkmaz? Rimbaud yapıyor açıklamasını: "Kadının o sonsuz köleliği sona erdiği, salt kendisi için ve kendisine dayanarak yaşadığı gün, bugüne dek ona hayvanca davranan erkek, hakkını teslim ettiği gün kadın da ozan olacaktır!" 1871'de böyle yazmış bir mektubunda. Kadının sonsuz köleliği sona erecek, salt kendisi için, kendisine dayanarak yaşayacak...

Yüz yıl olmuş neredeyse, kadın Rimbaud'nun düşlediği özgürlüğe kavuştu mu? Nerede büyük kadın ozanlar? Yok yok yok. Kadınca içlenmeleri, duygulanmaları ya da erkek ozanlardan esinlendikleri duyarlıkları art arda diziyorlar hâlâ. Rimbaud soruyor o mektubunda: "Düşünce dünyası bizimkinden ayrı mı olacak acaba? Garip, alabildiğine derin, insanı tiksindiren, son derece tatlı şeyler bulup ortaya çıkaracak, biz de bunları alacak ve anlayacağız." Yüzyıl sonra böyle bir belirti yok. Kadının düşünce dünyasının tatlı, acı, tiksindirici, güzel yönleri gizli mi gizli! Romanlarda, öykülerde biraz yaklaşıyorlar o evrene, ama şiirde erkek ozanların çok gerisindeler.

'Kadın' adlı incelemesinde Simone de Beauvoir kadı-

nın durumunu ancak erkeğe benzeyerek aşabileceğini söylüyor, böyle olunca 'düşünce dünyasının erkeğinden ayrı olacağını' pek sanmıyor o da. Son derece gözüpek atılımlara girişmek gerek erkekten ne denli ayrılacağını ortaya çıkarmak için. Erkeklerin dünyasında yaşıyor kadınlar. Erkeklerin çizdiği sınırlar içinde. Tutuklu gibi, büyüyemeyen çocuklar gibi. "Kadının olanaklarının bugüne dek he baltalandığı, insanlığın bunlardan yoksun kaldığı", bir ge çek. 'Kadın' kitabını okurken yer yer dalıp gittim. Kadınlığı, kadınlık sorunlarını, evrenini bütün boyutlarıyla veriyor Simone de Beauvoir. Var mı bir kadın ozan onunla eş olabilecek? Yok. İşte roman yazarı Colette, öykücü Mansfield... Ozan? Ozan yok... Şiir özgürlükle yaratılan bir 'şey' Ozan kısıtlı olunca şiir darılıyor, küsüyor, gelmiyor...

3 Nisan Perşembe / BAYAN ONASİS'İN RESMİ

Bayan ve Bay Onasis'in dudak dudağa öpüşme resmi. Bir sabah gazetesinin ilk sayfasında. Resmin altında 'Delikanlı gibi sevgilisini kucaklamış', diye yazılı. Altmışını geçkin vapurcu, uçakçı daha kırkını bulmayan eşini ihtirasla öpüyormuş, ta uzaklardan hain bir fotoğrafçı çekivermiş resimlerini. Bir burukluk geliyor önce. Kennedy'nin anısı, John John, Caroline... Ne var bunda diyor insan hemen sonra. Evli bir kadını kocası öper elbet. Ne yapsın öpmeyip de! Dayanamadım gene, kestim o resmi. Açıklanmaz duygularla... Yaşam bu işte. Ölen ölür kalan sağlar bizimdir dememiş miydi bizim ozanımız. Yaşayan, yaşantısını sürdürecek gençle, yaşlıyla, zenginle, yoksulla... Sonra kaldırdım o resmi çöp kutusuna attım. Yaşamdan bunalıyor kişi bir anda. İğreniyor, kızıyor. Tuhaf bir yaratık insanoğlu. Sana ne Kennedy'nin karısı gitmiş Onasis'e varmış! Ne var bunda! Hiç. Ya da çok şey!

10 Nisan Perşembe / SAVCILIK UĞRAĞIMIZ

Basın Savcılığı. Bir fıkram yüzünden gidip açıklama yaptım. Bir çeviriyi övmüşüm, o çeviri daha önce mahkûm olmuş. Hayır, ben çeviriyi değil çeviriciyi savundum. O kitabı övmek şöyle dursun yerdim daha çok. Ama çevirdiği kitaptan ötürü çeviricinin suçlandırılmasına, mahkûm edilmesine karşı çıktım. Şimdi o yazıyı yazmakla suç işlemiş oluyorum! Bu iş bu kadarcıkla bitti mi? Yoksa uzayıp gider mi daha başka üzüntülerle? Kaçıncı gidişim Basın Savcılığına... Geçen yıl da 'bilgime başvurmak' için aramışlardı. Vahdettin'i göklere çıkaran bir yazı dizisinden bahsetmiştim bir yazımda. Kimmiş o yazı dizisini yazan, Vahdettin'i öven? Bilgime başvurdular! Oysa o yazılar gündelik bir gazetede her gün çıkıyordu. Onu görmüyorlar, benim yazımı izliyorlar dikkatle... Bir de yazılarımız okunmuyor diye üzülürüz! Nerede? Öyle dikkatli olurlar var ki! Elde renkli kalemlerle çize karalaya... Şu adliye soğuk mu soğuk. Suçlu diye adalet karşısına çıkınca daha da mı artar bu üşüme. Göreceğiz, bakacağız, terleyeceğiz, üşüyeceğiz.

18 Nisan Cuma / TARIK'LI DÜKKÂN

Tarık Dursun K. 'Kurul' kitabevini açtı. Uzun süredir düşlüyordu böyle bir yeri. Ufacık, sevimli bir dükkân. Bitip tükenmez iyimserliği, sevinçli bakışı, gülüşüyle Tarık hep orada olacak. Ne iyi, bir dostu istediğin anda belirli bir yerde bulabilmek, bulacağına güvenmek. Aksaray'a inince Dağlarca, Galatasaray'a çıkınca Tarık! Peguy'nin de bir kitapçı dükkânı varmış. Ama o başkalarının kitabını satmazmış. Kendi yayınladığı dergiyi, kitapları yalnız. Fazıl da, Tarık da her şey satıyorlar, kalemden kâğıda mürekkebe dek... Dürüst olmak, ona buna eğilmemek, kısacası satılmamak için... 'Kurul' kitabevi Beyoğlu'nda bir sa-

nat merkezi olacak. Bugün açılış vardı, gidemedim. Her gün oradayım neredeyse, bari bir açılış günü olmayayım!

21 Nisan Pazartesi / KAVAKLAR YEŞERİR DERKEN SOLAR...

Ne demek, "Beni özlemeyenleri bekliyorum." Hoşuma gitti, pek bir şey anlamadan. 'Kavaklar Yeşerirken' Selim İleri'nin Soyut'ta çıkan öyküsü. Sevdim İleri'nin öyküsünü. Çoktandır soylu bir öykücü çıkmadı yazınımızda. Çok genç, daha yirmisinde. Ama yarını umut veriyor. Kitabını, 'Cumartesi Yalnızlığı'nı da okudum. Yirmi yaşın tazeliği. Kusurları varsa suç bu yirmi yaşta. Ne güzel bu yaşta olmak! Bir daha gelemeyeceğini bilerek. O yollardan bir kez geçileceğini düşünerek. Yok yok, kişi düşünmez, bilmez de bunları o çağında. Bilse de, düşünse de bu soyut bir şeydir. İnandırıcı değildir. Yirmi yaşında her şeye kolayca inanılır, başkalarının da inandığı sanılır. Kırkını geçince nasıl tutar kişinin içinde birşeyler. Hiçbir şeye inanılmaz. Hiç kimse inandırılamaz artık. Öyküler ya gereğinden çok yazılır, ya da az. Bazı şeyler önemsizdir. Deneyler, deneyler, acı yıkıntılar, çöküşler...

'Önce Emekler Bozuldu'daki öykülerim yirmi yaşlarımın anılarıyla dolu. Yirmisinde yazdığım öykülerin çoğu girmedi kitaplarıma. Açıyorum Servetifünun'ları, görüyorum yirmi yaşımı yapraklarda. 'Geceyarısı Mektupları', 'Diojen Kendini Arıyor' romanı. Selim İleri'de 1943'deki kendimi buldum! 'Kavaklar Yeşerirken' bir açılış. Bu işte direnecek, öykücülüğünü sürdürecek, gelip geçici bir heves olmaktan uzak. Sait Faik'i çok seviyor. Duyuyor, anlıyor, ezbere bir sevgi, bir yakınlık değil. Sait yaşasaydı altmışına yaklaşmış olacaktı. Selim İleri'nin bu öyküsünü sevecekti o da. Kitaplığımdan 'Şamerdan'ın ilk basımını çektim, 'en gençlerin en iyi hikâyecisine' diye yazmış bana

verirken. Yıl 1946. Ben kızmıştım 'en genç' sözüne, söylemiştim, o da karalamıştı. Selim'e 'en gençlerin en iyi öykücüsü' desem kızar mı benim gibi? Ama 'en gençler' de bir de bakıyorlar 'en yaşlı' oluvermişler. Denenmişi ortada!..

23 Nisan Çarşamba / 23 NİSAN 1935

Yıkılmıştır oralar. Yollar geçti, koca yapılar yükseldi. Eskiden adım atamazdım, içim dayanmazdı. Şimdi tanınmaz oldu. Bir ahşap yapı vardı, bir ilkokul. Benim gittiğim okul değildi, ama uzun saçlı bir kız giderdi ona. Sevdiğim, aradığım. 1935 yılının 23 Nisanı nerelerde şimdi? Belleklerde yaşar mı? Bende bir gelip geçen görüntü halinde. 23 Nisan için bayraklarla, renkli kâğıtlarla donatılmış bir okul. Sıcak bir gün. Kurdeleli, süslü giysili kızlar, ağırbaşlı oğlan çocuklar. Ulusal bir oyun oynanıyor bahçede. O çıkıyor. Kara Fatma rolünde. Sırtında kartondan bir mermiyle. Şiirler okuyor başka çocuklar. Şehzadebaşı'ndan geçiyorum sonra yalnız başıma. Sinemaları tek tek inceleyerek... Zamanın içinde yitip giden görüntüleri, sesleri geri getireceklermiş. Hiçbir şey yok olmazmış bu evrende. Her şey bir yerlerde imiş! Şu 23 Nisan 1935 gününü çıkarıverseler karşıma. Korkar mıyım, kendime acır mıyım? Yeni durumlar, yeni buluşlar, yeni anlamlar kişiyi de başkalaştıracak. Kendine, geçmişine, kişiliğine yabancı kılacak. İstemem zamanın dibinden eski bir günü çıkartıp yeniden yaşamayı. Anılarda süslüyoruz, değiştiriyoruz o çıplaklığı. Tanıyamayız onu yeniden görsek, yaşasak...

27 Nisan Pazar / YÜKSEĞİ HEDEF ALMAK

Geceyarısını geçti. Radyoda Monte Carlo'yu izliyorum. Fransa'daki halkoyunun sonuçlarını veriyor. De Gaulle yenildi bu kez. Görevinden hemen ayrılmış. Sabaha

karşı verdiler haberi. Büyük adam, göreviyle büyük değildir. Görev büyür bazan adamla. 1940 Haziranından beri izledim De Gaulle'ü. Severim, tutarım. "Yükseğe hedef almalı," der. "Ömrümce Fransa derken hep aynı anlamı düşündüm," der. "Yarının süresi uzundur," der. Fransa'nın yetiştirdiği moraliste'lerden biri. Bir töre, bir sağtöre getirdi. Tutarlı politikacılığın, devlet adamlığının örneğini verdi. Önce 'adam' olmak, sonra devlet adamı, politika adamı olmak gereğini duyurdu. On yıl başkanlık yapmış ulusu istediği bir konuyu kabul etmeyince çekilmiş, oysa daha dört yıl kalabilirmiş koltuğunda. Kalmaz, kalamaz. Döner Colombey'e, yazar anılarını. Geleceğin süresi uzundur. Bunu bizim politikacılarımız da bilse, anlayabilse...

30 Nisan Çarşamba / BÜYÜK BİR YAZAR: SOLZENİTSİN

Üstüne dört dille 'et' yazılı bir kamyon. Başka birinde de 'ekmek' yazılı... Pain, brod, khle, bread, myaso, fleisch, meat... Moskova sokaklarından hızla geçen bu iki kamyon. Oysa tutuklu doludur içi. Hem de aydın kişilerdir bu tutuklular. Yıllardır Stalin iktidarının çeşitli zindanlarında yatan. Kim bilecek bu et ve ekmek kamyonlarının bambaşka bir yük taşıdıklarını? Trafik ışığı yanar, dururlar. Karşıdan da ilerici Fransız gazetecilerinden birinin arabası gelir durur. Gazeteci maça gitmektedir. Kamyonun üstündeki 'et' yazısını okur. "O güne kadar Moskova'nın çeşitli mahallelerinde buna benzer kamyonlar gördüğünü hatırladı. Defterini çıkardı, arabası gibi kahverengi dolmakalemiyle not etti: Moskova sokaklarında sık sık tertemiz ve her türlü sağlık gereklerine uygun, yiyecek taşıyan kamyonlara rastlanıyor. Sovyet başkentinin yiyecek yönünden sıkıntı çekmediği şüphesiz."

Böyle bitiyor Solzenitsin'in 'İlk Çember' romanı...

Stalin çağının karabasanlı havasını gerçekçi bir Kafka dünyasında yaşatarak vermiş okura. Bir başlayınca romanı bırakmak olanak dışı. İşte büyük bir roman. Yüzyılın sayılı kalıcı yapıtlarından biri. Dostoyevski'lerin, Çehov'ların, Gorki'lerin ardından büyük bir Rus yazarı. Solzenitsin. Baştan başa ilginç olaylarla, düşüncelerle, izlenimlerle dolu kitap. Bir yerde şöyle bir cümle var: "Büyük bir yazar ikinci bir hükümettir. Bunun için dünyanın neresinde olursa olsun hükümetler büyük yazarları değil, küçükleri sevmişlerdir." Bunu söyleyen genç diplomatın başına gelmedik kalmıyor ya, o ayrı konu...

Büyük bir yazar Solzenitsin, bu yüzden de başına gelmedik kalmamış. Bugün de kendi ülkesinde silik, sönük bir yaşam sürdürüyor. Neyse Stalin kafası tarihe karıştı artık. Yoksa ne 'İlk Çember' yazılırdı, ne 'Kanserliler Pavyonu', yazılırdı. Ne de Voznesenski, Yevtuşenko gibi şairler yetişirdi. Dünya değişiyor, Sovyetler de... Bu değişimde yazarların, şairlerin etkisi çok büyük...

4 Mayıs Pazar / ÇIKMAZDAN BATAĞA

İmran Öktem'in cenazesinde namaz kıldıracak din adamı bulamamışlar! Ankara'nın göbeğinde yaşanan bu olay akılları durdurucu. İnönü'ye saldıranlar çıkmış, bir general çekmiş tabancayı kalabalığı dağıtmış... Bir de şu söz var o generalin söylediği, "Bu memleket sahipsiz değildir." 31 Mart deneyleri öyle çoğaldı ki! Kubilay olayları da bunu izlerse hiç şaşmamalı. Bakanlar orada, milletvekilleri orada, generaller orada. Maltepe Camiinde olup bitiyor bunlar. Böyle şeyler birer simge değil artık, gözlere batan, karşımıza dikilen umacılar. Memleket sahipsiz değil, değil, ama memleketi karmakarışık edenler öyle çok ki!.. İnönü demokrasicilik oyunuyla nereden nereye geldiğimizi görmüştür. Üzüldüğü belli. Ama biraz da kendi yanlış poli-

tikasının sonucu değil mi bu! Atatürk ülküsüne 1939'dan 1969'a dek süren irili ufaklı ihanetler, karşı koyuşlar, rötuşlar bizi böyle bir çıkmaza getirecekti elbet! Bu gidişle korkunç batağa da sürükleyebilir...

7 Mayıs Çarşamba / YOLLAR DA ESKİYECEK

Yürümekle yollar eskimez. Başbakanın sözü bu. Herkes istediği kadar yürüsün diyor. İşçiler, öğrenciler, köylüler... Aldıran yok onların yürüyüşlerine. İsterlerse Van'dan Edirne'ye yürüsünler. Yollar eskimez. Eskiden bazı şeyler vardır ilk bakışta görülmeyen. 27 Mayıs 1960'dan önceki Harbiye'nin yürüyüşüne benzemez bütün yürüyüşler. O göze batıyordu, gene de aldırmadılar. Danıştay, Sayıştay yürümüş Ankara'da. Yaşlı başlı olgun kişilerin yürüyüşü. Binlerce Ankaralı izlemiş onları. Nerede görülür böyle şey. Yargıtay, Danıştay üyeleri sokaklara düşerek iktidarı protesto etsinler! Başbakan gene yollar eskimez mi diyecek?.. Şu mayıs ayı nedense hep böyle. Hep huzursuz, hep başkaldırış halinde. Suç mayıs ayında değil, bizde. Hem huzur diye bir şey kaldı mı toplumda? Küçüğümüzden büyüğümüze hep birşeyler arayan, özleyen, bekleyen, hep yakınan, beğenmeyen, eleştiren güvenmeyen insanlarız. Korkunç bir bencillik hastalığı toplumcuyuz diyenlerde bile böyle!

8 Mayıs Perşembe / OZAN ULUSU

Dağıstan ozanı Resul Gamzatov. Rus Konsolosluğunda tanışma kokteyli. Tombalak kırmızı yüzlü sevimli bir kişi. Hangi ulustan olurlarsa olsunlar çoğunlukla şairler, ama yetenekli, iyi, güçlü şairler sevimli, cana yakın kişilerdir. Asık suratlılar, tepeden bakanlar kendini beğenmişler ozan olamamanın sıkıntısını taşırlar. Gamzatov Avar Tür-

kü. Avarca yazıyormuş. 250 bin kişilik bir toplumun şairi, ama bütün Sovyetlerde ünü yaygın. Bir şiirini okudu, Rusça çevirisini, ondan da Türkçeye çevirdiler. Dostluk diyor, başka bir şey demiyor. İyiniyetli, güzel sözler, ama şiir mi? Taşkent'te 'Şiir Gecesi'nde ortalık yıkılmıştı alkıştan. Gamzatov sevilen bir ozan belli ki. Okuduğu şiir şöyleydi: *'Seni Seni seven yüz kişi varsa — Ben onların içindeyim — seven on kişi varsa — Ben onların içindeyim — Seni seven bir kişiyse — İşte o benim.'* Buna benzer bir şey. Şiir çevirince elde ne kalır, hele Avarcadan Rusçaya, Rusçadan da Türkçeye aktarılınca!.. Ozanlar sık sık gelmeli, yazarlar, ozanlar birbiriyle tanışmalı. Ayrı bir ülkedir onlar. Edebiyatçılar, sanatçılar apayrı bir ulustur. Ne denli yabancı da olsa getirin iki ozanı, iki romancıyı, öykücüyü yan yana, bakarsınız beş on dakikada kırk yıllık dostlara dönmüşler...

16 Mayıs Cuma / DÜŞLERDE YÜZEN...

'Yüzücü' diye bir film. Adını uydurmuşlar, aşk'lı meşk'li bir şey yapmışlar. Ellisinde bir adam kendini genç, dinç, yakışıklı vazgeçilmez bilirse ne olur? Bütün kadınlar ona vurgun, tutkun, sevgili! Kişi otuzunda kırkında olduğunu sanır ellisinde altmışında da. Sanmak başka olmak daha başka. Yüzücü'de Burt Lancaster böyle bir kişiyi oynamış, yok yaşamış. Los Angeles'in zenginlerle kaplı bir yazlık semtinde bütün yüzme havuzlarında yüze yüze uzaktaki evine gitmeye kararlı bir ellilik genç. Bütün filmi mayoyla oynuyor. Görünüşte gençtir. On sekizindeki kızların düşlerinde yer etmiş. Evli kadınları baştan çıkarmış. Karısının kızlarının kendine hayranlığından, bağlılığından güvenli. Birkaç saat içinde yüzücü anlar düşleri dışındaki gerçeği. Gücü kesilir havuzdan havuza. Eski dostların düşmanlıkları, dünkü sevgililerin tiksinişleri, ufacık

bir para için duyduğu çirkin sözler, sonra sonra yağmur altında bitişi, tükenişi. Evine gelince kızların, eşin mutlu bir aile havasıyla onu beklemeyişleri! Ev boş, terk edilmiştir. Düşler dünyasında yaşadığını anlarız birden o yakışıklı yüzücünün. Ne dostlar, ne kadınlar, ne eş, ne çoluk çocuk! Yalnız aldatan düşleri vardır. Onlar da o yağmurlu bahçenin yalınayak aştığı çamurunda kalır, kapının önünde yıkıldığı an kopar bir daha yaşanmamasıya...

31 Mayıs Cumartesi / SUSKUNLUKTAN KIZGINLIĞA

Yeni Dergi'de Sait Faik Armağanıyla ilgili soruşturma. Kimse beğenmemiş sonuçları. Orhan Kemal'e de karşı çıkanlar var ya, en çok Baysal'a veriştirmişler. Kimler? Son yıllarda öykü yazan en gençler. Hanım öykücüler, özellikle bir tanesi. İlle de o hanım alacakmış ödülü, niye vermemişler! Freud'cü Marx'çı öyküler yazmışmış da!.. Soruşturmayı yapan genç arkadaş şunu sorsaydı: Size göre bu yıl ödülü kim almalıydı? Kaç öykücü, kaç yazar o hanımın adını anardı acaba? Yeni Dergi'deki soruşturma ortada.

Faik Baysal'ı düşündüm bir süre. Geçen gün eski mektupları düzenlemiştim. Baysal'ın Kurşunlu'dan yolladığı mektupları okudum. Sarduvan'ı yazmıştı, Tabahna diye başka bir romana çalışıyordu. Kolay yazan, rahat yazan bir romancı. 1944'de Sarduvan çıkmıştı, bizim kuşağın ele gelir ilk kitabı, ilk romanı. Unutulmuş gitmiş... Niyesi var bunun? Faik, bir süre edebiyattan uzaklaşır gibi oldu. Politika hem de parti politikası çekip aldı onu edebiyattan. Kopuk yaşamlar zor bağlanır bir daha. Hep yazacaksın, sürdüreceksin çabanı, kendini yenileştirmeye uğraşacaksın. Faik Baysal'a tepki bu yüzden belki.

Ama o olmasa da o hanımlar, beyler gene tepki göstereceklerdi. İçlerinden biri de kazansa, belki o hanım da ka-

zansa!.. Hoşuma gitti bu ilgi, bu coşkunluk. Edebiyat evrenimiz bir suskunluk içinde uzun süredir. Vurdumduymaz olduk hepimiz. Bıktık, usandık, belki de yorulduk aynı kapıya vurmaktan. Böyle tepkiler, soruşturmalar yanlış doğru yanıtlar, kızmalar, köpürmeler iyidir. Ölgünlük, suskunluk, vazgeçmişlik yerine...

9 Haziran Pazartesi / ROBERT TAYLOR DA...

Robert Taylor da öldü. Büyük sanatçı değildi. Gary Cooper, Clark Gable gibi kişiliği olan bir yıldız da... Ama bir kuşak, büyük kentlerde yetişmiş bir kuşak, Taylor gibi saç taramak, Taylor gibi giyinmek, Taylor gibi görünmek için az uğraşmadı! Bobstil diye bir akım çıkmıştı 1940'larda. Robert Taylor'a benzemekten geliyordu bu. Uzun ceket, kalın pabuç, yaylanarak yürüyüş. Orhan Veli'nin şiirine 'bobstil!'demişlerdi, şairin kılığını, yürüyüşünü Taylor'unkine benzeterek. Oysa Taylor hiç de bobstil değildi. Anlaşılmaz böyle modalar nasıl çıkar, kimlere mal edilir. İlkgençliğimde Robert Taylor'du, ona benzeyenlerdi, büyük kent genç kızlarının sevdiği, beğendiği, aradığı, 1935-45 arasının Valantino'su işte!..

Çökmüştü, yaşlanmıştı. Amansız dertler nereden de bulur Taylor'ları, Cooper'ları, Gable'leri, Leigh'leri, Garland'ları? Hep de 'Waterlo Köprüsü' filmi gelir aklıma Taylor, Leigh deyince... Sevi arayışları, buluşları, buldum sanışları, aldanışları, yıkılışları, kısacık mutlulukları... Hepsi hepsi dirildi birden. Ölmüş Taylor da. Epeyce unutulmuş, silinmiş olarak. Birkaç yıl sonra kimse hatırlamaz. Sorsanız, 'kim' derler. Belki yaşı ellisini geçmiş bir kadın, bir erkek kısacık bir an süresince bir anıyı Robert Taylor'la birlikte duyar, o kadar hepsi.

10 Haziran Salı / KAVGALAR ALANI

Beyazıt Alanı bir kez daha özgürlük alanı. Özgürlük denen şey kavgalı, gürültülü. Şimdilerle molotof kokteylli, daha nelerli nelerli! Edebiyat Fakültesi önünde öğrenciler, ileride toplum polisleri. Aksaray'a kadar kovalıyorlar. Gençler gene geliyor, gene kaçışma sonra. Kitap Kitabevinin önünde bir kovalamaca oldu. İki delikanlı dalıverdiler içeri. Demir parmaklıkları taktık. Ne olur ne olmaz! Gençlerden biri kaldı kitaplara bakıyor. Koynunda koca bir sopa. Başka bir genç geldi, "Vurdular, vurdular," diyor. Bir genç ya yaralanmış ya ölmüş. "Yanımda düştü," diyor. Hep böyledir, yanımda derler, ama öteki yandakine bir şey olmaz nedense!

Bir ara Kilim Oteline geçtim. Necati Zekeriya ile Kemal Seyfullah'la konuşmak için. Olayların nedenini anlatmaya kalktım Seyfullah'a. Nereden başlamalı? Olaylar iç içe, birbirine bağlı. Bundan daha öncesi var, derken ondan da bundan daha öncesi. Kısacası olaylar birbiriyle ilgili, ama hepsi bir çıkmaza gelip dayanıyor. Bu gidişle barikatlar mı kurulur? Asker yetişse de dursa kavgalar. Ordumuz olmasa ne yapardık bilmem. Gene gelirler subaylar, erler, ciplerle, tanklarla. Gençlerle sarmaş dolaş olurlar. Bugün de, yarın da... Bir mutluluk bir huzur dolar içlere...

21 Haziran Cumartesi / HAZİRAN ÖĞLESİNDE

Böyledir hep. Öykücülüğüm tutar arada. Birkaç ay geçer, bazan bir yıl. Sonra oturur iki üç öykü yazarım, atarım bir yana. Çıkarır okurum biraz, gene atarım dosyaya. Beğenmiyorum son yazdıklarımı. Belki bir gün beğeneceğim, vereceğim dergilere. Gittim pasaja saat on birde. Biralar yepyeni. Kimsecik yok. Tam haziran günü, sıcak, sıkıntılı. 'Haziran Öğlesi' öyküsünü bitirdim. Bir daha oku-

mam onu belki bir ay. Hemen okusam, hemen yırtıp atmam gerekir diye korkarak. Sonra 'Akşam Kuşları'na başladım. Kaçıncı başlayış bu? Bir türlü bitmiyor bu kuşlar öyküsü. Stuttgart'ta iken yazmıştım uzun uzun, sonra kaldı yarıda. Bu kez yazacağım artık. Biraların serinliğinde anılar, düşler, yaşanmamış yaşanmış olaylar diriliyor, izliyor birbirini. Bir an duruyorum, bir mutluluk duygusuyla. Bir şey yapmış olmanın gururu. İyi bir yazı yazınca duyarım bunu. Ya bir öykü, ya bir deneme. Kalabilecek çeşitten. Başkaları bunu, birkaç yıl sonra da okusun, duysun, anlasın kendince birşeyler. Gelenler var, yanlar doldu bile. Derken benim masaya da çöktü üç iri adam. "Rahatsız etmedik ya amca," dedi benim yaşıma yakın biri. Yazılır mı öykü artık? Yaşanır belki, ama yazılmaz: Nerede bir film var, beni bana unutturacak. Atlas'ta mı? Gene mi o İtalyan kovboyları, kırıcı, zalim, acımasız? Kurtuluş orada...

3 Temmuz Perşembe / DOSTLARLA BİR TAŞITTA

Kimler yok ki! Nayır, Tütengil, Dağlarca, Tarık, Cumalı, Nurer, Karaören, Alangu... Otobüsümüz nasıl aştı o uzun yolları Abant'a vardı anlamadım. Cumalı öykülerini anlattı. Yazdıkları, yazacakları. Ne tatlı dinlenir Cumalı'nın konuşmaları! İçi saydam bir kişi! Hep Necati Cumalı'lığını korumuş, kişiliğini bozmamış yaşam gürültülerinde. Dağlarca, Alangu'yla yan yana. Takılıyoruz Alangu'ya 'Ben de Yanıldım' diye yazacaksın bir gün diyorum. Tatlı kahkahaları çınlıyor taşıtta. Bir mutluluk var bu dostluk havasında. Yaşamın güzel bir günündeyiz. Sevilen, aynı dili konuşan kişiler bir arada olunca böyledir.

Abant'ta yemek, çamlıkta gezinti, resimler. Gene otobüs. Akşamın ilk saatlerinde Ankara, otel. Yenişehir'de yemek. Kurultay yarın başlayacak. Bir soğuk rüzgâr. Bu na-

sıl temmuz rüzgârı! Geceyarısı odamdayım. Uyku tutmadı bir süre. Geçmiş kurultayları hatırladım. Nahit'i görürüm yarın, başka dostları. Üç yılda beş gün değişik yaşıyoruz işte. Bir kitap olmalıydı şimdi. Oysa gazeteler var yalnız. Bir saatte tükenen gazeteler. Balkona çıktım, sisli bir gece Ankara üstünde. Yalnızlığı daha da duyuran.

11 Temmuz Cuma / YOL ARKADAŞI H. MILLER...

Miller'in 'Sexus'u elimde. Hafif aydınlıkta da okunuyor. Koca koca harfler. Boş veren bir yazar bu Miller. Her şeye boş veriyor. Maude'lar, Mona'lar, Mara'lar... Miller yaşam öyküsünü açık açık yazmış. Eşleri, sevgilileri bunlar. Kendi yaşamı, otuz yaşlarındaki cinsel yaşamı bu kitapta. Yapraklar dolusu sevişme öyküleri. Ayrıntılı ayrıntılı. Çevrilse toplanırdı hemen o gün. Amerika'da bile ya yeni yayımlandı ya da yayımlanmadı daha. Tirali çok sever bu tür yazıları. Yazsaydı, çalışsaydı bir Türk Miller'ı olurdu. Anlata anlata bitirdi koca kitabı üç günde. Naim daha mı güzel anlattı nedir 'Sexus'un o bölümlerini okurken aynı güzellikte bulamıyorum. Bu kitabı Naim çevirmeli demek! Şimdilik dostlarına, belki bir gün de okurlara...

Otobüste bunları düşünüyorum. Geceyarısı. Neredeyiz? İstanbul yolu yarılanmıştır. Yollar ne güzel! Bir de 1951'de yaptığım Ankara-İstanbul otobüs yolculuğunu hatırlıyorum. On sekiz yılda hem birşeyler değişti, hem değişmedi. İyiye doğru da değişme var, kötüye, çok kötüye doğru da. Işıklı direkler, yazılar. Radyo bitti. Şoför yardımcısı uyuyor. Arkamdaki kızlar fısıl fısıl anlatıyor birşeyler. Ben iki kişilik yerde yalnızım. Ayağım boşlukta, dayayacak yer yok. Neyse ki 'Sexus' var elimde. Açıyorum bir yerini birkaç sayfa gidiyorum o hızla. Yazışı öylesine rahat ki! Öylesine de çekici. O açık saçık yerleri değil yalnız, bütünüyle. Bir roman, bir deneme, bir anı kitabı. Ne ister-

sen, ne özlersen o. Miller diye bir dostum var dersin, dinlersin anlattıklarını, en iyisi bu.

21 Temmuz Pazartesi / AYDEDE NERDESİN?

Ayda ilk insanlar! Ne çok roman okuduk, film gördük şimdiye dek. Düşler, gerçekleşti bugün. Sabahtan beri ayda insanlar yürüyor. Armstrong, Aldrin ayda şu anda. Şezlonga uzandım, gökyüzünü seyrediyorum güller arasından. İlk karanlıklarla birlikte ay da çıktı kocaman. Ufacık radyo avucumda, birazdan örümcek havalanacak. Ne havası? Hava yok ki orada. Alışkanlık işte. Ne olacak peki. Kalkacak, gidecek kendi gücüyle. Taş toplamışlar yığınla. Aldrin zıplayıp durmuş. İnanıyoruz hepsine. Gözümüzle görüyoruz. Biz değil, başkaları. Anlatıyorlar, inanıyoruz onlara. Gözüm ayda, şimdi Örümcek kalkacak, sanki görecekmişim gibi. *"Mehtap, iri güller ve senin en güzel aksin"* demişti Yahya Kemal. Ne iri güller kaldı, ne de 'senin en güzel aksin' bir ay vardı değişmez, erişilmez. O da yok artık. Gizsiz, düşsüz, şiirsiz kaldı insan. Yok yok, kişi gizleri, düşleri şiirleri yaratır gene. Uzayda her yere ulaşsa da, bütün gizleri çözse de kişinin kendi içinde öyle yerler, derinlikler var ki gidilmemiş, görülmemiş. Kocaman ay tepemde. Örümcek yola çıktı, gidecek, uzayın belirli bir yerinde ana gemiyle birleşecek, sonra dünyamıza doğru uçacak. Gelip düşecek okyanusa. Bütün bunlar oluyor işte. Baytekinler aramızda yaşıyor. Baytekinlere taş çıkartanlar da yaşayacak...

24 Temmuz, Perşembe / ÖZKÖK'LÜ ÖĞLE SONU

Lütfi Özkök, eşi, kızları. Fransızca, İngilizce, Almanca, İsveççe. Ev bayram yerine döndü. Lütfi'nin İsveçli kızları yalınayak dolaşıyorlar halıların üstünde kâğıt oynu-

yorlar kendi kendilerine, plak çalıyorlar. Eşlerimiz Almanca konuşuyor, biz de bahçede dolaşıyoruz, Lütfi resimler çekiyor. Bir an durmalı, yaşanılana, yaşanana, yaşanmışa eğilmeli. Saat ilerliyor hep. Lütfi'yle Edebiyat Fakültesi kantininde, pasaj birahanelerinde, kahvelerde geçirdiğim saatler de yaşanmıştı, geride hepsi. Yirmi yıl geçti gitti işte! O günlerde bilebilir miydik yirmi yıl sonrasını, bu günü? "İsveç'te ölemem," diyor. Emekli olunca dönecekler İstanbul'a. Kızlar, oğlanlar gider kendi yaşantılarına. Marie-Anne ile Lütfi yerleşirler Boğaz'da denizi gören bir eve. On yıl, yirmi yıl gene geçer, gene buluşuruz evlerde, bahçelerde, yollarda. "İsveçte ölemem." Ölmek sözü çok mu ediliyor çevremde, nedir! Nedense yaşama'dan çok ölme'den çok söz açılıyor artık. Yaşamadık ki biz! Yaşayamadık. Birşeyler engel oldu buna. Yaşadığımız, bir sanıydı. Aldatan, yanıltan. Zaman bakmıyor yaşadın mı, yaşamadın mı? 'İçimizden dışımızdan geçer zaman - Zâlim, zâlimane.' Lütfi'yi seyredemiyorum bile, doya doya baksam, yıllar gerisini ötekisini yaşasam. Hep konuşuyor, terliyor, gülüyor, anlatıyor durmadan. Değişmemiş mi değişmiş, ama kendine kişiliğine 'karşı' çıkmadan. Kendi kalarak. Kim 'kendi' kalabilmiş zamana karşı çıkarak? Ben çok isterdim, beceremedim. Hep dostlar öyle. Kendimiz kalamadık, bir yerde koptuk kendimizden, başkası olduk. Galiba bir Lütfi öyle kalan, yirmi yıl sonraya da öyle kalacak...

4 Ağustos Pazartesi / YAŞANMAMIŞ YAŞANAN

Üç müyüz dört müyüz nerde o gemi - Üç yeraltı suyu suskun akışan - gecelerde yaşanmamış maviliklerin - İçinde mi evrenlerimiz ötesinde mi - Kıl payı kavşağında yüreklerin."

Bir geceyarısı şiiri bu. İstiklâl Caddesinde, Taksim'e

çıkana dek yazıldı. Dağlarca, Saraç söylediler ikişer mısraını, birini de ben. Yol uzasa şiir de bitmezdi belki. Hem hangi şiir bitmiştir. Yarım kalmış yaşamlar değil midir şiirler. Biterse, şiir olmaz, düzyazı olur ancak. Bir ilke çıkar mı, şiirler yarım kalmış düzyazılardır, ama bitmiş düzyazılar şiir değil.

Bugün Necatigil erken kaçtı elimizden. Narlıkapı'dan Sirkeci'ye döndüğümüzde dokuz buçuktu daha. Hep de güzel turist kızlar dolanır bu garda. İçmeyi bitirmemiştik ki! Narlıkapı'da Necatigil'in, Şipal'in bir kahvesi var, bir içkievi var. Her zaman boştur ya, bugün bomboştu. Bir bizim masa vardı dolu. Ne güzeldir oturup Marmara'ya karşı içmek, şiirden, sanattan konuşmak. Ne bitmez bir heyecan bizdeki. Çeyrek yüzyıldır böyle içkili gazinolarda, kahvelerde konuşa konuşa tüketemedik konularımızı. Tüketeneceğiz, tüketemeyeceğiz.

Geceyarısı okuyorum ortaklaşa şiirimizi. Benim mısraımı sevmediler önce: 'Gecelerde yaşanmamış maviliklerin.' İçimden koptu işte. Bir 'yaşanmamış' yanı güzel galiba. Geceler, mavilikler pek aşınmış şeyler. Ama yaşantımız, düşlerimiz aşınmalarla dolu. Necatigil de olsaydı Beyoğlu'nda, şiir dörtlü bir boyut kazanacaktı. Kaçtı gitti Sirkeci'den. Nereye mi? Kim nereye gidebilir ki kendi elinden. Kaçmak, çekip gitmek, sevilerden, dostluklardan, yaşanmış yaşanmamış anlardan, gecelerden... Bir de beğenmedi şair dostlar 'Gecelerde yaşanmamış maviliklerin' mısraımı. Ben okudukça okudukça birşeyler duyuyorum ne yapayım?..

6 Ağustos Çarşamba / SABAH GERÇEKLERİ

Sabahın gazeteleri yeni şeyler getirmedi. Oysa sanki ben bu gazeteleri geçen yıllar içinde gördüm, okudum. Gazete okumasak, hep kitap okusak. Kişiler yerinde sayıyor

gazetelerle. Çoğunlukla yerinde sayan kişiler çıkarır gazeteleri. Hatta geri giden! Yazanlar da çaresiz öyle olurlar. Yoksa yazamazlar ki! Gazetecilik, tutuculuktur bir yerde. Neyse ki bugün haberlerde bir yenilik var. İşte ilk kez işçilerle polis çatışmış. Altmış dört polis on dört işçi yaralanmış. Önce öğrenciler, şimdi işçiler! Birkaç gündür polislerle işçiler karşı karşıya duruyorlardı, dostluk ediyorlardı. Buyruk gelmiş yukarıdan, "Fabrika boşaltılacak," diye. Boşaltamamışlar. Gene ordu yetişmiş iki yanın imdadına. Hep ordu. Ordumuz olmasa ne yapardık bilmem. Koca koca resimler. Çocukları kucağında işçi eşleri, yaşlı analar. Hep ekmek kavgası için. İnsanlar midesiz yaşayabilselermiş mutluluk yarı yarıya kazanılırmış. O zaman da başka bir sorun mu çıkardı bozmak için mutluluğumuzu?

13 Eylül Cumartesi, Roma / TERMİNİ GARINDA

İlk kez tattım Roma yağmurunu. Kaçacak yer de yok. Esedra Alanının kocaman havuzları, fıskiyelerine bakarak bira içmek. Yağmur tadını kaçırdı yürümenin. Yaz yağmuru, ama ıslatan, sırılsıklam eden çeşitten. Garda akşam trenini bekliyoruz. Termini, koca bir kent gibi. Gelenler gidenler. Gördüğüm garların en sevimlisi. Biraz da kişilerden gelir bu. Bir insan gürültüsü her yanda. Kuyruklar kuyruklar. Nereden gelip nerelere giderler durmadan? Tren geceyarısına doğru kalkacak. Bir gazinoda sandviçle bira. Yerimizi bulduk kompartımanda, kuşetler de hazır. Gidiyoruz karanlıkta, hızla. Bir Alman genci var, Allasio'da inecekmiş. Bir de hiç konuşmayan bir İtalyan. Konuşmayan İtalyan! Ya dertli, üzgün biri; ya da İtalyan değil!.. Yattığım yer en alt kuşet. Geçen günleri düşünüyorum: Londra'da iki hafta, sonra Paris'te üç gün. Hep telâşlı, hep heyecanlı. Hele yalnız değilsem bu korku daha da büyüyor içimde. Yalnızken daha başka bir korku oluyor bu.

14 Eylül Pazar, sabah, Menton / MENTON SABAHI

Akdeniz önümde. Menton'dayız. Cote d'Azur'ün en güzel kentlerinden biri, öyle de gerçekten. Balkona bir sandalye attım, masmavi denizi seyrediyorum. Otelden çıkıp denize koşanlar var, oysa hava sıcak değil. Yarım saat bile oturamayacağım burada. Avrupa Sarayında elime tutuşturulan koca dosyayı inceliyorum çabuk çabuk. Menton'a ait broşürler. Maurois'mn yazısı: George Sand bu dolaylarda gezermiş falan. Bir ağaçtan bahsediyor, orası ilginç: Gabriel Hanataux, Roquebrune'de yaşarmış, Maurois ile bir gün dolaşırlarken bir ağacı göstermiş, "İki bin yaşında bu ağaç," demiş, "Romalı lejyonların geçtiğini görmüştür, kimbilir belki de Vergilius bu dalların gölgesinde oturmuştu." Yazarlar, sanatçılar Menton'u sevmişler: Maupassant, Maeterlinck, Apollinaire, Mansfield, Cocteau, İstrati burada fotoğrafçılık yapmış.

Gece / DOSTLUKLAR

Arthur Miller 36 PEN kongresini açtı. Uzun uzun konuşmalar ufak tefek tartışmalar. Miller'in yerini Emmanuel alacak. Yüzlerce yazar, şair. Tanışmalar, Yeni Zelandalılar. Şaraplar gelsin, kırmızısı beyazı. Yaşar Nabi, Tome Momirovski, İvanov bir masadayız. Kaz ciğeri, bilmediğim başka yemekler. Hava ısındıkça ısındı, dostluklar da... Öğleden sonraki oturumda neler konuşuldu, bilmiyorum hiç! İncir çekirdeğini doldurmaz şeyler! Çekildim geride bir yere. Daldım kitaplara, broşürlere. Avrupa Sarayını, salonlarını gezdim, duvarlardaki resimlere baktım, Mansfield, İstrati, Cocteau, Menton'un hemşerileri gibi. Dalmış gitmişim, bu arada toplantı dağılmış, otobüsler herkesi götürmüş oteline. Tuttum kıyı yolunu, Carlton

Otelini buldum elyordamıyla! Menton'un ilk gecesi içkilerin etkisi içinde geçti, uyku yakaladı erkenden.

15 Eylül Pazartesi / 500 YAZAR...

Söylev dinliyoruz hep. Kültür Bakanı Michelet *"Doğru yazmak, doğru söylemek gerekir. Devlet için yararlı olanı değil, ruhun ve vicdanın içinde saklı olan doğruyu,"* dedi. Yazarı bir araç, bir oyuncak saymıyor. Kendi başına bir güç, bir ağırlık yazar, sanatçı. Chamson konuştu, Miller konuştu. Belediye başkanı konuştu. Öğleye dek hep konuşma! Notlar alıyorum, yetişemiyorum. Çok ilginç konuşmalar oysa. Bugün salon tıklım tıklım. Yaşlılar çoğunlukta! PEN üyeleri hep yaşlı mı böyle? Niye gençler yok. Miller da bunu hatırlattı. *"Her kongrede hep aynı kişileri görüyoruz, gençleri derneğe almak gerek,"* dedi. Bakıyorum çevreme, yüzlerce yazar, şair. Kırk üç ülkeden gelmiş altı yüze yakın insan. Hepsi de tanınmış kişilermiş. Bu kadar yazar olabilir mi? Olur ya, bu kadar değerli, kişilik sahibi yazar olamaz. Her yazan, gerçek bir yazar değildir. Konuşmaları dinlerken dalıp gidiyorum. Herhalde birer kopyasını dağıtırlar. Miller'in şu sözlerini not etmişim: *"Örgütümüz yazı özgürlüğünü, bu özgürlüğü yok etmek isteyen herkese karşı savunmak zorundadır. Bu saldırılar nereden, kimden gelirse gelsin. İnsanların birbirlerine saygı duyarak tartışabilecekleri bir forum olmak zorundayız."*

Bir ara yan salonda şaraplar içildi, dostluklar başladı kurulmaya. Sonra, "Bugünün insanı edebiyatla ilgileniyor mu? Eğlence araçlarının arttığı bir çağda edebiyatın yeri nedir?" konusunda konuşmalar... Edebiyat ölecek mi? Fildişi Kıyısından Zenci yazar Guy Nairay, *"Bizim ülkemizde yeni yeni kuruluyor edebiyat, öldüğünü nasıl söyleyebilirim?"* dedi. Değişik düzeyde, değişik uygarlık koşullarındaki toplumlarda edebiyat da eş durumda olamaz ki!

Menton Limanında gece eğlencesi. Upuzun bir masada Fransız peynir çeşitleri. Kaç çeşit peynir? Saymak olanak dışı. General de Gaulle demişti ya *"Bilmem kaç çeşit peyniri olan bir ülke kolay yönetilmez,"* diye. Bir tabağa birkaç çeşitten peynir koydum. Bir elimde de şampanya bardağı. Oturacak yer arıyoruz. Bulursak! Menton bandosu, Mentonlu kızların halk dansları. Bir bayram yeri, konfetiler, kâğıt parçaları, Japonla Fransız, Koreliyle Polonyalı, İtalyanla Sırp, Türkle Yeni Zelandalı, herkes birbiriyle kaynaşmış sanki kırk yıllık dost, arkadaş hepsi. Yazarlar, şairler niye hemen anlaşıverirler? Edebiyat diye ayrı bir cumhuriyetin, bir devletin yurttaşları hepsi. Nerede bir yazarlar toplantısı varsa hep böyle olur. Roma'da, Taşkent'te de böyleydi, Menton'da da öyle... Saat birde otele döndük. Şaraplar, şampanyalar, viskiler. Cebimden konfetiler dökülüyor. Kolay kolay unutulmaz böyle dostluk geceleri...

16 Eylül Salı / LEGER'İN EVRENİNE YOLCULUK

Fernand Leger'nin Biot'daki Ulusal Müzesi. Otobüsler dolusu yazarın yolculuğu da ilginç. Şakalar, takılmalar! Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Sırpça, Korece. Diller karışmış birbirine. Hiç konuşmadan da anlaşmak mümkün. Monaco'dan geçtik. Nice'den geçtik. Biot'ya vardık. Kocaman, güzel bir yapı. Bir adı da 'Modern Sanatın Katedrali'. 13 Mayıs 1960'ta açılmış. 500 metrekare bir mozaik - seramik yapının bir yüzünü kaplamış. Leger'nin bir yapıtından yararlanmışlar. Leger'nin hemen hemen en önemli yapıtları bu müzede toplanmış. Aydınlık, tatlı bir yer. Leger, kontrastların ressamı, kendi de diyor ya, *"Kontrast yasasını uyguluyorum, yaşamda karşı ağırlık her zaman kendini duyuran şeydir. Eğri çizgilerle*

doğru çizgileri yan yana getiriyorum, birbirine uymaz renkleri, değerleri, çizgileri, ayrımlı ve ayrımsız tonları..." Yüzlerce kişinin bir müzeye dolması, hele elde şampanya bardakları, bir de ufacık sandviçler olursa. Dostluk, ahbaplık bir yanda, Leger'nin o güzelim yapıtları bir yanda. 'Anahtarlı Jocond' tablosunu seyrediyorum. *"Bir gün anahtarımın resmini çizmiştim. Yanına ne koyacağımı bilemedim. Anahtarlara yüzde yüz karşıt bir şey gerekliydi. Bir ara sokağa çıktım. Birkaç adım atmıştım ki, bir vitrinde ne görsem! Jokond'un kartpostalı. Hemen anladım. Anahtarlara karşıt olarak Jokond'dan daha uygun ne olabilirdi? Jokond'u bu tabloya böylece yerleştirdim. Bir de sardalye kutusu ekledim onlara. Kontrast büsbütün batıcı hale geldi böylece..."*

Leger'nin heykelleri de bahçede. Dolaştık, resimler çektik. Otobüslerle Büyük Kornişten geri döndük. Yolda, gene şakalar, öyküler. Monaco'nun gece görünüşü eşsiz. Menton'a giriş de öyle. Gece gene yağmur vardı. Serena bahçesindeki ziyafet. Avrupa Sarayında verildi. Gitmedim. Aldım dergileri, kitapları daldım okumaya.

17 Eylül Çarşamba, Monaco / OYUNCAK ÜLKE: MONACO

Monaco'da Gaumont - Palace. Bulgar delegesi Mileva konuşuyor: *"Edebiyat bu eğlence çağında da insanlığın ilerlemesi yolunda yararlı olacaktır,"* diyor. Kadife koltuklar. Koca bir sinema salonu. Sahnede Monaco PEN Başkanı Armand Lunel, Fransa PEN Başkanı Yves Gandon. Monaco Devlet Bakanı Gregh. Hepsi konuştu ya da konuşacak. Devletin edebiyat alanındaki etkisi... Konuşmalar çoğaldıkça ilgi dağılıyor! Hem herkesin bildiğini bir daha tekrarlamak hoş değil. Buradaki yazarlar belirli bir düzeyin üstünde. Onlara öğüt vermek oluyor böyle konuşmalar!

Çoğunlukla dinleyen yok ya da ayıp olmasın diye dinler gibi yapıyorlar. Biz de çıktık, çevreyi dolaştık bu arada. İşte bu ünlü gazino, Monte Carlo Caddesi. Derken otobüsler bizi Exotique Bahçede verilen kokteyle götürdü. Masal ülkesi burası. Ayaklarımızın altında bütün Monaco. Prensin sarayı, limanda yatlar, filmlerde göre göre tanıdığımız yerler. Gene şampanyalar, sandviçler. Balkonda ahbaplıklar. Ulusal giysileri içinde Japonlar, Koreliler, Vietnamlılar... Öğleyin sokak sokak dolaştık. Dünyanın en zengin kentlerinden biri. Vitrinlerde en güzel, en pahalı şeyler. Yürü yürü yürü... Sonra bir kahvede dinlenmek, gene yürümek. Fotoğraflar çektik. Akşamüstü otobüslerle Monte Carlo Beach'deki gazinoya. Monaco'nun sınırları bitince Monaco polisleri ayrıldılar. Oyuncak bir ülke burası! Caddelerin bir yanı Fransa, öte yanı Monaco! Kenti baştan başa gezdik yarım saatte. Bakan Gregh'in ziyafeti var. Koca salon ışıl ışıl, viskiler, şampanyalar. Ayaküstü kurulan, ayaküstü biten tanışmalar, dostluklar. Bakalım kim kimi hatırlayacak sonunda. Yüzlerce yazardan kaçı dost kalacak, birbiriyle dost olacak? Yugoslavlara daha yakınız biz. Rastlantı belki. Bir de, Tome'yi önceden tanımaktan gelen bir şey.

Monaco'dan Menton'a dönüş, otobüsler kahkahalar içinde. Geceyarısı otel. Balkona çıktım. Şurada bir saat oturamayacak mıyım? Şu Akdeniz'le güneşin batışını, doğuşunu göremeyecek miyim? Koşup duruyoruz hep. Söylev dinlemek, koşmak, ayaküstü sohbet, o kadar.

18 Eylül Perşembe, Menton /
ORTAÇAĞ KULESİNDEN SAİNT-PAUL'E...

Son toplantı. Gene konuşuldu konuşuldu. Not almayı bıraktım. Bir yığın belge, kitap, daktilo edilmiş yazı... Menton'u gezdik. Çok sevimli bir küçük kent: Dinlenmek için bulunmaz bir köşe. Geleceksin, yerleşeceksin böyle bir

otel odasına, yazacaksın. Güneşte dolaştım, yağmur bir yağıyor, bir yok oluyor ortadan.

Gece Roquebrune'deydik. Tepelerde bir ortaçağ şatosu. Turistik bir yer. Ayaklar altında Akdeniz, az uzakta Monte Carlo. Sangria içerek ya da içemeyerek. Turşu suyu gibi. Bıraktım bir mazgal aralığına bardağı. Köylüler bir açıkhava tiyatrosunda rol alan oyuncular gibi, öylesine alışkınlar böyle ziyafetlere. Küçük dükkânlar, ufacık sanat galerileri. Her şey turist için, her şey para kazanmak için. Açıkhavada masalar dizili, üstlerinde yiyecekler, içecekler. Ama gecenin nemi yapışkan mı yapışkan! İçe işliyor soğuk! Yenecek şeyler değil bunlar. Şarap bile öyle. Otobüse gitmek en iyisiydi. Bir saat bekledik, soğuktan kaçanlar geldiler, araba doldu. Menton'a doğru yola çıktık. Isındık yolda iyice. Hele şoförün öyküleri daha da ısıttı içimizi dışımızı. Saint Paul'ün üç kadınla serüveni özellikle: İlkine altın bir anahtar verip cennete sokmuş. Çünkü bu kadın kocasının ölümünden sonra bir daha hiç evlenmemiş. İkinci kadın evlenmiş ne yapsın, Saint Paul ona gümüş bir anahtar vermiş, onu da cennete yakın bir yere yollamış. Üçüncü kadın ise kocasının ölümünden sonra önüne gelenle düşmüş kalkmış. Saint Paul buna kendi anahtarını vermiş, "Seninle özel görüşelim de öyle karara varalım, git beni yatak odamda bekle," demiş.

19 Eylül Cuma / VASİLİKOS'LA DOSTLUK

Kongre üyeleri bugün Korsika'ya gittiler. Hava soğuk, yağmurlu, deniz de fırtınalı. Gözüm tutmadı bu havada uzun yolculuğu. Menton'u duymak, tatmak daha iyi. Bir gün bir gündür! Kıyıda otururken, baktım Vasilikos da orada. Aynı oteldeyiz. Resimler çektik, konuştuk. 'Ölümsüz'ün başarısını anlatmıştım daha önce. Sevindi, en iyi kitabı o değilmiş, öyle dedi. Ama film büyük başarı ka-

zanıyor. Sevimli bir genç, yetenekli de. "*Z'yi yeniden yazacak olsam bazı kişiler üzerinde o kadar kesin konuşmazdım. O günlerde çok iyimserdim, Yunan solunun, bu işten hiç zarara uğramadan çıkmasını istemiştim. Tertemiz, bembeyaz, sorumsuz olmasını.*" Geçen gün bir gazete de şöyle söylemişti:

"*Sürgün hayatı, insanı daha şoven yapıyor. Ben kökünden kopmuş uluslararası bir yazar olmak istemem, yurdum içimde yaşıyor.*"

Menton'da dolaşırken, bir de baktım kongre üyelerinin çoğu burada. Hepsi Menton'u tadıyor sindire sindire. Yaşar Nabi Korsika'ya gitti, onu artık İstanbul'da görebileceğim. Yarın akşam Roma'ya dönmeli. İki üç gün orada kalıp, İstanbul'a. Balkonda oturdum uzun uzun. Ama yağmur bırakmıyor yakamı. Menton, kongre, konuşmalar... Bir yığın kâğıt, gazete, dergi, broşür. Gereklileri ayırmalı geri kalanı atmalı...

20 Eylül Cumartesi, trende / DÖNÜŞ TRENİ

Akşam treni. İki dakika duruyor Menton'da. İki dakika içinde atlayacağız. Bavullarla üstelik! İstasyonlar korku verir hep. Tam dakikasında geldi tren. Nasıl bindik, bilmiyorum, ama trendeyiz. Menton'u seyrediyorum son kez. Hep yaşayacak bende... Tren boş. Birazdan İtalya sınırına gireceğiz Ventimiglia. Oradan Bordighera, San Remo, Allasio, Cenova... Fransız Riviera'sından, İtalyan Riviera'sına... İtalya'ya geçer geçmez karanlık bastı. Kompartımanda notlarımı gözden geçirdim. "36. PEN Uluslararası Kongresinden anılar!.." Bir gün gelir yazarım. Bu karmakarışık satırların içinden nasıl çıkarım, orası zor biraz. Ama böylesine canlı anılar silinmez bellekte. Bırakmalı kâğıdı kalemi, İtalyan kıyılarının gece görünüşüne dalmalı. Birazdan gelirler başkaları. Yitip gider bu değerli yalnızlığım...

28 Eylül Pazar / ANLARDAN KALAN

Eski mektupları okuyorum. Bazılarını yırtıp atıyorum sepete. Canına kıymak gibi bir şey bu. Neler hatırlatmıyor ki bunlar. Birtakım ölmez anlar!.. Yaşantımızda böyle anlar çok olmalı. Yaşama katlanmak için kişi, onlara sıkı sıkıya sarılabilmeli. Böyle anlar birer cankurtaran simidi gibi. Bir İsviçre otelinde geçirilmiş bir gece örneğin. Göle bakan bir balkon. En yakın anıları unuttum da on yıl öncenin bir gecesi öyle diri ki! İyiden iyiye kişinin içine oturuyor güzel yaşanmış zaman parçaları. Yırt onu da, gitsin o anının fosili çöpe. Anılar da ölür öyküsünü yazamadım bir türlü. Bu da başka bir mektubum, özlemlerle yüklü. Ankara'nın bir otel odasında yazmışım gece vakti. Toplamalı bütün mektupları. Tek tek okuyup yok etmeli. Ardımızda bizi yanlış tanıtacak şeyler bırakmamalı. Neydi o umutlar, o coşkunluklar, bu ana ulaşmak için mi? Bir boşluk yaşamın kendisi. Bir şarkı geliyor küçük radyodan: *'Sana veriyorum tek bir yazın o güzel aşkını.'* Sonra, *'Gülmek, ağlamak gerekli — En iyi en kötü gerekli — Nasıl gün'le gece gerekliyse.'* Çevirince bozuluyor şarkıdaki anlam. Bir şey tekbaşına yaşanır, duyulur, başkası duyamaz, anlayamaz onu bizim gibi. Bunun için hep yalnızız. Bunun için kimse anlayamaz kimseyi...

12 Ekim Pazar / CANSIZ CANLILAR

Zarf kâğıt almak için elimi uzattım. Durdum birden. Tahta kâğıt kutusu konuşmaya başladı. Babamın diliyle hem de. 1935'den gelen bir ses. Anılar sardı çepeçevre. Babamın yazıhanesinde dururdu bu kutu. Yepyeni, pırıl pırıl. Babamın adını, adresini taşıyan zarflar, kâğıtlar, kartvizit bulunurdu içinde. Karaköy'deki Ömer Abid han

üçüncü kat. Asma tel köprülerden geçerdim her gidişimde. Geçenlerde gene geçtim o köprüden, o eski asansöre gene bindim. Babamın odasını buldum: bir komisyoncu var orada. Avukatlar azalmış, ticaretevlerinin, komisyoncuların yeri artmış. Küçük bir aralık, bir de büyük oda vardı. Maroken koltuklar, sandalyeler. Babamın yazı masasından kala kala bu kâğıt kutusu var elimde. Hep karşımdadır. Şimdi bana gelen mektupları, faturaları, bilmem neleri neleri taşıyor. Masamda en çok anı yüklü olan bir o var. Bir eski yazı makinem. 1946'da büyükbabam için almıştım. Şöyle böyle çeyrek yüzyıl geçti aradan. Öyküler, fıkralar, çeviriler, yazılar. Onlarda benden çok onun emeği var. Eski kalemler, kitaplar, çantalar, vazo, biblolar. Kitaplar, dergiler. Yolculuklarımı hatırlatan birtakım şeyler. Kişi eşyalarla kendini buluyor. Eşyasız kişidir yalnız olan. Küçük bir not defteri, bir ufak kalem, bir sandalye, bir perdeyle kurtuluruz yalnızlık canavarından. Duruyor karşımda dilsiz, ama durmadan konuşarak... Babamın yazı masasından, o eski zaman parçasından bugüne kalabilen ufacık bir tahta kutu. Cansız bir canlı, benden sonraya da kalacak.

18 Ekim Cumartesi / BİR ÖLÜMÜ DUYMAK

Günay ölmüş... Küçük bir ilan büyüdü büyüdü, bir yaşam oldu birden. Nasıl, nasıl ölür insan böyle gazete sayfalarında! 1943'lere döndüm. Günay'ı, Servet-i Fünun'un odasını, kovuk dediğimiz o karanlık yeri, şimdi anılarda bile kalmamış saatleri, günleri yaşadım. Hiçbir şey eskisi gibi yaşanmaz. Bir kez içindir yaşanan şeyler. "Sen uzaklardaki..." diye bir yazım vardı. Uzaklardaydı o da. Ta İsviçre'deydi. Salavin'e mektuplar yazardı. Bende bulmuştu o Salavin'ini, ya da kendini Salavin'in dişisi saymıştı. Mektuplarını bulmalı, o günlerde duyar mıyım kendimi gene?

Ya da resimleri? Yok yok, gidemem Günay'ın cenazesine. Yaşamış sayacağım onu böylece. Yaşıyor bu kentin bir yanında. Yıllardır görmüyordum, yıllarca da görmesem olur, ama o cami avlusu, o mezarlık, o tabut, o gözyaşları, o içtenlikle ya da içtenliksiz acılı yüzler yok mu dayanmak zor buna. Günay da istemezdi cenazesine gitmemi. Onu yaşıyor bilmeliyim. Kişi, arkadaşlarını, dostlarını yaşıyor sayınca ölüm diye bir gerçeği çok uzak bir ülke, hatta bir çeşit yokülke sayıyor. Günay yaşayacak, 1943 ilkyazının dolmuş kayıklarında, köprü üstünde, Beyoğlu'sunda, piyanolar çalan, şarkılar söyleyen, Salavin'ler arayan, mutluluklar duyan, duyuran bir genç kızı olarak...

28 Ekim Salı / ÇAĞLAR İÇİN

Çağlar'ı arıyorum kalabalıkta. Böyle alıştırmış bizi. Oysa bugün o gerçek yalnızlığında. Tekbaşına çıkmış yolculuğuna... Bir saat önce Sirkeci'de garın önünde rastladım. Ayyıldıza sarmışlar, koymuşlar bir kamyonete. Bayram öncesi kalabalığı tıkamış yolları. Bekledi bekledi bekledi. Atlar giderdi karşı kaldırıma sağlığında. Yirmi yaşındaki bir insan çevikliğiyle. Ama orada, o kamyonetin içinde uzanmış, bayrağın altında. Hiçbir yere gidemez kendi kendine. Bir saat sonra onu Şişli Camiinde bulacağım. Kalabalık arasında birlikte bulunmuştuk orada. Sait'de, Saba'da, Tecer'de, Yönetken'de, daha başkalarında... Şimdi genç izciler bekliyor tabutu başında. Gene biz yaşayanlar bir aradayız. Çağlardan bahsediyoruz, anılar anlatıyoruz, sonra ister istemez başka konular giriyor araya, derken gene o... *"Dün gece ben kendimi ölmüş gördüm düşümde,"* demişti bir şiirinde. *"Bir yıldız kayıp gitmiş göklerin haberi yok."* Haberi olsa da, olmasa da bir şey değişmiyor ki!

1 Kasım Cumartesi / GEYİK'LE MAYMUN

Geyik'ti birinin adı, ötekinin de Maymun. Ele avuca sığmaz çocuklarıydı sınıfın. Yıllarca beraber okuduk. Hiç kalmadılar, ama hep zorlukla geçtiler. Son yıl ne oldu? Bitirdiler mi liseyi, yoksa yarım mı kaldı öğrenimleri, bilmiyorum. Yitirdim yaşam dalgalarında ikisini de. Okulun futbol takımının aslarıydılar. Yan yana oynarlardı forvet yerinde. Maymun müthiş çalımcıydı. Geyik'in şutları güçlü. Hiç ayrılmazlardı birbirinden. Maymun derdi Geyik ona, o da ona Geyik. Adlarını da kendileri taktılar karşılıklı. Uzun boylarıyla hep önde giderlerdi yürüyüşlerde, askerlik kamplarında. Geyik'le karşılaştım bu öğlen. Fatih'te kitaplığın yanında. Hep aynı Geyik, ama yaşlı, kırgın bir geyik. Çalışıyormuş bir yerde. Maymun'u sordum hemen. Ankara'daymış Maymun, trafikte görevliymiş, geçenlerde ölmüş. Sustuk bir süre. Bilemedim ne diyeceğimi. Anladım, yaşam oyunlarında da onlar dostluklarını sürdürebilmişler. Sonra ayrıldık, gittik kendi yollarımıza. Baktım, eski Geyik'ti giden otuz yıl önceki gibi. Bir top verseler asıldığı gibi bulvarı boylatır gene. Maymun da kaptığı gibi kıvıra kıvıra tutar kalenin yolunu...

22 Kasım Cumartesi / TARZAN ÖLDÜ

Tarzan'ı öldürmek... Kimsenin gücü yetmedi buna. Kaç yaşındadır Weismuller, altmış mı, daha mı çok? Öldüğünde gazeteler nasıl olsa, "Tarzan öldü," diye yazacaklardı ya, ben daha önce tuttum elimi, öldürüverdim kendi Tarzan'ımı.

'Tarzan Öldü' çıktı E yayınlarında. Kapağında boynu bükük, başına krepon kâğıtlarından taç oturtmuş, bezgin, bitkin biri. Yaşlı değil, genç hiç değil. 'Tarzan Öldü' öyküsünde anlattığım o benim çocukluğumun Tarzan'ı tıpkı böyleydi işte. Hepimizin belleğinde yaşar böyle Tarzan'

lar. Çocuklukta dut ağacına tırmanıp duvarın ardından birden fırlayarak, güçsüzleri yere yıkarak, avazı çıktığınca bağıran Tarzan'lar vardır, benimki de onlardan. Ben hiç özenmedim ben. Büyük bir istek, özlem, tutku duymadım hiçbir şeye karşı. Böylelerini çok gördüm, acıdım. O Tarzanlar yitip gittiler içinde. İşte bu öyküde ölen Tarzan da öyle biri. Yaşamış, ama yaşayıp yaşamadığı kimsenin umurunda olmamış...

'Tarzan Öldü'ye beş de öykücük ekledim. Böyle öykücüklerim daha çok. Bir kitap yapmalı mı onlarla? Öyküden, romandan çok öykücükler yaşanılıyor. Her gün, her an... Belki bir gün öykücükleri de toplarım. Yeni öykücükler yazarak, yaşayarak, duyarak...

11 Aralık Pazartesi / BAKIŞ KUŞU ŞİİRLERİ

Hilmi Yavuz'un 'Bakış Kuşu'nu okuyorum. Hilmi her zaman şairdi, şiir yazmazken de, gazetecilik yaparken de, hatta hatta şiirden en uzak yaşantılar içindeyken de... Dönüp dolaşıp şiir yazacak biri! 'Kendi' şiirini hem de. 'Bakış Kuşu'nda böyle şiirler var. Hilmi'nin 'kendi' şiirleri... Daha öncesi yok bu şiirlerin. Kendince bir şiiri var onun. Bir özelliği de, en 'yeni' sözcükleri de şiirde yaşatabilmesi. Tecimevi'nden bungun'a dek. *'Bir hüzünde konaklamış gibiyiz — Diz boyu bozgunlardan çıkınca,"* diyor, *"Sedef kutularda saklıdır adım — Bilinecek elbet bir gün yeniden — Çocukken Haşim'in şiirlerinden — Yoğun menekşeler çalardım,"* diyor... Baki'ye, *"Biz bir hüzne başlarken sana çıraklık ettik — Uçurduğum kuşlardır şimdi Bâki divanı,"* diyor... Yavuz'un şiirleri birer 'bakış kuşu' sahiden. Bir kuşun göz açıp kapayana dek kalkıp uçuşu süresince gördüğünü, duyduğunu, sezdiğini veriyor sanki. Kalkıp kalkıp konan bakışlar, bu mısralar. *"Uğrular geçiyorken güz şölenlerinden,"* demiş Kaside'sinde. Hepsinin bir anlamı

var bence. Bir duyarlık veriyor, bir gizli tele dokunuyor kendi soyutluğumuzda. 'Bakış Kuşu' kuşların bakışı ya da bakışların kuşu. Kısacık bir anda işleyen içe, ta derine.

4 Aralık Perşembe / YALANCI BİR ARAÇ...

Şu ses alma aracını hiç mi hiç sevmem. Yalancının biri de ondan! Koyarlar önünüze konuş derler haydi söyle ne söyleyebilirsen! Sesimin bir yere alındığını bile bile yaptığım konuşmalar beni yansıtmaz, benden bir şey taşımaz. Yazarların konuşmaları değildir önemli olan, yazdıklarıdır. Bir yazar, yazdığını söyleyemez sorulunca. Ya da yalan yanlış birşeyler geveler, büsbütün karıştırır işi. Derken karşına çıkarmazlar mı 'işte söylediklerin' diye! Radyoda bile yayınlandı böyle ayaküstü alınmış benim sesimle, ama 'benim olmayan' konuşmalar. Otyam da gitmiş Yakup Kadri'nin evine, kurmuş makinesini, yaşlı ustayı konuşturmuş almış hepsini. Sonra da kâğıdı makineye takıp o gelişigüzel söylenmiş sözleri yazmış. Sonra da yayınlamış. Yakup Kadri'nin söyledikleri diye... *"Çağlarca diye bir adam vardır"* mı demiyor, *"Kemal Hayri,"* diye bir romancıyı mı övmüyor, Nâzım'ın anasını *"şey bir kadındır"* diye mi anmıyor. Tek tek alınınca güldürücü sözler. Ama yaşlı bir yazı ustasını böyle bir oyuna getirmek hoş değil. Otyam bunu yapmamalıydı. Gülemedim o gülünç konuşmalara, bir anlam da veremedim böyle bir şeye. Biz de gelsek Yakup Kadri'nin yaşına bizlere de ne oyunlar oynayacak o günlerin gençleri! Bunu düşünmeliyiz azıcık. Evet, sevmiyorum şu ses alma aracını, o yalancı, o güvenilmez nesneyi...

6 Aralık Cumartesi / AĞIR YAŞANTILAR

"Ağır ağır geçeceksin bu caddelerden", diye yazardı Haşim yaşasaydı. Otobüs, troleybüs öyle ağır ilerliyor ki, pencerenin dışında ne görüyorsam ezberliyorum tek tek. Sabahın sekizi işe koşanlar, dolmuş bekleyenler, arabalarda, otobüslerde gidenler. Hep yüzler, yüzler. Değişik değişik, öylesine de birbirinin eşi insan yüzleri. A. Oktay *'Her yüz bir öykü yazar'*, demişti şiirinde. Romanlar yazılı bu yüzlerde. Hiç de iç açıcı değil bu romanlar. Bir gülen olsa, şöyle mutlu bir yüz görebilsem! Sanki bu sabah, insanlarımız topluca bir cenaze törenine çağrılmışlar. Böylesine çatık kaşlar, kapkara bakışlar görülmemiştir. Çocuklar, gençler, kızlar, kadınlar, hepsi öyle. Beşiktaş'tan Sirkeci'ye dek yüzlercesini teker teker seyrettim. Bir tanesi gülüverse bir kahkaha atıverse, yanındakine sevgiyle, duyarlıkla bakıverse, şöyle tatlı bir şaka yapıverse... Büyü çözülecek sanki. Olmadı, sabah insanları katran gibi bir sıvının içinde batmışlar, ancak kolları, parmakları kalmış o batağın dışında. Bir de acılı yüzleri... Belki de suç, bu ağır ağır geçen otobüsün...

Yaşantımız yavaş, ağır, durgun, tutuk. Bundan oluyor her şey. Hızlandırsak yaşamalarımızı, anlamlandırsak, güzelleşecek, mutluluk diye bir şey çıkacak ortaya. Ama olmuyor olmuyor...

11 Aralık Perşembe / YAĞMURLU BAYRAM

Annemin birden hastalanışı. Koşuşma. Doktorlar. Hep korku var içimde. Ha bugün ha yarın! Bir bekleyiş, beklenenin geleceğini bilerek. Balkona çıkartmışlar, iki manto üst üste, üşümesin diye. Nefes alamıyor. Doktor hemen anlar mı her şeyi? Ölçtü, dinledi, önemli bulmadı pek. Rahatsız bir rahatlayış. Gene de kuşkuluyum, yarın, öbür gün ne olacak? Bir de bu pis bayram yağmuru.

Tam yirmi yıl mı oldu? 14 Aralık 1949 dün gibi daha. Yirmisindeki genç kızları, delikanlıları görünce hep o günü hatırlıyorum. O kadar yakındaki o uzak günü. Bir salonda beş on kişiydik. Bir vapur vardı denizde. Hep onu seyretmiştim tören süresince. O anın dışına çıkmış. Sanki yaşamadım o anı. Nedense böyle oluyor, yaşantımın önemli anlarındayken duymuyorum, ancak çok daha sonra yaşıyorum o anı, bin kez yeniden, bütün yoğunluğuyla. 14 Aralık 1949'un akşamüstünü de öyle. Bir küçük Boğaz vapuru var hep giden, dumanıyla, köpükleriyle. Bir de yirmi yıldır süren yaşam serüveni.

Oktay Akbal

GEÇMİŞİN KUŞLARI

GÜNLÜK:2
(1968-1969)

"Kimse, hiçbir zaman, kendisini olduğu gibi açığa vurup anlatmayı göze alamaz," diyor *Albet Camus*. Edebiyatın değişik türlerinden biri olan 'günlük', yine de, günlük tutan yazarların, sanatçıların, kendilerini en çok ele verdikleri, kendilerine en çok yaklaştıkları türdür. *Oktay Akbal*, 'günlük' tutan yazarlarımızdan biri. Onun tuttuğu günlükleri dört kitap halinde yayımladık: *Anılarda Görmek* (1965-'67), *Geçmişin Kuşları* (1968-'69), *Yeryüzü Korkusu* (1970-'75) ve *80'lerde Bir Yazar* (1980-'83). Okuyunca göreceksiniz, kısa değinmelerden oluşan bu günlüklerde, yer yer öykücüklerle, küçük eleştirilerle, küçük denemelerle karşılaşacaksınız; ama hepsinde egemen olan, bir edebiyat ustasının edebiyat ağırlıklı kısa notları. Tuttuğu bu günlüklerde, yazarın karşısında bir okur yoktur; yazar kendisiyle baş başadır, yalnızdır. Değerli öykü, roman, deneme, fıkra yazarımız *Oktay Akbal*'ın bu günlüklerini okurken, onunla birlikte yaşayacak, onunla birlikte düşüneceksiniz.

Kapaktaki resim: JOAN MIRO

ISBN 975-510-486-0

KDV İÇİNDE